MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETAS

ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS

EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

LARISA VALAITIENĖ

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS

MAGISTRANTŪROS IŠTĘSTINĖS STUDIJOS

VAIKO TEISIŲ UŽTIKRINIMAS BUDINČIO GLOBOTOJO ŠEIMOJE: BUDINČIO GLOBOTOJO IR GLOBOS KOORDINATORIAUS BENDRADARBIAVIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: Prof. dr. Brigita Kairienė

Vilnius, 2025

TURINYS:

ĮVADAS....1
1.VAIKŲ LAIKINOSIOS GLOBOS TEORINIAI IR TEISINIAI ASPEKTAI 6
1.1.Laikinosios globos samprata.... 6
1.2 Laikinosios globos teisinis reglamentavimas ir įgyvendinimas globos centre 10
2.VAIKO TEISIŲ UŽTIKRINIMAS BUDINČIO GLOBOTOJO ŠEIMOJE 18
2.1.Vaiko teisių samprata ir pagrindiniai principai.... 18
2.2.Globos centro teikiamos paslaugos budintiems globotojams 24
2.3.Budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimo svarba užtikrinant vaiko teises....29
3. BUDINČIŲ GLOBOTOJŲ PATIRTYS BENDRADARBIAUJANT SU GLOBOS KOORDINATORIAIS UŽTIKRINANT VAIKO TEISES....34
3.1.Tyrimo metodologija 34
Tyrimo metodai. 34
Tyrimo imtis. 35
Tyrimo instrumentas.... 36
Tyrimo eiga. 36
Tyrimo etikos principai 37
Ribotumai. 38
3.2.Tyrimo rezultatų analizė.... 40
3.2.1 Vaiko teisių užtikrinimas budinčio globotojo šeimoje 40
3.2.2 Budinčių globotojų patirtys ir iššūkiai: praktiniai sunkumai prižiūrint globojamus vaikus....50
3.2.3 Globos koordinatoriaus darbo iššūkiai: balansas tarp vaiko ir budinčių globotojų poreikių ... 55
DISKUSIJA 61
IŠVADOS..... 66
REKOMENDACIJOS 66
LITERATŪROS SĄRAŠAS 69
SANTRAUKA.... 77
SUMMARY... 80
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA....93

ĮVADAS

Temos aktualumas. Valstybė privalo užtikrinti, kad kiekvienas vaikas augtų saugioje ir jo gerovę atitinkančioje aplinkoje, kaip numatyta Vaiko teisių konvencijoje (1989) ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatyme (1996, AR nuo 2024-11-01). Kai vaiko teisės šeimoje yra pažeidžiamos, valstybinės institucijos turi teisę ir pareigą įsikišti, siekdamos apsaugoti vaiką nuo smurto, nepriežiūros ar kitų rizikos veiksnių. Tokia intervencija reiškia laikino apgyvendinimo ir globos organizavimą (Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002, AR nuo 2024-07-01). Vaiko teisių apsaugos tarnyba ir kitos valstybinės institucijos remiasi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1989), kuri nustato tarptautinius vaiko teisių apsaugos standartus.

Lietuva taip pat laikosi šių tarptautinių susitarimų, tačiau skaičiai, kai vaiko teisės yra pažeidžiamos išlieka pakankamai aukšti. Remiantis vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos pateiktais duomenimis (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą, 2023), 2021 m. pranešimų apie vaiko teisių pažeidimus buvo gauta daugiau nei 40 tūkst. 2022 m. šis skaičius dar labiau užaugo iki 45 tūkst. pranešimų, o 2023 m. pasiekė „rekordines“ aukštumas ir buvo 57 tūkst. pranešimų. Svarbu, kad 65% gautų pranešimų pasitvirtino ir vaikams reikėjo užtikrinti saugią aplinką (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023). Atvejų, kai vaikų sveikatai ir gyvybei galėjo grėsti pavojus ir reikėjo pasirūpinti jų saugumu, buvo net 7,6 tūkst. Tyrimais įrodyta, kad vaikų teisių pažeidimai turi ilgalaikes pasekmes jų fizinei ir emocinei gerovei (Tyler ir kt., 2006; Bovenschen ir kt., 2016; Salokangas ir kt., 2020) , todėl svarbu pasirūpinti vaikais, kai šeimas ištinka krizė.

Konvencijoje numatyta, kad, jeigu vaikas neteko šeimos ar negali joje likti, valstybė privalo užtikrinti jam apsaugą ir globą (Vaiko teisių konvencija, 20 str., 1989). Pagal Lietuvoje galiojančius teisės aktus, saugi vaiko aplinka gali būti jo namai, jei į juos atvyksta artimieji ar emociniais ryšiais susiję žmonės, galintys pasirūpinti vaiku (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2002, AR nuo 2025-01-15). Nepavykus rasti artimųjų ar kito fizinio asmens, galinčio globoti vaiką, jam pagal nustatytą tvarką parenkamas geriausiai jo interesus atitinkantis budintis globotojas (Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo Nr. 270, 2002, AR nuo 2024-07-01). Nustatant gyvenamąją vietą budinčio globotojo šeimoje, vaiko įstatyminiu atstovu tampa Globos centras.

Vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau VVTAĮT) duomenimis, tokių atvejų, kai vaikams užtikrinama saugi aplinka globos centre, budinčių globotojų šeimose, 2021 m. buvo 210, 2022 m. – 244, 2023 m. – 281 (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023). 2024 m. metinės ataskaitos duomenimis budinčių globotojų šeimose laikinai apgyvendinti buvo 719 vaikų, o laikinoji globa nustatyta 331 vaikui (Veiklos ataskaita, 2024). Didėjantys skaičiai rodo, kad atvejų, kai vaikui reikia saugios aplinkos užtikrinimo, daugėja.

Genienės ir Nedveckos (2021) tyrime, nagrinėjant budinčių globotojų svarbą, daugiau nei pusė respondentų (67%) mano, kad budintys globotojai yra labai svarbi globos sistemos grandis ir gera alternatyva institucinei globai. Pasak Šivickytės ir Žydžiūnaitės (2008), vaiko vystymuisi itin reikšmingas yra saugumo jausmas ir santykis su patikimu žmogumi. Šie poreikiai efektyviausiai gali būti patenkinti šeimos aplinkoje (Šivickytė ir Žydžiūnaitė, 2008). Nors vaiko apgyvendinimas budinčio globotojo šeimoje užtikrina vaiko saugios aplinkos poreikį, svarbu analizuoti, kaip yra užtikrinami kiti vaiko interesai, apibrėžti Vaiko teisių konvencijoje (1989): emocinis stabilumas, vaiko bendravimas su biologine šeima, ugdymo ir sveikatos poreikiai, nuomonės išklausymas ir kt.

Siekiant patenkinti šiuos vaiko poreikius, svarbu, kaip teigia Blanken ir kt. (2022), kad specialistai, dirbantys šioje srityje, bendradarbiautų tarpusavyje, nes laikinos globos laikotarpiu nuo jų priklauso vaiko gerovė. Raišienė (2019) ir Villagrana (2020) taip pat tvirtina, kad esant sklandžiam bendradarbiavimui, teikiama efektyvesnė ir kompetentingesnė pagalba. Anot Gudžinskienės ir Jasiukonienės (2024), mūsų šalyje vis dar kyla sunkumų bendradarbiaujant tarp globos srityje dirbančių specialistų. Todėl ši tema išlieka aktuali ir reikalaujanti dėmesio.

Taigi, laikinos globos laikotarpiu, siekiant užtikrinti vaikams kokybiškų paslaugų teikimą ir savalaikę pagalbą, itin svarbus vaidmuo tenka budinčių globotojų ir globos koordinatorių bendradarbiavimui. Todėl yra aktualu tirti budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimo patirtis, nes stokojama tyrimų, nagrinėjančių šią temą. Tyrimas yra aktualus siekiant atskleisti jų bendradarbiavimo praktikas bei numatyti galimybes efektyvinti bendradarbiavimą ateityje.

Temos ištirtumas ir naujumas. Temos, atskleidžiančios vaiko teisių užtikrinimą, plačiai nagrinėtos tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu. Nuo 2018 m. įsteigus globos centrus, atlikta nemažai tyrimų apie budinčių globotojų veiklą, jų pasiruošimą ir motyvaciją, priimant vaikus į savo šeimas bei patiriamus iššūkius. Tačiau ši veikla nėra statiška, ir nuolat kintančios socialinės sąlygos skatina reaguoti į pokyčius ir atlikti naujus tyrimus šioje srityje. Bendradarbiavimas tarp budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus yra neatsiejama globos proceso dalis, kuri padeda užtikrinti globojamo vaiko poreikių tenkinimą, spręsti iššūkius arba, esant problemoms, susijusiomis su vaiko teisių pažeidimais, užkirsti jiems kelią ateityje. Specialistų ir asmenų, prižiūrinčių vaikus laikinos globos laikotarpiu, bendradarbiavimas tampa ypač svarbus, nes šiuo laiku vaikas ir jo šeima išgyvena krizę, o sklandus pagalbos teikimas būtinas.

Mokslinėje literatūroje gausu tyrimų apie vaikų globą, institucinės globos žalą ten augančių vaikų raidai, sveikatai bei iššūkius, su kuriais susiduriama globojant vaikus. Užsienio autorių tyrimų duomenimis, vaikai, augę nepalankiomis sąlygomis, patyrę smurtą ir nepriežiūrą, dažnai susiduria su sunkumais, veikiančiais jų emocinį ir psichologinį stabilumą. Bovenchen ir kt. (2016) atliko tyrimus apie vaikų raidos sutrikimus dėl nepalankios aplinkos. Poveikį psichinei sveikatai po patirtų traumų

vaikystėje analizavo McCrory ir kt. (2015). Jei dėl nepalankių aplinkybių vaikai negali likti savo šeimoje, Barbell ir Wright (2018) teigia, kad saugi aplinka laikinos globos laikotarpiu yra svarbus aspektas. Budinčių globotojų pasiruošimas vykdyti šią veiklą yra ypatingai svarbus, nes reikia turėti žinių apie globojamų vaikų poreikius. Trivedi (2019) savo moksliniame straipsnyje pabrėžia, kad vaikai, atskirti nuo savo tėvų, išgyvena stiprius jausmus, kurie gali įtakoti vaikų elgesį. Adkins ir kt. (2020) pažymi, kad vaikų elgesys priklauso nuo biologinėje šeimoje įgytų patirčių. Jeigu vaiko patirtys yra neigiamos, tokios kaip nepriežiūra, smurtas, apleistumas, kaip teigia Desai ir kt. (2017), tai gali lemti jo socialinių įgūdžių stoką. Netinkamo elgesio ir patirtų traumų pasekmė gali turėti įtakos globėjų apsisprendimui atsisakyti globos. Priežastis, lemiančias tokius sprendimus, nagrinėjo Leathers ir kt. (2019). Tokiais atvejais vaikams reikia ieškoti naujos šeimos.

Nepaisant to, kad vaikui nustatomas globos poreikis, bendravimas su tėvais išlieka jo teise (Vaiko teisių konvencija, 1989). Steenbakkers ir kt. (2018) atliko tyrimą, kuriuo metu stebėjo vaikų ir tėvų susitikimus bei nagrinėjo, kokius iššūkius tai kelia globėjui ir vaikui.

Moksliniai tyrimai patvirtina bendradarbiavimo svarbą, siekiant užtikrinti vaiko gerovę. Pasak Blanken ir kt., (2022), vaiko globos užtikrinimo procese būtinas sklandus bendradarbiavimas, apimantis tiek įstaigas, tiek su vaiku dirbančius specialistus. Brown ir kt. (2016) iš Londono universiteto analizavo socialinių darbuotojų bendradarbiavimą su globėjais. Bendradarbiavimo ir paslaugų užtikrinimo svarbą tyrė Fisher ir kt. (2000). Broža (2024) analizavo globos koordinatoriaus darbo specifiką ir iššūkius Lenkijos globos sistemoje.

Kalbant apie Lietuvą, pastaraisiais metais vaikų globa šeimose yra prioritetinė sritis. Atitinkamai, mokslinių tyrimų šia tema yra daug. Prasidėjus pertvarkai ir pradedant vis labiau teikti prioritetą vaiko globai šeimoje, šią temą nagrinėjo Sniežkienė (2013), Gudžinskienė (2016), Gvaldaitė ir Šimkonytė (2016). Atsiradus budinčio globotojo institutui, buvo atlikti tyrimai, nagrinėjantys globėjų patirtis. Gvaldaitė (2017) nagrinėjo šeimų, globojančių vaikus, patirtis. Grinkevičienė (2022) aiškinosi kokios pagalbos reikia globėjams bei vaikams laikinosios globos laikotarpiu. Bereikienė (2017) gilinosi, kas atstovauja vaikams, nustačius laikinąją globą. Budinčių globotojų fenomeną tyrė Bujauskaitė (2022). Laikinos globos laikotarpiu, kuomet vaikai yra atskirti nuo tėvų, jiems reikia pagalbos, ir Kuprėnaitė ir kt. (2020) aiškinosi tokios pagalbos ypatumus. Kokia pagalba teikiama globėjų šeimoms, siekiant vaikui kurti saugią aplinką, tyrinėjo Bardauskienė ir Pivorienė (2018), Budrienė ir kt. (2021), Kirtiklienė (2021). Šiais tyrimais buvo nustatyta, kad budinčio globotojo veikla ir vaiko priežiūra laikinos globos laikotarpiu turi nemažai iššūkių.

Bendradarbiavimas tarp institucijų, globėjų ir specialistų yra viena iš pagrindinių sąlygų, užtikrinančių pagalbą vaikams ir globėjams. Gudžinskienės ir Jasiukonienės (2024) empiriniai duomenys akcentuoja socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo

svarbą. Tačiau tyrimų, kurie atskleistų, kaip budinčio globotojo bendradarbiavimas su globos koordinatoriumi padeda užtikrinti vaiko teises laikinos globos laikotarpiu, neaptikta.

Ankstesni tyrimai rodo, kad budinčių globotojų veikla reikalauja daug pasiruošimo, nes, kaip pažymi Markuckienė (2021), jie pirmieji, priimantys vaiką ir suteikiantys jam saugią aplinką. Dėl to svarbiu aspektu tampa bendradarbiavimas tarp specialistų ir globotojų. Budintys globotojai rūpinasi vaikais ir, kaip teigiama vaiko teisių kontrolierės ataskaitoje (2022), yra atsakingi už teikiamos paslaugos kokybę, todėl būtina jiems teikti pagalbą, užtikrinti jų paramą ir specialistų priežiūrą (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2022).

Teisės aktai reglamentuoja globos organizavimą, koordinavimą bei bendradarbiavimą, tačiau praktikoje jų įgyvendinimas gali skirtis. Todėl šiame magistriniame darbe atliktas tyrimas padės atskleisti bendradarbiavimo tarp budinčių globotojų ir globos koordinatorių esminius aspektus, padėsiančius užtikrinti globojamų vaikų teises. Tyrimas padės suprasti, su kokiais iššūkiais susiduria globotojai ir koordinatoriai, ir kaip tai įtakoja globos procesą.

Mokslinė problema. Mūsų šalyje vaiko teisių pažeidimų skaičius išlieka stabiliai aukštas. Nemažai vaikų iš nesaugios aplinkos apgyvendinami budinčių globotojų šeimose (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2024). Budintys globotojai savo šeimose prižiūri tėvų globos netekusius vaikus, tačiau įstatyminiu vaiko atstovu yra globos centras. Šiame procese yra svarbu, kad specialistai ir globotojai bendradarbiautų, siekdami bendro tikslo – vaiko interesų užtikrinimo. Tyrimas padės išsiaiškinti kokios kliūtis trukdo efektyviai bendradarbiauti bei užtikrinti globojamų vaikų teises. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie klausimai:

1. Kaip užtikrinamos laikinai prižiūrimų vaikų teisės budinčių globotojų šeimose:
   a). teisė į sveikatą
   b). teisė į švietimą
   c). teisė bendrauti ir palaikyti ryšius su savo biologiniais tėvais ir artimaisiais
   d). teisė išsakyti savo nuomonę ir nebūti diskriminuojamam
2. Kaip budintys globotojai ir globos koordinatoriai bendradarbiauja, siekdami užtikrinti vaiko teises?

Tyrimo objektas: Budinčių globotojų ir globos koordinatorių bendradarbiavimas vaiko teisių užtikrinimo kontekste.

Tikslas: Išanalizuoti, kaip budinčių globotojų ir globos koordinatorių bendradarbiavimas padeda užtikrinti vaikų teises globotojų šeimose.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti vaikų laikinosios globos sampratą ir teisinį reglamentavimą.
2. Apibūdinti vaiko teisių sampratą ir pagrindinius principus, kuriais vadovaujamasi siekiant užtikrinti vaiko teises laikinos globos laikotarpiu.

3. Identifikuoti, kaip praktikoje užtikrinamos vaiko teisės budinčių globotojų šeimose.
4. Išanalizuoti bendradarbiavimo procesą tarp budinčių globotojų ir globos koordinatorių, siekiant užtikrinti vaikų teises.

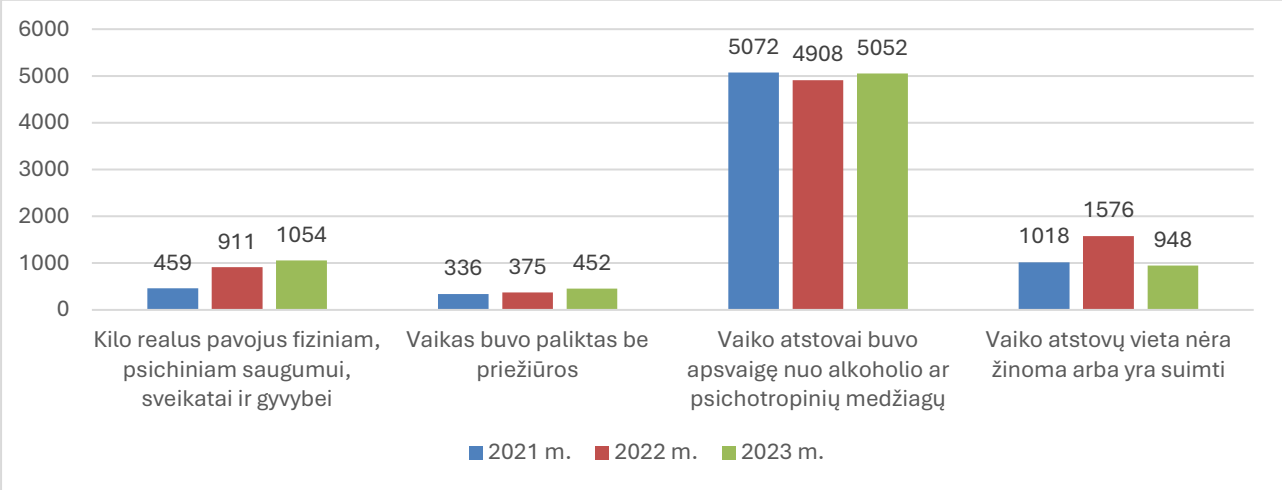
Tyrimo metodai:

1. Mokslinės, teisinės literatūros bei dokumentų analizė.
2. Atliktas kokybinis tyrimas, taikant pusiau struktūruotą interviu.
3. Tyrimo duomenys analizuoti pasitelkiant kokybinę turinio analizę.

1. VAIKŲ LAIKINOSIOS GLOBOS TEORINIAI IR TEISINIAI ASPEKTAI

1.1.Laikinosios globos samprata

Laikinoji globa yra svarbi vaiko gerovės užtikrinimo priemonė, kai vaiko teisės yra pažeidžiamos ar neužtikrinamos, jis lieka be įstatyminio atstovo. Vaiko teisių tarnybos duomenimis (2023), pagrindinės priežastys, nulemiančios laikinos globos poreikį, yra atvejai (1 pav.), kai vaikai paliekami be priežiūros, vaiko tėvai ar atstovai pagal įstatymą yra apsvaigę nuo psichiką veikiančių medžiagų, smurtauja prieš vaiką ar kitus asmenis, dingę, serga ar yra suimti ir kt. (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023).

1 pav. Duomenys apie saugios aplinkos vaikui užtikrinimo poreikį dėl galimo vaiko teisių pažeidimo (2021 m.-2023 m.).

Visais atvejais, kai vaiko sveikatai, gyvybei ir gerovei kyla pavojus, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas numato laikiną vaiko apgyvendinimą kitoje šeimoje, šeimynoje ar institucijoje (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, str. 3.264, 2002, AR nuo 2025-01-15). Vaiko laikinoji globa tai priežiūros organizavimo forma, kai laikini globėjai rūpinasi vaiko saugumu, fizine ir emocine gerove. Ši globos forma skirta pasirūpinti vaiku, kol sprendžiamas klausimas dėl jo ateities. Laikinos globos tikslas grąžinti vaiką į šeimą (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2002, AR nuo 2025-01-15). Išnykus priežastims, kurios lėmė laikinosios globos nustatymą, vaikas grąžinamas tėvams.

Laikinoji globa apima ne tik teisinį reglamentavimą, bet ir psichologinius bei socialinius veiksnius. Vaiko paėmimas iš šeimos gali turėti didelę įtaką vaiko tolimesniam gyvenimui (Trivedi, 2019). Kaip teigia autorė, kartais yra geriau palikti vaiką su tėvais ir teikti pagalbą šeimai, nei imtis drastiškų priemonių steigiant laikinąją globą. Vaiko teisių konvencija (1989), 20 str., taip pat akcentuoja, kad globėjo parinkimas turi atitikti geriausius vaiko interesus. Todėl nustatant laikinąją globą, svarbu atsižvelgti į tai, o parenkant vaikui globėją turi būti atsižvelgiama ir į vaiko kultūrinį, religinį, kalbinį ir etninį kilmės aspektus (Vaiko teisių konvencija, 1989).

Parenkant vaikui geriausius jo interesus atitinkantį laikinąjį globėją, vadovaujamasi Civilinio kodekso (2002, AR nuo 2025-01-15) str. 3.264 nurodytais kriterijais: pirmumo teisę turi šeimos nariai ar emociniais ryšiais su vaiku susiję asmenys, šeimos, globojančios vaiko brolius, seseris, šeimynos, o paskutinėje vietoje yra globos centrai ar globos institucijos (šeiminiai namai). Dažnai sunkumus patiriančios šeimos neturi artimųjų, kuriems galėtų patikėti vaiko priežiūrą (Janssen ir kt., 2024). Tokiais atvejais vaikai apgyvendinami Globos centre budinčio globotojo šeimoje. Toks vaiko globos (rūpybos) formatas įsigaliojo nuo 2018-07-01. Vaikai apgyvendinami ne institucijoje, o šeimose, nes šeimos aplinka ir tinkamai parinkti globėjai, galintys sukurti saugią ir palaikančią aplinką, gali žymiai prisidėti prie vaiko teigiamos psichosocialinės raidos ir emocinio stabilumo. Tai yra reikšmingas pokytis laikinos globos organizavime.

Laikinos globos nustatymas budinčių globotojų šeimoje turi reikšmingą teigiamą poveikį vaiko gerovei. Šeimoje vaikui užtikrinama saugi aplinka, sveikatos priežiūra, sudaromos palankios sąlygos mokytis bei ilsėtis. Budinčių globotojų rūpestis ir priežiūra, kaip teigia Ausley (2022), skatina formuotis vaiko savivertei ir leidžia megzti emociškai saugius santykius su globotoju. Vaiko bendravimas su tėvais laikinos globos metu išlieka svarbia sąlyga, užtikrinant vaiko teises. Mattson (2019) atliko tyrimą ir įrodė, kad vaiko ryšių palaikymas su tėvais turi įtakos jo identitetui, savivertei bei yra priemonė, kuri skatina tėvus greičiau spręsti savo problemas ir susigrąžinti vaiką į šeimą.

Nepaisant teigiamos laikinos globos pusės, svarbu atkreipti dėmesį, kad yra ir neigiamas laikinos globos poveikis. Neretai atsitinka, kad vaikui laikinoji globa būna nustatoma pakartotinai. Tais atvejais, kai nėra galimybės vaiko apgyvendinti to paties budinčio globotojo šeimoje, vaikas kaskart patiria stresą bei nerimą. Remiantis statistiniais duomenimis nuo 2011 m. iki 2021 m. 15% vaikų (281 iš 1 915) laikinoji globa kartojosi po 2 ir daugiau kartų (Valstybės auditas, 2022). Prieraišumo teorijos kontekste (Bowlby, 1979) tai gali lemti nesaugumo jausmą, nepasitikėjimą suaugusiais žmonėmis ir ateityje paveikti socialinę adaptaciją (Van Heijningen ir kt., 2025).

Užsitęsus laikinosios globos laikotarpiui vaiko susitikimai su biologine šeima gali retėti ir tai silpnina vaikų ir tėvų santykius. Tai pasak Trivedi (2019), gali turėti įtakos vaiko grįžimui į šeimą. Be to, autorė pažymi, kad ilgai trunkanti laikinoji globa neretai sukuria vaikui iliuzinį pastovumo jausmą naujoje aplinkoje, o perkėlimas atgal į biologinę šeimą gali būti suvokiamas kaip dar viena netektis.

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (2002, AR nuo 2025-01-15) str. 3.253 apibrėžia, kad laikinos globos trukmė yra dvylika mėnesių. Tačiau, jei atsiranda aplinkybės, dėl kurių manoma, kad vaikas galėtų grįžti į šeimą, šis laikotarpis pratęsiamas dar pusei metų. Taigi, iš viso laikinoji globa gali trukti 18 mėnesių. Valstybinio audito duomenimis (2022), 27 proc. (222 iš 937) vaikų laikinoji globa, kurios tikslas yra, teikiant pagalbą vaikui ir jo tėvams, grąžinti vaiką į biologinę šeimą, truko ilgiau kaip12 mėnesių, dažniausiai dėl užsitęsusių teisminių procesų (Valstybės auditas, 2022).Vaiko

teisių kontrolierės ataskaitoje (2023) taip pat akcentuojama, kad laikinosios globos trukmė ilgiau nei 12 mėn. neatitinka geriausių vaiko interesų (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2024).

Globos centras, kaip įstatyminis vaiko atstovas atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant vaiko gerovę laikinos globos laikotarpiu. Svarbu, kad vaikui nustačius laikinąją globą globos centre, jam (vaikui) ir jo šeimai būtų teikiamos kompleksinės paslaugos, kurias reglamentuoja Socialinių paslaugų įstatymas (2006, AR nuo 2025-01-01). Vienas iš socialinių paslaugų teikimo principų yra bendradarbiavimas. Efektyvus bendradarbiavimas padeda pagreitinti šeimos problemų sprendimą ir sudaryti sąlygas vaikui grįžti į šeimą arba rasti ilgalaikį globos sprendimą.

Kuprėnaitės ir kt. (2020) atliktame tyrime pabrėžiama, kad teikiant pagalbą biologinei vaiko šeimai daugiau nei pusei šeimų pavyksta išspręsti problemas, dėl kurių vaikai buvo paimti. Reikšmingais veiksniais tampa gebėjimas suteikti šeimai emocinę paramą bei kurti gerus tarpusavio santykius tarp socialinio darbuotojo ir šeimos, nes tėvai, iš kurių buvo paimti vaikai, dažnai jaučia smerkimą ir nuvertinimą (Kuprėnaitė ir kt., 2020). Darbas su šeima naudingas ne tik tėvams, bet ir vaikui, kuris jaučiasi saugesnis žinodamas, kad jo tėvai stengiasi spręsti problemas.

Tėvų vaidmuo vaiko gyvenime yra ypatingai svarbus. Nepaisant to, kad vaiko asmenybei formuotis įtakos turi ne tik tėvai, tačiau, kaip teigia Herbert ir kt. (2002), jie yra savo vaikų gyvenimo kūrėjai. Pagrindinė tėvų užduotis yra rūpintis vaikais ir užtikrinti jų gerovę (Liobikienė, 2009). Vaiko teisių konvencija (1989) byloja, kad šeima yra natūrali ir pagrindinė visuomenės ląstelė, kurioje vaikas gali visapusiškai augti ir vystytis. Vaiko teisų konvencijos straipsniai apibrėžia vaikų ir tėvų santykius (3, 7, 9, 10, 14, 16, 18,19, 27 ir 40), o valstybės pareiga yra užtikrinti, kad šios teisės būtų gerbiamos, saugomos bei įgyvendinamos. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnyje taip pat nurodoma, kad vaikui geriausiai yra augti savo šeimos aplinkoje, palaikant artimus ryšius su savo tėvais ir artimaisiais (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

Susiklosčius tokioms aplinkybėms, kai tenka vaikams ieškoti saugios aplinkos, būtina nenuvertinti tėvų, o teikti visapusišką pagalbą, siekiant padėti jiems susigrąžinti vaikus. Be to, Vaiko teisių pagrindų įstatymas (1996, AR nuo 2024-11-01) ir Civilinio kodekso (2002, AR nuo 2025-01-15) nuostatos įpareigoja, kad priimant sprendimus dėl be tėvų globos likusio vaiko, būtina užtikrinti vaiko gyvenamosios vietos pastovumą ir stabilumą. Kaip teigia Aleknatė-Abramkienė (2019), dažni vaiko globos vietos pokyčiai trukdo užtikrinti pagrindinius vaiko apsaugos tikslus: saugią aplinką, stabilumą ir socialinę gerovę. Vadinasi, kai sprendžiamas klausimas dėl vaiko laikinos globos nustatymo, svarbu, parenkant budintį globotoją, atsižvelgti į jo gyvenamąją vietą. Globotojo gyvenamoji vieta neturi būti labai nutolusi nuo ankstesnės vaiko gyvenamosios vietos, ugdymo įstaigos ar kitų vaikui reikšmingų vietų. Tai svarbu siekiant išlaikyti vaiko socialinius ryšius. Pastovumo išlaikymas laikinos globos metu padeda vaikui jaustis saugiai. Be to, didelis atstumas gali būti kliūtimi vaikui susitikti su tėvais. Atlikti tyrimai (Mattson, 2019; Trivedi, 2019; McWey ir Cui,

2021) pagrindžia, kad vaikų grįžimas į šeimą priklauso nuo to, kiek dažnai tėvai turi galimybę susitikti su vaikais.

Lojalumo konfliktas – tai situacija, kai vaikas jaučia spaudimą pasirinkti vieną iš dviejų ar daugiau svarbių žmonių. Tokio pobūdžio konfliktas dažnai kyla skyrybų ar šeimos nesutarimo metu, kai vaikas jaučia pareigą būti lojalus abiem pusėms, tačiau negali patenkinti abiejų lūkesčių. Vaikui tai sukelia emocinį disbalansą, stresą, kaltės jausmą ir sunkumus kuriant santykius (Johnston ir kt., 2005). Lojalumo konfliktas dažnai pasireiškia, kai vaikas yra globoje ir jaučia kaltę dėl to, kad globėjo šeimoje yra saugus, bei pasitiki globėju ir jo šeimos nariais. Tokiais atvejais reikalinga globos centro specialistų pagalba. Globos centro koordinatoriai, siekdami padėti vaikui prisitaikyti naujoje aplinkoje, užtikrindami bendravimą su tėvais, jei tai neprieštarauja vaiko interesams, bei spręsdami iškylančias problemas bendradarbiauja su budinčiais globotojais. Pasak Markuckienės ir Eidukevičiūtės (2021), globos koordinatoriai, bendradarbiaudami su vaiko šeimos socialiniu darbuotoju, gali pasiekti ilgalaikių sprendimų, kurie atitiktų geriausius vaiko interesus.

Galima daryti išvadą, kad laikinoji globa tai priemonė, kuri padeda vaikui užtikrinti saugią aplinką, pasirūpinti jo poreikiais bei geriausių interesų užtikrinimu. Laikinos globos tikslas yra grąžinti vaiką į šeimą. Laikinos globos įgyvendinimas budinčių globotojų šeimose atitinka vaiko interesus, kai išlaikomas vaiko socialinių ryšių tęstinumas ir užtikrinamas bendravimas su tėvais. Specialistų bendradarbiavimas siekiant užtikrinti vaiko poreikius, atsižvelgiant į emocinę ir psichologinę vaiko savijautą, yra esminis sėkmingos globos aspektas. Efektyvus pagalbos teikimas vaikui ir jo šeimai turi įtakos globos kokybei ir jos trukmei. Šios priemonės kartu užtikrina vaiko teises ir gerovę, padėdamos pasiekti laikinos globos pagrindinius tikslus.

1.2 Laikinosios globos teisinis reglamentavimas ir įgyvendinimas globos centre

Laikinosios globos teisinis reglamentavimas. Laikinoji globa vaiko teisių sistemoje yra svarbus mechanizmas, kuriuo siekiama apsaugoti vaikus nuo netinkamo elgesio su jais, kai yra grėsmė vaiko gerovei, sveikatai ar gyvybei (Civilinis kodeksas, 2002, AR nuo 2025-01-15). Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) netinkamą elgesį su vaiku apibrėžia kaip visų formų fizinį, emocinį ar seksualinį smurtą, kuris daro žalą vaiko sveikatai, vystymuisi ir orumui (World Health Organization, 2024). Nustačius atvejus, kai pažeidžiamos šios vaiko teisės, jis apgyvendinamas saugioje aplinkoje. Viena iš laikinos globos nustatymo vietų nuo 2018-01-01 gali būti globos centras (Civilinis kodeksas, 2002, AR nuo 2025-01-15). Šio magistrinio darbo tyrimo tikslas – išanalizuoti, kaip budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimas padeda užtikrinti vaiko teises ir gerovę budinčio globotojo šeimoje. Siekiant šio tikslo, svarbu išnagrinėti teisės aktus, kurie reglamentuoja laikinąją globą ir apibrėžia budinčių globotojų bei globos koordinatorių veiklos principus.

Laikinoji globa apibrėžiama tiek nacionalinio, tiek tarptautinio lygmens dokumentuose. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, keitėsi požiūris ir valstybės tikslai vaikų globos sistemoje. 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo Vaiko teisių konvenciją (1989), kuri yra plačiausiai ratifikuota tarptautinė žmogaus teisių sutartis pasaulio istorijoje. Šis dokumentas nurodo, kad valstybė turi suteikti vaikui apsaugą ir globą, kai jis neteko ar negali likti savo šeimoje, o suaugusieji ir šalių vyriausybės turi bendradarbiauti, siekdami užtikrinti šias teises (Vaiko teisių konvencija, 1989).

Dabar prie Vaiko teisių konvencijos (1989) prisijungusios 196 šalys. Dokumente apibrėžti 54 straipsniai, kurie apima visus vaiko gyvenimo aspektus ir išdėstantys jo pilietines, politines, ekonomines, socialines ir kultūrines teises, priklausančias visiems pasaulio vaikams. Pagrindinis šio dokumento principas yra užtikrinti, kad kiekvienas vaikas, nepriklausomai nuo rasės, lyties, religijos, kalbos, sugebėjimų ar bet kokio kito aspekto galėtų laisvai reikšti savo nuomonę, turėti teisę į švietimą ir sveikatą, į saugias gyvenimo sąlygas (JT Vaiko teisių konvencija, 1989).

Dar vienas dokumentas, reglamentuojantis pagrindines žmogaus teises, yra Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (*Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,* 1950). Šiame dokumente 8 straipsnis apibrėžia, kad kiekvienas žmogus turi teisę, kad būtų gerbiamas jo ir jo šeimos gyvenimas, ir niekas neturi teisės kištis į jį. Tačiau, jei pažeidžiamos kitų žmonių teisės, valdžios pareigūnai gali įsikišti ir įstatymų numatyta tvarka imtis priemonių, siekiant užkirsti tam kelią. Todėl, kai nustatomi vaiko teisių pažeidimai, atskyrimas nuo tėvų ir vaiko apgyvendinimas saugioje aplinkoje gali būti pateisinamas. Vaiko teisių specialistai kreipiasi į teismą dėl leidimo paimti vaiką iš įstatyminio atstovo (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

Svarbu, kad Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnis apibrėžia teisę asmeniui turėti nemokamą gynėją, kad galėtų gauti teisinę pagalbą. Tai svarbu dėl įvairių priežasčių: tai suteikia galimybę gauti profesionalią pagalbą, kai asmuo neturi finansinių galimybių pasisamdyti teisininko, bei tiems, kurie neturi pakankamo išsilavinimo suprasti teisinius procesus arba dėl kitų priežasčių, kurios gali nulemti, kad žmogus negalės ginti savo teisių. Be to, valstybė privalo užtikrinti, kad globos procesas vyktų skaidriai. Skaidrumas reiškia, kad visos procedūros yra aiškios, atviros ir suprantamos visiems dalyviams. Tai padeda užtikrinti, kad sprendimai dėl globos būtų priimami atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus (Vaiko teisių konvencija, 1989). Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950) glaudžiai siejasi su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintomis vertybėmis (*Lietuvos Respublikos Konstitucija*, 1992).

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 38 straipsnyje pabrėžiama šeimos svarba kaip visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo motinystę, tėvystę ir vaikystę, o tėvams suteikiama pirmenybės teisė bei pareiga auklėti savo vaikus dorais žmonėmis (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Šeimoje vaikas ne tik patenkina prigimtinį poreikį priklausyti, bet ir mokosi svarbių gyvenimo vertybių, empatijos, bendravimo. Kaip rašė Stanton (2013), būtent šeimoje formuojasi socialiniai ir psichologiniai ryšiai, kurie palankiai veikia vaiko asmenybės formavimąsi, o Baumeister ir Leary dar 1995 m. savo tyrime apie žmogaus poreikį priklausyti įrodė, kad tai yra prigimtinis žmogaus troškimas, kylantis iš protėvių šaknų (Baumeister ir Leary, 1995). Per šeimą perduodami kultūriniai papročiai ir tradicijos, kurios skatina asmenybės vystymąsi ir integraciją į visuomenę. Šeimos pareiga yra paruošti vaiką savarankiškam gyvenimui.

Tačiau, kai tėvai savo valdžią naudoja priešingai vaiko interesams, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2002, AR nuo 2025-01-15) numato tėvų valdžios ribojimą. Tokiu atveju vaiku rūpinsis kitas asmuo. Civilinis kodeksas (2002, AR nuo 2025-01-15) reglamentuoja įvairias globos rūšis, įskaitant ir laikinąją globą, apibrėždamas teisinius globos aspektus, budinčio globotojo statusą ir pareigas. Globos centro veiklos aprašas (2018, AR nuo 2025-01-01) nurodo, kad budintys globotojai yra asmenys, kurie laikinai priima atsakomybę už vaiko priežiūrą ir ugdymą. Jie savo namuose rūpinasi vaikais ir bendradarbiaudami su globos koordinatoriais, užtikrina, kad globos procesas būtų veiksmingas ir orientuotas į vaiko gerovę (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018, AR nuo 2025-01-01). Vaikui augti šeimoje yra būtina jo visapusiškam vystymuisi, emocinei gerovei bei stabilumui. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos (angl. „Guidelines for the Alternative Care of Children“) 2009 m parengtame dokumente „Alternatyviosios vaikų globos gairės“ prioritetas teikiamas globai šeimoje (JT Generalinė Asamblėja, 2010). Šis dokumentas nurodo, kad globa institucijoje gali būti taikoma tik kraštutiniais atvejais.

Atliktų tyrimų gausa (Pūras, 2012; Gudžinskienė, 2016; Bovenschen ir kt., 2016; Coore Desai ir kt., 2017; Groza ir Bunkers, 2017) įrodančių institucinės globos žalą vaiko raidai ir psichinei

sveikatai dar kartą patvirtina, kad tokia globos forma turi neigiamą poveikį žmogaus gyvenimui. Dalios Stražinskaitės disertacijoje (2017) atkreiptinas dėmesys į tai, kad XX a. pradžioje mokslininkai H.Skeels (1939), R. Spitz (1945) ir kt. tyrė pokario našlaičių kartą, kuri sukėlė daug socialinių problemų. Stebėdamas pokario paauglių delinkventinį elgesį, psichiatras J. Bowlby (1979) suformulavo prieraišumo teoriją. Būtent tai buvo atspirties taškas, kai Vakarų valstybės pasuko institucinės globos atsisakymo keliu (Strazinskaitė, 2017). Daugelyje šalių globa šeimoje vadinama profesionalios globos institutu.

Reikšmingesni pokyčiai Lietuvoje prasidėjo, kai 1996 m. buvo priimtas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). Šiame įstatyme buvo nustatytos pagrindinės vaiko teisės ir laisvės, kurios turi būti ginamos visomis civilinių teisių priemonėmis (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996). Lietuvoje 2001 m. buvo pradėti pokyčiai vaiko globos sistemoje, kurie ženkliai paveikė globos sistemos teisinį reglamentavimą.

Valstybei siekiant sukurti nuolat veikiančią vaiko teisių apsaugos sistemą, nuo 2018 m. liepos 1 d. vaiko teisių apsaugos funkcija perduota Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023). Tai yra, atsakinga už vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimą Lietuvoje valstybės institucija. Ji koordinuoja veiksmus, susijusius su vaiko teisių užtikrinimu nacionalinių, savivaldybių ir vietos lygmenimis.

Sėkmingas laikinos globos įgyvendinimas yra sudėtingas ir kompleksinis procesas. Prie šio proceso įgyvendinimo bendradarbiaudamos prisideda Globos centrai, savivaldybės, vaiko teisių apsaugos skyriai ir kitos institucijos. Į 2022-2026 m. vaiko gerovės veiksmų planą įtrauktos priemonės, kurios padės spręsti kylančius iššūkius vaiko gerovės srityje (Dėl vaiko gerovės 2022-2026 metų veiksmų plano patvirtinimo, 2022). Šiam planui įgyvendinti ir finansiškai prisidėti paskirtos savivaldybės. Globos centrų funkcija yra užtikrinti pagalbą globėjams ir vaikams.

Laikinosios globos įgyvendinimas globos centre. Siekiant įgyvendinti tikslą, kad vaikai, kuriais laikinai negali pasirūpinti tėvai, galėtų augti saugioje šeimai artimoje aplinkoje, 2018 m. buvo įkurti globos centrai ir budinčio globotojo institutas. Šiuo metu šalyje veikia 66 globos centrai. Remiantis 2024 m. globos centrų duomenimis, veiklą vykdo 272 budintys globotojai, galintys prižiūrėti iki 513 vaikų (Globos centrai, 2024). Lietuva yra vienintelė iš Baltijos šalių, turinti globos centrus kiekvienoje savivaldybėje.

Globos centro veikla yra apibrėžta Socialinių paslaugų įstatyme (2006), paskutiniai pakeitimai įsigaliojo 2025-01-01. Šiuo įstatymo nuostatose numatyta, kad globos centras teikia visokeriopą pagalbą vaikui, teikia pagalbą ir paslaugas budinčiam globotojui, ir siekiant sugrąžinti vaiką į šeimą, bendradarbiauja su kitomis įstaigomis ir specialistais (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Globos centro veiklos aprašas (2018, AR nuo 2025-01-01) apibrėžia

globos centro tikslą teikti konsultacinę, psichosocialinę, teisinę ir kitą pagalbą, siekiant tinkamai ugdyti ir auklėti vaiką šeimai artimoje aplinkoje, bei suteikti visokeriopą pagalbą krizinėje situacijoje (Dėl globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018). Tai ypač svarbu, nes šeimos, esančios krizėje, dažnai stokoja pagalbos (Meškauskienė ir Kiaunytė, 2023). Todėl vaikui biologinėje šeimoje gali kilti pavojus, ir tokiais atvejais būtina užtikrinti saugumą, apgyvendinant vaiką kitoje saugioje aplinkoje. Autorės Meškauskienė ir Kiaunytė (2023) pažymi, kad dažniausiai pasitaikančios netinkamo elgesio su vaikais formos pasireiškia tada, kai šeimos patiria skyrybas, smurtaujama, vienas ar abu suaugę turi priklausomybių arba stokoja tėvystės įgūdžių. Katiševskajos (2021) teigimu, šeimos krizės dažnai kyla ne tik šeimos viduje, bet ir dėl išorinių veiksnių, tokių kaip darbo praradimas, socialinė izoliacija ar netektys. Be to, kaip nurodo Knorth ir kt. (2015), šeimos problemos dažnai yra susipynusios viena su kita. Dėl to efektyvus problemų sprendimas reikalauja kompleksinio požiūrio ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo. Matiukas (2019) savo darbe atkreipia dėmesį, kad planuojant ir teikiant paslaugas šeimai, valstybė turi garantuoti vaikui teisę augti savo šeimoje, o vaiko paėmimas iš šeimos turėtų būti taikomas tik išnaudojus visas priemones padėti šeimai, kai socialinis darbas neduoda teigiamų rezultatų (Matiukas, 2019).

Remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 18 straipsniu (1989), valstybė į privatų šeimos gyvenimą gali ir turi įsikišti tik dviem atvejais: teikdama tėvams paramą, reikalingą tinkamam vaikų auklėjimui ir priežiūrai, bei imdamasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių, siekiant apginti vaiką nuo nepriežiūros, patiriamos artimoje aplinkoje (Vaiko teisių konvencija, 1989). Globos centras nuolat rūpinasi, kad kiekvienam vaikui, kuriam reikalinga laikinoji globa, būtų surasti geriausiai jo interesus ir poreikius atitinkantys budintys globotojai. Kadangi vaikų poreikiai yra labai individualūs, parenkant budinčius globotojus svarbu atsižvelgti į tai, nes kitu atveju pakartotinis globos nutraukimas ir globotojo keitimas traumuojančiai veikia vaiką, sukelia jam papildomą stresą. Globos centro specialistai informacinėje sistemoje SPIS ir bendradarbiaudami su kitais globos centrais vykdo globėjų bei budinčių globotojų paiešką. Šias funkcijas apibrėžia Globos centro veiklos aprašas (2018, AR nuo 2025-01-01).

Vaiko perkėlimas iš jam pažįstamos aplinkos, išsiskyrimas su tėvais visada sukelia daug įvairių jausmų, pergyvenimų, streso, todėl reikalinga intensyvi pagalba. Kai neužtikrinama vaiko poreikius atitinkanti globa, kyla grėsmė bendrai vaiko sveikatai ir gerai savijautai (Lindhiem ir Dozier, 2007). Pūras (2012) teigia, kad globa institucijoje turi žalingą poveikį, ypač mažiems vaikams, ir remdamasis Rutter ir kt. (1998) atliktais tyrimais, teigia, kad žalos mastas išauga, jei vaikas globos įstaigoje praleidžia daugiau nei 3 mėnesius.

Vykdant vaiko teisių apsaugos reformą, vadovaujamasi Civilinio kodekso (2002, AR nuo 2025-01-15) str. 3.261, kuris reglamentuoja, kad vaikai iki 3 metų negali būti apgyvendinti vaikų globos institucijoje, nes tai neatitinka geriausių vaiko interesų. Tačiau yra išimčių, dėl kurių vis dėlto

tokio amžiaus vaikams gali būti nustatyta laikinoji globa institucijoje. Vaikas gali būti apgyvendintas institucijoje jei yra viena iš šitų priežasčių:

1. Jei vaikui reikalinga specializuota priežiūra ir nėra šeimos, galinčios ją užtikrinti

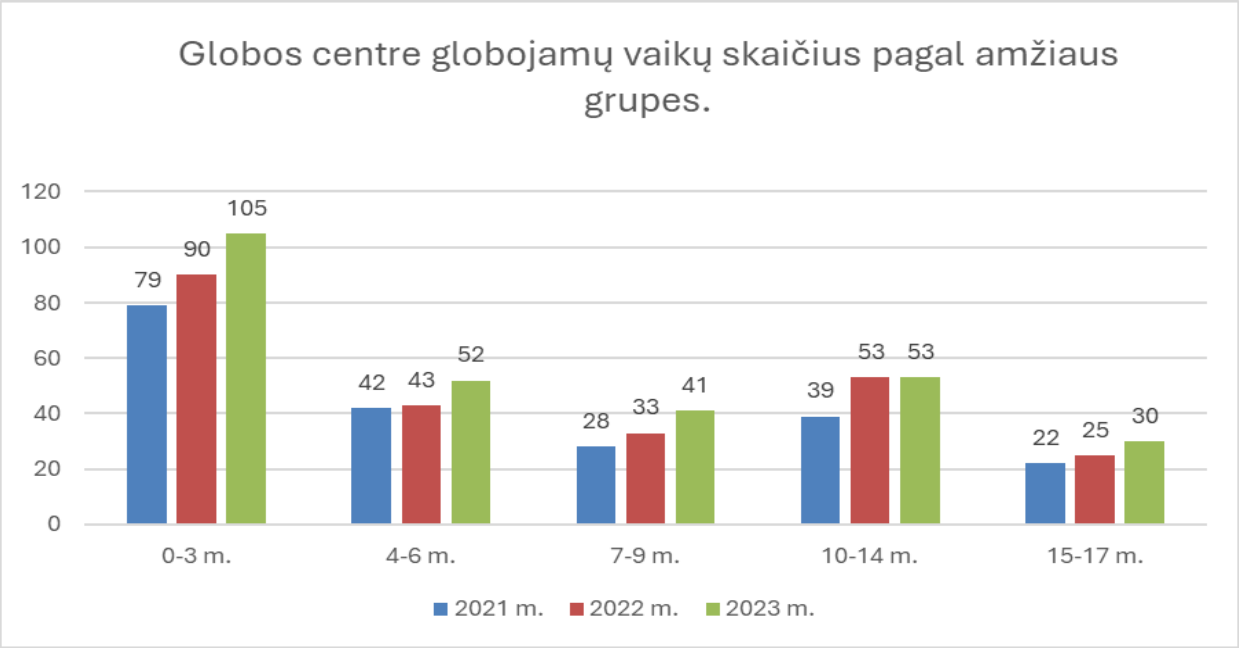
2. Jei toje pačioje institucijoje gyvena kiti šios šeimos vaikai (broliai, seserys)

3. Vaikas skubiai buvo paimtas iš šeimos ir nebuvo galimybės nustatyti globą šeimoje, globos centre (budinčio globotojo šeimoje) arba šeimynoje

4. Vaiko išsiskyrimas su jo nepilnamečiais tėvais, globojamais(rūpinamais) vaikų globos įstaigoje, pažeistų jo geriausius interesus.

Svarbu, jei iki 3 metų mažametis vaikas buvo skubiai apgyvendintas vaikų globos įstaigoje, apgyvendinimas negali būti ilgiau nei 3 mėnesius, o jei jo tėvai nepilnamečiai gyvenantys įstaigoje, tai vaiko globa gali būti iki tėvų pilnametystės.

Nuo 2018 m. laikinoji globa (rūpyba) vaikams iki 3 m. amžiaus dažniausiai nustatoma globos centre (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023).

2 pav. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenys 2021 m.-2023 m. apie globos centre globojamų vaikų skaičių pagal amžiaus grupes.

Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ataskaitos (2023) duomenimis, globos centre nustatomų globų skaičius nuolat auga. Pastebimas pastovus augimas visose amžiaus grupėse, o didžiausią visų globojamų vaikų dalį sudaro iki 3 metų amžiaus vaikų grupė, kuri išlieka pastoviai apie 37% visų vaikų. Tai gali reikšti, kad laikomasi tarptautinių susitarimų ir vaikai apgyvendinami artimoje šeimai aplinkoje. Tačiau bendrai didėjantis nustatomų globų skaičius ir augantis globos centrų paslaugų poreikis gali reikšti blogėjančią psichosocialinę situaciją, kai šeimos susiduria su sunkumais ir negali tinkamai auginti bei rūpintis savo vaikais. Žvelgiant į (*pav. 2*) pateiktas vaikų amžiaus grupes, matyti, kad 4-6 metų ir 7-9 metų vaikų skaičius pastoviai didėja. Tačiau vyresnių

vaikų (nuo 10 m.), apgyvendintų budinčių globotojų šeimose, skaičius yra perpus mažesnis, nors dvejus metus buvo pastebimas jų skaičiaus augimas. Jaunuolių 15-17 metų grupė yra mažiausia, bet tai nereiškia, kad paaugliams nereikia šeimos ir saugios namų aplinkos. Vaikams, ypač vyresniems, taip pat būtinas saugumas šeimos aplinkoje ir šiluma, tačiau jiems yra žymiai sunkiau rasti budinčius globotojus, pasirengusius priimti juos į savo šeimas. Kaip pažymi Dubicka (2024) savo tyrime, apklaususi globos centrų darbuotojus, daugelis potencialių globėjų nėra pasiruošę priimti vyresnius vaikus, o tai dažnai susiję su vyraujančiomis neigiamomis nuostatomis visuomenėje. Daugelis tiki, kad vyresni vaikai „nepritampa“ naujose šeimose arba yra per daug sudėtingi, nors dažnai tai būna nepagrįsta (Dubicka, 2024, p. 12). Laikinoji globa dažniausiai nustatoma mažesniems vaikams, kol sprendžiamos jų šeimos problemos, o vyresni vaikai dažniausiai, jei tėvai negali pasirūpinti jais, apgyvendinami šeiminiuose namuose arba įtraukiami į savarankiško gyvenimo programas.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996, AR nuo 2024-11-01) 12 str. nurodo, kad tais atvejais, kai vaikas negali gyventi su savo biologiniais tėvais, globos centras užtikrina, kad būtų išlaikytas ryšys su šeima. Šis ryšys yra svarbus vaiko emocinei gerovei ir identiteto išsaugojimui (Mattsson, 2019).Vaiko teisių konvencija (1989) pabrėžia, kad laikinosios globos laikotarpiu būtina sudaryti sąlygas vaikui palaikyti ryšius su biologine šeima, nes tai ne tik atitinka tarptautinius vaiko teisių apsaugos principus, bet ir padeda jam jaustis saugiam. Remiantis vaiko globos organizavimo nuostatomis (2002, AR nuo 2024-07-01), globojamas vaikas turi teisę palaikyti ryšį su tėvais bei kitais artimais giminaičiais ar kitais žmonėmis, susijusiais emociniais ryšiais su vaiku, jei tai neprieštarauja vaiko interesams.

Laikinoji globa globos centre garantuoja vaikui saugios aplinkos užtikrinimą budinčio globotojo šeimoje. Remiantis moksliniais tyrimais (Gudžinskienė, 2016; Mitchell, 2016; Paukštė, 2023) ir Vaiko teisių konvencija (1989), vaikams geriausia aplinka augti yra šeima, kurioje užtikrinama darni vaiko raida. Šeimos aplinka, kurią sukuria budintys globotojai, yra ypač svarbi vaiko emociniam ir socialiniam vystymuisi (Markuckienė, 2021; Pūras, 2012).

Pirmomis dienomis, kai vaikas patenka į budinčio globotojo šeimą, pasirūpinti reikia ne tik saugia aplinka, bet ir pasirūpinti, kad būtų įvertinta vaiko sveikata bei ugdymo poreikiai. Dažnai abi šios sritys būna apleistos (Žalimienė, 2007). Markuckienė (2021) savo tyrime atskleidė, kad budintys globotojai rūpinasi vaiko sveikata, užtikrindami profilaktinius patikrinimus, reikalingus skiepus ir planines operacijas. Budintys globotojai, užtikrindami vaikams medikų priežiūrą, raidos poreikių kompensavimą, sveiką mitybą, dienotvarkę ir proporcingą laiko paskirstymą tarp mokymosi ir poilsio, kompensuoja vaikams, dėl tėvų nepriežiūros ir apleistumo, padarytą žalą (Tamutienė, 2018).

Laikinosios globos laikotarpiu budinčių globotojų emocinė parama ir užmegzti ryšiai gali teigiamai paveikti vaikų adaptaciją (Rimkus, 2022). Vaiko gera savijauta ir socialinės atskirties mažėjimas leidžia formuotis aukštesnei savivertei, kas įtakoja sklandesnę vaiko integraciją į

mokyklos bendruomenę (Stražinskaitė ir Zaleskienė, 2017). Tyrimais buvo patvirtinta, kad vaikai, augantys šeimoje, pasiekia geresnių rezultatų socialinėje, emocinėje ir akademinėje srityse (Ford ir kt., 2007; Lehmann ir kt., 2024; Somers ir kt., 2020). Faktą, kad vaikų raidai turi įtakos ne giminystės ryšys su globėju, o priežiūros kokybė, savo tyrime įrodė H. Skeelsas (1938). Vėliau jis taip pat teigė, kad globa šeimoje turi teigiamą poveikį vaiko intelektui, net tais atvejais, kai yra genetinis polinkis (Skeels, 1938). Budintys globotojai užtikrina, kad vaikas lankytų ugdymo įstaigą. Kartu su pedagogais identifikuoja mokymosi sunkumus ir užtikrina specializuotos pagalbos teikimą. Vaikai turi galimybes lankyti būrelius, jiems užtikrinamas turiningas poilsis ir pasaulio pažinimas per įvairias veiklas su globotoju ir jo šeima. Dahlgren ir Whitehead (2007) pabrėžia, kad švietimas veda žmoniją iš skurdo. Geriau gyvenantys žmonės turi didesnes galimybes sveikiau maitintis, saugiau gyventi, turėti geresnį darbą ir saugesnius socialinius ryšius (Meidienė, 2010). Laikinoji globa budinčių globotojų šeimoje bent trumpam leidžia priartinti ir parodyti vaikui tinkamą šeimos modelį bei suprasti visuomenėje priimtinas šeimos gyvenimo normas.

Nustatant laikinąją globą globos centre, budinčio globotojo šeimoje vaikus konsultuoja psichologai, kurie padeda amortizuoti vaiko emocinę būseną, susiprasti vykstančiuose įvykiuose ir palengvinti adaptaciją naujoje aplinkoje. Pasak Rimkaus (2021), esant poreikiui, globos centro specialistai padeda organizuoti papildomų paslaugų teikimą bei rasti reikiamus specialistus, galinčius kompensuoti raidos sutrikimus, tokius kaip logopedai, specialieji pedagogai, psichiatrai, kineziterapeutai ir kiti. Ford ir kt. (2007) teigia, kad tėvų netektis sutrikdo vaiko raidą, o apgyvendinimas institucijoje gali sukelti įvairias problemas pažintinėje, emocinėje ir sveikatos srityje. Kiaunytė ir Lygnugarienė (2019) pažymi, kad rūpintis vaikais, patyrusiais netektis, psichologines traumas, nepriežiūrą ir smurtą, iš budinčių globotojų reikalauja emocinės stiprybės bei profesionalaus pasirengimo. Visos laikinos globos proceso metu globos koordinatoriai prižiūri paslaugų teikimo eigą ir nuolat vertina pagalbos poreikį, užtikrindami, kad kiekvienas vaikas gautų individualią pritaikytą paramą (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018, AR nuo 2025-01-01).

Globos centro veiklos tikslas – užtikrinti pagalbos prieinamumą ir teikimą vaikams ir globėjams, siekiant ugdyti ir auklėti vaikus šeimai artimoje aplinkoje (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018, AR nuo 2025-01-01). Paslaugos teikiamos vadovaujantis atvejo vadybos metodu (Pivorienė, 2007) . Šio metodo esmė laikinos globos laikotarpiu yra visapusiškas vaiko ir budinčio globotojo poreikių vertinimas, pagalbos vaikui plano sudarymas, įgyvendinimas, stebėsena, vertinimas ir koregavimas (Pivorienė, 2007). Moksliniame Pivorienės (2007) straipsnyje apie šį metodą akcentuojama, kad jis leidžia individualizuoti pagalbos procesą ir užtikrinti kiekvieno vaiko specifinius poreikius. Ji pažymi, kad šis metodas skatina tarpinstitucinį bendradarbiavimą, efektyvų išteklių panaudojimą ir globos kokybę (Pivorienė, 2007).

Apibendrinant, laikinoji globa apibrėžiama tiek nacionalinio, tiek tarptautinio lygmens dokumentuose. Šie dokumentai apibrėžia visų laikinos globos procese dalyvaujančių ir atsakingų šalių teises ir pareigas. Globos centras yra laikinai paskiriamas įstatyminiu vaiko atstovu. Tai yra reikalinga ir svarbi priemonė, skirta apsaugoti vaikus nuo smurto, nepriežiūros ir netinkamo elgesio su jais. Globos centrai yra atsakingi už globos organizavimą, koordinavimą bei vykdymą. Jų veikla yra orientuota į vaiko gerovę, teisių apsaugą ir užtikrinimą, kad kiekvienas vaikas turėtų galimybę gyventi saugioje, rūpestingoje ir, svarbiausia, šeimai artimoje aplinkoje, kur būtų užtikrintos jo teisės. Laikinos globos trukmė apibrėžta Civiliniame kodekse (2002, AR nuo 2025-01-15), ir tikslas yra grąžinti vaiką į kilmės (biologinę) šeimą.

2. VAIKO TEISIŲ UŽTIKRINIMAS BUDINČIO GLOBOTOJO ŠEIMOJE

2.1.Vaiko teisių samprata ir pagrindiniai principai.

Remiantis Vaiko teisių konvencija (1989), kiekvienas vaikas, įskaitant ir pačius jauniausius, pripažįstamas savo teisių turėtoju. Vaikui, kaip ir suaugusiems, priklauso visos žmogaus teisės. Lietuva, prisijungusi prie JT vaiko teisių konvencijos 1992 m. ir ratifikavusi šį dokumentą 1995 m., įsipareigojo kartu su kitomis 195 šalimis vadovautis konvencijos nustatytais standartais ir principais. Konvencija yra vientisas ir nedalomas dokumentas. Visos jame esančios nuostatos yra susijusios su vaiko teisių apsauga. Pagrindinis konvenciją ratifikavusių šalių politikos tikslas yra užtikrinti, kad vaiko teisė į orumą, gyvybę, gerovę, sveikatą, vystymąsi, dalyvavimą bei apsaugą nuo diskriminacijos būtų gerbiama.

Vaiko teisių sąvoka atsirado kaip reakcija į istorinius vaikų teisių pažeidimus ir socialinius pokyčius. Iš pradžių vaikai buvo laikomi tėvų nuosavybe ar papildoma darbo jėga. Pasak Pūro (2012), būtina atsisakyti tokio požiūrio į vaiką, kai jis traktuojamas kaip „darbo jėga“ ar „objektas“. Vaiko teisių kontrolierė (2020) savo straipsnyje pažymi, kad daugelyje šalių į vaiką buvo žiūrima kaip į suaugusį žmogų, užkraunant atsakomybes bei pareigas, neatsižvelgiant į amžių ar brandą (Žiobienė, 2020). Stripeikienė (2023) savo straipsnyje pateikia teismų praktiką, kai vaiko padėtis šeimoje buvo laikoma kaip išlaikytinio. Pasak autorės, tėvai vaiku turėjo rūpintis tik tiek, kad būtų patenkinti jo fiziniai poreikiai, bet pats vaikas nebuvo vertinamas kaip asmenybė su poreikiais ir teisėmis.

Ši istorinė požiūrio transformacija tapo pagrindu teisinės sistemos kūrimui vaiko teisių srityje. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996, AR nuo 2024-11-01) apibrėžia vaiką kaip asmenį, neturintį aštuoniolikos metų, nebent įstatymai numatytų kitaip. Pasirūpinti vaikais ir jų teisėmis privalo tėvai, kurie pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2002, AR nuo 2025-01-15) str. 3.155 yra pirmieji atsakingi už savo vaikų gerovę, sveikatą, auklėjimą ir išsilavinimą. Tėvai turi užtikrinti, kad vaikai augtų saugioje ir palankioje aplinkoje, kurioje būtų gerbiamos jų teisės (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2002, AR nuo 2025-01-15). Tačiau vaiko teisinis statusas ne visada užtikrina, kad tėvai laikysis atitinkamų teisės aktų ar konvencijos nuostatų (Kairienė ir Žiemienė, 2007). Moksliniuose tyrimuose (Albar, 2018; IJzendoorn ir kt., 2020; Aldoreeb, 2021) atskleista, kad vaiko teisių užtikrinimas ir tėvų požiūris į jas priklauso nuo socialinių, ekonominių ir kultūrinių veiksnių. Šie veiksniai tiesiogiai įtakoja šeimų gebėjimą laikytis ir paisyti šių įstatymų (Golm, 2023).

Pažymėtina, kad Vaiko teisių konvencijoje (1989) nėra tokios teisės gyventi šeimoje, tačiau, kaip pastebėjo Pūras (2012), šeimos vaidmuo yra apibrėžtas keliose straipsniuose. Pavyzdžiui, 18, 19 ir 27 straipsniai pabrėžia, jog šeimai turi būti suteikta pagalba, kuri leistų tinkamai rūpintis vaiku, bei

užtikrinti vaikui saugią ir pilnavertę vaikystę. Suaugusieji, siekdami užtikrinti geriausius vaiko interesus, negali pažeisti nei vienos Konvencijoje (1989) nustatytos vaiko teisės (Pūras, 2012).

Saugi vaiko aplinka - tai ne tik fiziniai namai ir rūpestingi artimieji. Labai svarbu, kad vaikas galėtų jaustis mylimas, palaikomas, galėtų laisvai reikšti savo emocijas ir išnaudoti savo potencialą. Dažnai globojami vaikai patiria diskriminaciją ir išankstinius nusistatymus, kas daro ilgalaikį neigiamą poveikį jų emociniam, psichologiniam ir socialiniam vystymuisi, riboja galimybes pilnai save realizuoti (Vain, 2025). Vaiko teisių konvencijos (1989) 2 straipsnis nurodo, kad vaikas turi būti apsaugotas nuo bet kokios diskriminacijos ar bausmių. Anksčiau buvo minėta, dėl kokių priežasčių vaikui gali būti nustatyta laikinoji globa, tačiau jei vaikas dėl savo negalios ar tėvų psichikos sutrikimų, priklausymo etninėms ar religinėms mažumoms, patenka pas budintį globotoją remiantis tik šiais faktais, tai gali būti traktuojama kaip diskriminacija. Tokia šeima turi gauti pagalbą, ir jei vaikui negresia realus pavojus, savarankiškai rūpintis vaiku (Civilinis kodeksas, 3.155, 2002, AR nuo 2025-01-15).

Nediskriminavimo teisės įgyvendinimas (2 str.) formuoja visuomenės požiūrį, kad visi vaikai turi lygias galimybes į mokslą, sveikatą ir orią vaikystę, nepaisant odos spalvos, lyties, kalbos religijos ar kitų aplinkybių (Vaiko teisių konvencija, 1989). Tarptautiniai dokumentai, tokie kaip Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1989), apibrėžia pagrindines vaiko teises ir pareigas, o valstybė privalo užtikrinti šių teisių įgyvendinimą. Svarbu, kad visi vaikai, o ypač globojami būtų apsaugoti nuo diskriminacijos ir priimami už savo gebėjimus ir individualumą.

Vaiko teisė sveikai vystytis. Nustatant laikinąją globą globos centre, pirmiausia siekiama suteikti vaikui saugią fizinę aplinką, kaip nurodo Vaiko teisių konvencijos (1989) 37 straipsnis. Šalia to, rūpestis, dėmesys bei vaiko poreikių tenkinimas padeda kurti pasitikėjimu grįstus santykius, stiprinti vaikų prieraišumą, prisidedančius prie sveiko augimo ir raidos (Pūras, 2012). Vaiko teisė į sveikatą išdėstyta Konvencijos (1989) 24 straipsnyje, tačiau sveikai vystytis taip pat reikšmingi ir kiti straipsniai. Apsaugoti vaikus nuo fizinio smurto, kuris tiesiogiai susijęs su jų fizine, emocine bei psichine sveikata įpareigoja 19 straipsnis, o 37 straipsnis nurodo apsaugoti vaikus nuo bausmių. Markuckienė ir Eidukevičiūtė (2021) teigia, kad vaiko, apgyvendinto budinčio globotojo šeimoje teisė į saugią aplinką ir sveikatą yra prioritetinė ir užtikrinama per nuoseklų rūpinimąsi.

Vaiko teisės mokytis užtikrinimas (28 straipsnis) yra svarbi sėkmingos jo raidos sąlyga. Tačiau pastebėta (Somers ir kt. 2020), kad vaikai, kuriems teko dažnai kraustytis iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, keisti mokyklas dėl krizės šeimoje, mokymosi rezultatai buvo prastesni už šeimose gyvenančių vaikų. Autoriai pažymi, kad šie vaikai dažniau už kitus turi kartoti mokymosi kursą dėl praleistų pamokų ir nepakankamų žinių, taip pat jie turi kalbos ir skaitymo sutrikimų, sunkiai išlaiko įvairius testus ir žinių patikrinimus. Nustatant laikinąją globą budinčio globotojo šeimoje, vaikui yra užtikrinamas kokybiškas mokymasis, stabili dienotvarkė bei pagalba siekiant

mažinti žinių spragas. Identifikavus mokymosi sunkumų priežastis ir suteikus specialistų pagalbą, Stražinskaitės (2017) teigimu, tai gali padėti vaikui geriau jaustis klasėje bei siekti geresnių rezultatų. Teisės mokytis apibrėžime įtvirtinta teisė, kad drausmė mokykloje privalo būti palaikoma vaiko orumą gerbiančiais būdais (Bačiulienė ir Zaborskis, 2004).

Vaiko teisė palaikyti ryšius su biologiniais tėvais yra apibrėžta Vaiko teisių konvencijoje (1989) ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2002, AR nuo 2025-01-15). Alifanovienė ir kt. (2015) nurodo, kad vaikai, likę be tėvų globos, išgyvena netektį, kuri gali pasireikšti elgesio ir emocijų valdymo sunkumais. Tyrimai, nagrinėjantys budinčių globotojų veiklą ir iššūkius, su kuriais jie susiduria, taip pat atskleidžia, jog vaikai, netekę šeimos, praranda savęs identifikacijos objektą (Butvilas, 2006; Stražinskaitė, 2017). Autoriai pažymi, kad vaikai linkę nepasitikėti kitais suaugusiais, yra prastesnės nuomonės apie save, rečiau pasisako apie savo išgyvenimus ir dažniau susilaukia patyčių (Stražinskaitė, 2017). Pastebėta, kad sistemingi vaiko susitikimai su savo tėvais suteikia saugumo jausmą ir padeda įveikti netekties jausmą (Kirtiklienė, 2021). Civilinis kodeksas (2002, AR nuo 2025-01-15) numato, kad reikia sudaryti vaikui sąlygas ir netrukdyti palaikyti ryšius su tėvais, jei tai nekenkia jo interesams. Bendravimas yra netinkamas tais atvejais, jei tėvai elgiasi destruktyviai: naudoja smurtą prieš vaiką, reiškia kritiką, kaltinimus, įžeidinėja, kitaip tariant, reiškia nepagarbą vaiko orumui. Kai vaiko laikinoji globa nustatyta globos centre, susitikimai su tėvais organizuojami globos centro patalpose, stebint specialistui, kuris gali įvertinti susitikimų naudą ar žalą vaiko gerovei. Jei globos koordinatorius mano, kad tėvų elgesys yra netinkamas, susitikimas gali būti nutrauktas, siekiant apsaugoti vaiką. Jei taip nutinka, vaikai dažnai jaučia kaltę dėl susiklosčiusios situacijos, dėl netinkamo tėvų elgesio, todėl globos koordinatoriaus ir budinčio globotojo užduotis yra stabilizuoti vaiko emocinę būseną, suteikti vaikui informacijos apie tai, kas įvyko, ir, jei žinoma, kas laukia artimiausiu metu.

Grinkevičienė (2022) savo tyrime pastebėjo, kad susitikimai su tėvais gali turėti neigiamą poveikį vaiko emocinei būsenai, ypač tais atvejais, kai tėvai nėra tinkamai pasiruošę bendrauti su vaiku. Tai gali sukelti vaikui neigiamas emocijas bei nesaugumo jausmą. Laikinos globos laikotarpiu su šeima dirba skirtingos institucijos. Vaiko interesus atstovauja ir jo gerove rūpinasi globos centras, o tėvams pagalbą bei paslaugas teikia pagalbos šeimai skyrius.

Vadovaujantis nuo 2025 m. sausio 1 d. įsigaliojančia Globos centro veiklos aprašo redakcija, 10.21 punktu, vaiko susitikimus su biologiniais tėvais gali stebėti su šeima dirbantis socialinis darbuotojas (Aprašas, 2018, AR nuo 2025-01-01). Šis specialistas, remdamasis Atvejo vadybos tvarkos aprašu (2018, AR nuo 2025-01-01) 27 punktu, privalo suplanuoti konkrečius veiksmus ir priemones, padedančias palaikyti vaiko ir tėvų ryšį. Toks tarpinstitucinis bendradarbiavimas sudaro prielaidas aktyvesniam socialinių darbuotojų įsitraukimui į tėvų pasirengimo susitikimams procesą. Specialistai, dirbantys su šeima, esant poreikiui galės paruošti tėvus susitikimams su vaiku globos

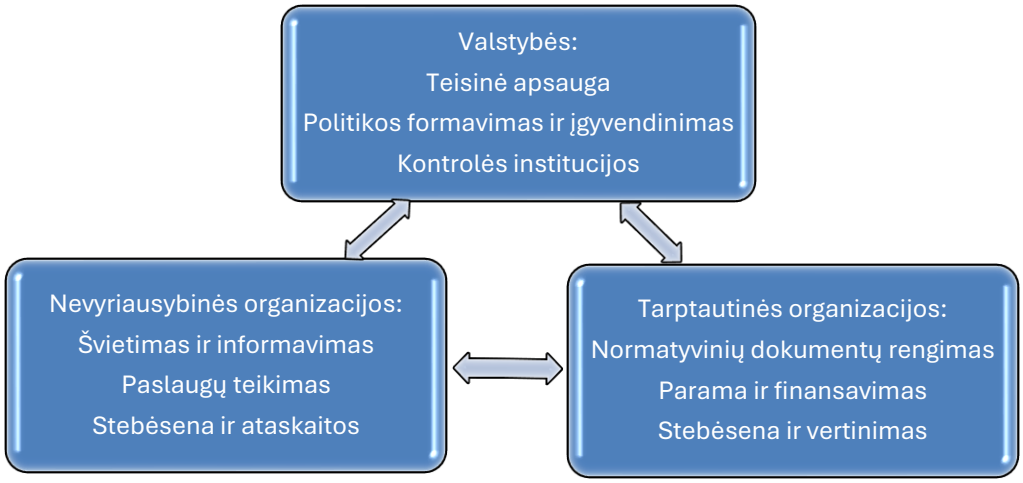
centre, palydėti ir stebėti susitikimą. Po susitikimo socialinis darbuotojas kartu su tėvais gali aptarti kylančius sunkumus, identifikuoti ugdytinus tėvystės įgūdžius bei numatyti, kokius tikslus išsikelti pagalbos plane, siekiant greičiau susigrąžinti vaiką į šeimą. Tačiau vaiko teisių kontrolierė išreiškė abejonę dėl šios tvarkos, nes vaiko susitikimų su tėvais stebėjimas ir protokolavimas pažeidžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos (1950) 8 straipsnio 2 dalį, kurioje įtvirtinta teisė į privatų šeimos gyvenimą (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2024). Vaiko teisių konvencijos (1989) 9 straipsnyje įtvirtinta teisė palaikyti ryšį su tėvais ir tiesiogiai bendrauti, jei tai neprieštarauja vaiko interesams. Vadinasi, susitikimų stebėjimas ir, tuo labiau, protokolavimas galimai pažeidžia vaiko teisę į privatumą.

Institucijų bei specialistų bendradarbiavimas yra būtina ir neatsiejama vaiko teisių užtikrinimo dalis. Siekiant operatyviai ir savalaikiai reaguoti į galimus vaiko teisių pažeidimus, informacijos pasidalijimas tarp pagalbą teikiančių specialistų yra svarbus aspektas, apsaugant vaiką. Matiuko (2019) teigimu, įstatyminis vaiko atstovas užtikrina vaiko teisių apsaugą, o valstybė teikia pagalbą tėvams, kad jie galėtų patys auginti ir prisiimti atsakomybę už savo vaikus.

Vaiko teisė reikšti nuomonę ir pažiūras. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje 12 str. nurodo, kad vaikui turi būti suteikta galimybė išsakyti savo nuomonę, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą (Vaiko teisių konvencija, 1989). McCafferty (2017) mano, kad vaikai turi būti išklausomi nuolat, o jų išsakytos patirtys turi paveikti sprendimų pasekmes. Apgyvendinus vaiką globos centre, globos koordinatorius, vadovaudamasis Globos centro veiklos aprašu (2018, AR nuo 2025-01-01), tiesiogiai ir ryšio priemonėmis bendrauja su budinčiu globotoju ir su globojamu vaiku, vertina pagalbos poreikį ir teikia emocinę paramą bei palaikymą. Tai galimybė išgirsti vaiko nuomonę ir, prireikus, reaguoti ir priimti sprendimus bendradarbiaujant kartu su vaiko teisių specialistais. Vaiko teisių specialistai, kreipdamiesi į teismą dėl leidimo paimti vaiką iš įstatyminių atstovų, taip pat išklauso vaiko nuomones. Pagal pateiktą 2024 m. ataskaitą VTAS atstovavo 884 vaikams ir civilinėse bylose pateikė 1581 vaiko nuomonės išklausymo aktų (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2024). Šie skaičiai leidžia daryti prielaidą, kad vaiko nuomonės yra išklausomos, tačiau nėra duomenų, ar į jas buvo atsižvelgta. Kairiūkštytė (2021) atskleidė, kad į išsakytą vaiko nuomonę nebūtinai bus atsižvelgta, jeigu nustatoma, kad tai prieštarauja vaiko interesams. Nepaisant to, autorė pažymi, kad išsakyta vaiko nuomonė yra reikšmingas veiksnys galutiniame sprendime, ypač išsakyta vyresnių vaikų.

Taigi, vaiko teisių įgyvendinimo principai (Vaiko teisių konvencija, 1989) yra esminiai; jie pabrėžia vaiko teisių svarbą visuomenei, kadangi užtikrinus kiekvieno vaiko saugumą ir gerovę, mes prisidedame prie stipresnės, teisingesnės ir darnesnės visuomenės kūrimo. Valstybė turi ne tik moralinę, bet ir teisinę atsakomybę užtikrinti savo šalies vaikams jų teises į sveikatą, ugdymą, apsaugą nuo išnaudojimo bei smurto.

Vaikų teisių apsaugos srityje ypač svarbu, kad bendradarbiautų ne tik atskiros institucijos, bet ir visuomenė, švietimo sistema, valstybės institucijos, siekdamos užtikrinti, jog vaikų teisės būtų gerbiamos ir saugomos. Valstybės, tarptautinės organizacijos ir NVO atlieka reikšmingą ir tarpusavyje suderintą vaidmenį. Efektyvus apsikeitimas informacija ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas (*pav. 3*) atlieka svarbų vaidmenį, ypač sprendžiant klausimus, susijusius su vaikų teisėmis. Bendravimas tarp valstybių, tarptautinių organizacijų ir NVO padeda užtikrinti sklandų ir koordinuotą veiksmų planavimą ir įgyvendinimą. Šių sektorių sąveika sukuria

Pav. 3. Vaiko teisių apsaugos srityje valstybės, tarptautinių organizacijų ir nevyriausybinių organizacijų tarpusavyje susiję vaidmenys. (Sukurta autorės)

visapusišką vaiko teisių apsaugos sistemą, kurioje kiekvienas subjektas papildo kitus, siekdamas užtikrinti vaiko gerovę.

Pateiktoje schemoje (Pav. 3) apibrėžti pagrindiniai vaiko teisių apsaugos sistemos subjektai: valstybė, tarptautinės organizacijos ir nevyriausybinės organizacijos (NVO). Schema atskleidžia jų tarpusavio sąveiką ir funkcijas, kurios kartu sudaro visapusišką vaiko teisių apsaugos mechanizmą.

- **Valstybės** yra atsakingos už teisinės bazės kūrimą, politikos formavimą bei įgyvendinimą, taip pat kontrolės funkcijas. Jos nustato pagrindinius vaiko teisių apsaugos standartus ir užtikrina jų vykdymą (Vaiko teisių konvencija, str. 4, 1989).
- **Nevyriausybinės organizacijos (NVO)** prisideda švietimo, informavimo ir paslaugų teikimo srityse, taip pat stebi vaiko teisių įgyvendinimo procesą ir teikia ataskaitas (Vaiko teisių konvencija, str. 45, 1989).
- **Tarptautinės organizacijos** inicijuoja normatyvinius dokumentus, teikia finansinę paramą, vykdo stebėseną bei vertinimus, siekdamos užtikrinti universalius vaiko teisių standartus.

Tokia sąveika garantuoja, kad kiekvienas subjektas papildo kitų funkcijas, taip sukurdamas kompleksinį apsaugos modelį, kurio pagrindinis tikslas – užtikrinti vaiko saugumą, gerovę ir teisę augti orioje, palaikančioje aplinkoje.

Apibendrinant, vaiko teisių sąvoka ir principai yra pagrindinis elementas, užtikrinantis vaikų gerovę ir jų teisių apsaugą. Konvencijoje pabrėžiama, kad vaikai turi teisę į gyvenimą, vystymąsi, sveikatą, švietimą ir dalyvavimą visuomenės gyvenime, taip pat į apsaugą nuo smurto, išnaudojimo ir diskriminavimo. Šios vaikų teisės užtikrinamos ir nustačius laikiną globą globos centre, budinčio globotojo šeimoje. Apgyvendinant vaikus šeimose, užtikrinama saugi aplinka, laiku tenkinami pagrindiniai poreikiai. Taip užtikrinamas vaikui stabilumas, sudaromos sąlygos sveikai vystytis bei augti ir matyti tinkamą šeimos modelio pavyzdį. Globos centrų teikiamos paslaugos ir pagalba prisideda prie vaiko emocinio stabilumo palaikymo. Įvairių už vaiko teises atsakingų institucijų bendradarbiavimas yra svarbus kompleksinis procesas, kuriuo siekiama užtikrinti vaikų teises ir geriausius interesus.

2.2. Globos centro teikiamos paslaugos budintiems globotojams

Vaiko laikinoji globa budinčio globotojo šeimoje yra itin svarbus ir atsakingas procesas, reikalaujantis ne tik tinkamo pasirengimo, bet ir nuolatinės profesionalios pagalbos. Ši pagalba reikalinga tiek vaikui, tiek budinčiam globotojui, kuriam dažnai tenka susidurti su įvairiais iššūkiais: tai krizinės situacijos, iš kurių atkeliauja vaikai, jų emocine būsena ir elgesio problemomis, paties budinčio globotojo šeimos paruošimu naujai ateinančiam vaikui ir t.t.

Kadangi (*pav.2*) pateiktame paveiksle duomenys atskleidžia didėjantį nustatomų laikinų globų skaičių globos centre, galima teigti, kad auga poreikis parengti daugiau budinčių globotojų. Viena iš globos centro funkcijų yra naujų budinčių globotojų pritraukimas. Tikėtina, kad didesnis pagalbos teikimas paskatintų žmones imtis šios nepaprastos veiklos. Globos centro teikiamos informavimo paslaugos prasideda dar tuomet, kai žmogus svarsto tapti budinčiu globotoju. Jis turi galimybę susisiekti su globos centro specialistais ir gauti visą jį dominančią informaciją.

Asmenys, siekiantys tapti budinčiais globotojais, turi atitikti reikalavimus, kurie įteisinti LR civilinio kodekso (2002, AR nuo 2025-01-15) str. 3.269 ir Socialinių paslaugų įstatyme (2006, AR nuo 2025-01-01) budinčiam ir nuolatiniam globotojui keliamus reikalavimus, išklausyti globėjams ir įtėviams skirtus mokymus (GIMK), specializuotą šių mokymų dalį, gauti teigiamą išvadą apie pasirengimą tapti budinčiu globotoju. Tačiau visa tai negarantuoja, kad asmuo galės rūpintis tėvų globos netekusiu vaiku. Alifanovienė ir Šerytė (2006) taip pat teigia, kad žmonės mano, jog užtenka noro globoti ir turėti savo vaikų auginimo patirties, kad būtų geru globėju; tačiau, pasak autorės, jie dažnai būna nepasirengę nei pedagoginiu, nei psichologiniu, nei moraliniu požiūriu (Alifanovienė ir Šerytė, 2006). Vis dėlto žmonės, atitinkantys reikalavimus ir tampantys budinčiais globotojais, turi gebėti priimti pagalbą, nes tai svarbus gebėjimas norint užtikrinti vaiko gerovę.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006, AR nuo 2025-01-01) numatyta, kad: „vaikus globojančiai šeimai, globėjams (rūpintojams), budintiems globotojams ar nuolatiniams globotojams <...> globos centro specialistai teikia pagalbą, padedančią užtikrinti visapusišką jų prižiūrimų, globojamų (rūpinamų) ar įvaikintų vaikų vystymąsi ir ugdymą“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Globos centrų veiklą reglamentuojantis aprašas (2018, AR nuo 2025-01-01) taip pat įpareigoja teikti visapusišką pagalbą visiems tėvų globos netekusiems vaikams, budinčių globotojų prižiūrimiems vaikams ir kartu gyvenantiems jų šeimos nariams, teikiant reikalingą konsultacinę, psichosocialinę, teisinę ir kitą pagalbą, siekiant tinkamai ugdyti ir auklėti vaikus šeimai artimoje aplinkoje. Kiekvienas Lietuvoje esantis globos centras teikia šias paslaugas:

- informavimas;
- konsultavimas;
- psichologo konsultacijos;

- tęstiniai mokymai, paskaitos, seminarai;
- savitarpio paramos grupės ir supervizijos;
- tarpininkavimas dėl įvaikintų vaikų ryšio palaikymo su broliais ir seserimis, gyvenančiais kitų globėjų (rūpintojų), įtėvių šeimose ar globos institucijose;
- sociokultūrinės paslaugos;
- intensyvi pagalba, esant poreikiui;
- kitos paslaugos (pavyzdžiui, logopedo, specialiojo pedagogo, teisininko, psichoterapeuto) atsižvelgiant į įtėvių ir jų šeimose augančių vaikų poreikius.

Šios paslaugos yra pagrindinė parama globėjams, tačiau praktikoje jų prieinamumas ir efektyvumas ne visada atitinka globotojų lūkesčius. Budinčių globotojų išsakytos nuomonės yra atskleistos Genienės ir Nedveckos (2021) atliktame tyrime apie globos centrų veiklą ir teikiamas paslaugas. Tyrimo dalyviai dalinosi, kad jaučiasi neužtikrinti, kai trūksta palaikymo iš specialistų. Taip pat tyrimas atskleidė, jog globotojams svarbu būti girdimiems ir dalyvauti globos proceso sprendimų priėmime (Genienė ir Nedvecka, 2021). Šis tyrimas pabrėžia bendradarbiavimo svarbą kaip vieną iš budinčių globotojų emocinio atsparumo veiksnių. Teikiamos konsultacijos ir palaikymas skatina globotojus tinkamai reaguoti į iššūkius prižiūrint tėvų globos netekusius vaikus. Kai budintis globotojas jaučiasi išgirstas, jis dalyvauja sprendimų priėmime, didėja motyvacija tęsti globą ir mažėja emocinio perdegimo rizika.

Siekiant mažinti perdegimo rizikos tikimybę, globos centrai organizuoja ir veda savitarpio paramos grupes budintiems globotojams. Gvaldaitė (2020) pažymi, kad tokios grupės padeda budintiems globotojams pasidalinti rūpimomis problemomis, jaustis išgirstiems ir sulaukti supratimo ar patarimo iš kitų grupės dalyvių, kurie taip pat susiduria su panašiais iššūkiais. Dalyvavimas savitarpio grupėse pasak Gvaldaitės (2020), skatina bendruomeniškumą ir padeda išlaikyti emocinį stabilumą.

Dar viena globotojams teikiama paslauga – supervizijos. Supervizijos tampa būtina globotojų pagalbos grandimi, nes ne tik suteikia praktinių įgūdžių, bet ir mažina neužtikrintumo jausmą, padeda reflektuoti patirtis ir ugdyti profesines kompetencijas (Dirgėlienė ir Kiaunytė, 2005). Kiaunytės ir Lygnugarienės (2019) tyrimas apie supervizijos poreikį socialiniame darbe atskleidžia, kad refleksijos pagalba dalyviai įvertina teikiamos pagalbos veiksmingumą ir gali atrasti naujų darbo metodų, nei taikė iki tol.

Kadangi budintys globotojai savo veikloje nuolat susiduria su stresinėmis situacijomis, jų emocinė savijauta nuolat reikalauja globos koordinatorių dėmesio. Markuckienė ir Eidukevičiūtė (2021) pastebėjo, kad vaikai į budinčių globotojų šeimas atvyksta nepriklausomai nuo paros laiko, ir tai gali trikdyti globotojo šeimos narius ir jų dienotvarkę. Be to, laikinos globos ypatumas yra tas, kad trukmė gali būti nuo kelių parų iki keliolikos mėnesių. Autorės pažymi, kad dažna vaikų kaita taip

pat turi įtakos emociniai globotojo savijautai (Markuckienė ir Eidukevičiūtė, 2021). Vaikų netinkamas elgesys dėl patirtų neigiamų išgyvenimų, taip pat agresyvus elgesys, mokymosi sunkumai ir galimos psichinės sveikatos ligos, pasak psichiatrės-psichoterapeutės Šerkšnienės (2020), kelia stiprias emocijas dirbantiems su tokiais vaikais specialistams. Autorė teigia, kad išgyvenant stiprias emocijas jie gali patirti antrinę traumą. Dėl šių priežasčių budintiems globotojams itin svarbu nuolat gauti kompleksinę pagalbą. Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis, pateiktoje 2024 m. ataskaitoje, vertinant globos centrų veiklos kokybę, buvo nustatyta, kad ne visuose globos centruose užtikrinamas tinkamas psichologų paslaugų teikimas. Taip pat buvo nustatyti neatitikimai dėl psichologo konsultacijų nuotoliniu būdu, kuomet neatsižvelgta į paslaugos gavėjo poreikius ar individualią situaciją (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2024).

Globos centro pagalbos teikimą koordinuoja globos koordinatorius, kurio veiklą reglamentuoja LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. įsakymas (Dėl Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas, 2018, AR nuo 2025-01-01). Vadovaujantis šiuo aprašu globos koordinatorius yra tarpininkas tarp vaiko, budinčių globotojų, vaiko tėvų, vaiko teisių tarnybos specialistų ir socialinių darbuotojų, dirbančių su vaiko šeima. Bendradarbiavimas su visomis suinteresuotomis pusėmis turi didelį pranašumą teikiant pagalbą globojamam vaikui ir budintiems globotojams. Informacijos turėjimas palengvina pagalbos įrankių pasirinkimą. Pasak Rimkaus (2016), norint užtikrinti kokybišką globos procesą, reikia stebėti globotojų emocinę būklę, teikiant savalaikę ir įvairių specialistų koordinuotą pagalbą, ir esant poreikiui suteikti atokvėpio paslaugą.

Atokvėpio paslauga – tai laikina pagalbos forma, kai budinčiam globotojui suteikiama galimybė trumpam pailsėti nuo tiesioginės vaiko priežiūros (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018, AR nuo 2025-01-01). Ši paslauga leidžia atstatyti emocines, fizines ir psichologines jėgas. Svarbu, kad atokvėpis negali būti suteiktas vaiko adaptaciniu laikotarpiu, nebent tai susiję su budinčio globotojo sveikata. Kirtiklienės (2021) tyrimas atskleidžia, kad budintys globotojai stengiasi nesinaudoti šia pagalba, kol vaikas gyvena jų šeimose, tačiau svarsto, kad globotojo artimieji, siekdami išvengti vaikui papildomo streso, galėtų perimti vaiko priežiūrą. Genienė ir Nedvecka (2021) savo tyrime pažymi, kad „dauguma budinčių globotojų nurodo nuovargį kaip vieną iš pagrindinių iššūkių globos metu, todėl atokvėpio galimybė tampa būtinybe, o ne prabanga“. Ši paslauga gali būti ypač svarbi tuomet, kai prižiūrimas vaikas turi elgesio ar emocinių sunkumų.

Intensyvi pagalba teikiama vaikui ar budinčiam globotojui kriziniais atvejais. Tokios pagalbos gali reikėti vaiko adaptacijos naujoje šeimoje laikotarpiu, dėl pasikeitusios vaiko situacijos šeimoje, emocinių išgyvenimų ar kitų įtampų, kurių vaikas negali savarankiškai įveikti. Šios pagalbos teikimas ir organizavimas yra reglamentuotas Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos

priežiūros organizavimo ir kokybės tvarkos apraše (2024). Pagal šį aprašą globos koordinatorius ne rečiau kaip 1-2 kartus per savaitę organizuoja individualias konsultacijas budinčiam globotojui ir jo prižiūrimam vaikui (Dėl Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas, 2018, AR nuo 2025-01-01). Vaiko adaptacijos laikotarpis naujoje šeimoje gali trukti nuo kelių dienų iki mėnesio ir ilgiau. Kuo vaikas vyresnis tuo gali reikėti daugiau laiko (Z. Giedrimas;S.Ignatovičienė;R. Breidokienė; E. Ignatovič, 2013). Teikiant pagalbą vaiko adaptacijos laikotarpiu, svarbiausiu aspektu, užtikrinant vaiko gerovę, yra ryšio kūrimas su prižiūrimu vaiku. Budintis globotojas turi užmegzti pakankamai artimą ryšį, kad vaikas galėtų juo pasitikėti ir būtų galimybė teikti vaikui reikalingą pagalbą. Dažnai vaikai patekę į globą, neturi patirties, kad yra mylimi ir vertinami (Gvaldaitė, 2017a). Gvaldaitės teigimu (2017), yra atvirkščiai - jie mano, kad yra niekam nereikalingi. Knygos „Ryšys su vaiku“ autorė Purvis ir kt. (2019) labai daug dėmesio skiria ryšio kūrimui su vaiku per akių kontaktą, elgesio mėgdžiojimą ir kitais būdais, kad tik vaikas pradėtų pasitikėti ir galėtų atsipalaiduoti. Šią knygą patariama skaityti ir vadovautis pateiktais patarimais budintiems globotojams, globėjų ir įtėvių rengimo mokymų programos rekomenduojamos literatūros sąraše. Budintys globotojai per organizuojamus mokymus globos centre yra supažindinami su Pasitikėjimu grįstų santykių intervencijų (ang. Trust-Based Relational Intervention, TBRI) metodais. Šie metodai padeda budintiems globotojams geriau suprasti vaikų elgesio priežastis bei taikyti veiksmingas strategijas, skatinančias vaikų prieraišumą, emocijų ir elgesio savireguliaciją (Purvis ir kt., 2013).

Globos centras užtikrina, kad vaikas palaikytų ryšius su savo tėvais, prisiima visą susitikimo organizavimą, stebėjimą ir bendravimą su vaiko tėvais kaip įstatyminis vaiko atstovas. Be to, globos centras užtikrina, kad vaiko susitikimo su tėvais metu budintys globotojai išliktų nežinomi, jei patys to pageidauja. Tam įtakos turi tai ar vaiko tėvai supranta, dėl kokių priežasčių vaikas gyvena budinčio globotojo šeimoje, ir kaip reikia spręsti šią situaciją. Priešiškas tėvų elgesys, kai vaikui perduodama klaidinanti ar neigiamą kontekstą turinti informacija, gali komplikuoti ir ilginti vaiko adaptacijos procesą. Vaikui turėtų būti sunku susivokti situacijoje ir kažkuo pasitikėti, kai suaugusieji teikia skirtingą informaciją. Vaiko teisių kontrolierė ataskaitoje (2024) šį aspektą paminėjo kaip sunkinančią aplinkybę išklausyti vaiko nuomonę ir galimybę toliau teikti pagalbą (Vaiko teisių kontrolieriaus įstaiga, 2024).

Apibendrinant, vaiko laikinoji globa budinčio globotojo šeimoje yra itin svarbus ir atsakingas procesas, kuris reikalauja ne tik atsakingo budinčių globotojų parengimo, bet ir visapusiškos pagalbos teikimo tiek prižiūrimiems vaikams, tiek budinčiam globotojui, tiek jo šeimos nariams. Vadovaujantis Globos centrų veiklą reglamentuojančiu aprašu (2018, AR nuo 2025-01-01), ši pagalba apima konsultacinę, psichosocialinę, teisinę ir kitą paramą, kuri padeda užtikrinti vaikų ugdymą bei auklėjimą šeimai artimoje ir palankioje aplinkoje. Bendradarbiavimas su kitomis

suinteresuotomis pusėmis turi didelį pranašumą teikiant pagalbą globojamiems vaikams ir budintiems globotojams. Budinčių globotojų psichologinis atsparumas ir savalaikės pagalbos suteikimas užtikrina vaiko kokybišką priežiūrą ir pastovumą.

2.3.Budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimo svarba užtikrinant vaiko teises.

Budintis globotojas atlieka itin svarbų vaidmenį laikinai prižiūrimo vaiko gyvenime, tačiau proceso sklandumui ir vaiko poreikiams užtikrinti reikalingas koordinavimas ir bendradarbiavimas (Gudžinskienė ir Jasiukonienė, 2024). Šias paslaugas teikia Globos centro globos koordinatorius (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018). Globos koordinatoriaus ir budinčio globotojo bendradarbiavimas yra esminis aspektas, siekiant užtikrinti, kad visi vaikai turėtų saugią ir palankią aplinką, kurioje galėtų augti ir vystytis, kol bus stabilizuota ar išspręsta krizė jų biologinėje šeimoje (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996, AR nuo 2024-11-01).

Budintis globotojas pagal tarpininkavimo sutartį su globos centru prižiūri vaiką, nesusijusį giminystės ryšiais, savo gyvenamojoje vietoje ir natūralioje šeimos aplinkoje (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018) (toliau – Aprašas). Aprašo (2018, AR nuo 2025-01-01) IV skyrius nurodo, kad budintis globotojas užtikrina prižiūrimam vaikui emocinį bei fizinį saugumą, visavertį vaiko poreikius atitinkantį ugdymą, auklėjimą ir kasdienę priežiūrą. Be to, budintis globotojas turi pareigą vykdyti kitas teisės aktuose numatytas pareigas, glaudžiai bendradarbiaudamas su globos koordinatoriumi. Globotojas, vykdydamas svarbią funkciją, prisideda ne tik prie vaiko gerovės užtikrinimo, bet ir prie jo grąžinimo į biologinę šeimą arba kitą tinkamą globos formą (Aprašas, p. 25.3., 2018, AR nuo 2025-01-01). Šis procesas yra bendruomeninis, nes jame dalyvauja ne tik budintys globotojai ir globos centrų specialistai, bet ir kitos ugdymo, sveikatos ir socialines paslaugas teikiančios institucijos, siekiančios užtikrinti vaiko gerovę ir sėkmingą integraciją (Aprašas, p. 26.9., 2018, AR nuo 2025-01-01)

Apgyvendinant vaikus budinčių globotojų šeimose tikimasi, kad jais bus pasirūpinta, bus užtikrinta vaiko fizinė, psichinė ir emocinė sveikata. Budintis globotojas užtikrina vaikams laikiną prieglobstį, padeda adaptuotis naujoje aplinkoje, pasirūpina baziniais poreikiais ir suteikia stabilumą, kol sprendžiama globos ar grįžimo į biologinę šeimą situacija (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018). Savo ruožtu Globos centro veiklos aprašas (2018, AR nuo 2025-01-01) apibrėžia globos centro ir globos koordinatoriaus funkcijas, susijusias su pagalbos budinčiam globotojui organizavimu tiek prieš vaiko apgyvendinimą, tiek globos proceso metu. Šie du procesai – vaiko laikino apgyvendinimo šeimoje ir pagalbos užtikrinimo – yra tarpusavyje susiję, todėl efektyvus bendradarbiavimas tarp budinčių globotojų ir globos koordinatoriaus tampa pagrindiniu veiksniu siekiant vaiko gerovės. Tyrimas padės atskleisti kaip užtikrinamos vaiko teisės bei kokia įtaką tam turi bendradarbiavimas tarp minėtų globos proceso dalyvių.

Ankstesniuose tyrimuose pabrėžiama, kad tarpusavio bendradarbiavimas yra esminis veiksnys, siekiant užtikrinti kokybiškas paslaugas. Atliktame Žalimienės (2020) tyrime pastebėta,

kad po vaiko teisių apsaugos sistemos centralizavimo bendradarbiavimas tarp institucijų tapo silpnesnis. Kirtiklienė (2021) pažymi, kad laikinoji globa budinčio globotojo šeimoje dažnai užtrunka per ilgai. Autorės teigimu, atvejo vadyba užsitęsia iki 18 mėnesių, kas labiau panašu į tėvų interesų paisymą, bet ne vaikų, kurie išgyvena pakartotinę netektį. Ilgiau, nei priklauso užsitęsęs laikinos globos laikotarpis vaikui gali kelti emocinį nestabilumą, o dėl susiformavusio prieraišumo su budinčiu globotoju pasibaigus procesui vaikas gali patirti antrinę netektį.

Budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus darbo efektyvumas priklauso nuo jų bendradarbiavimo. Tai yra pagrindinė sąlyga, leidžianti efektyviai užtikrinti vaiko teises ir gerovę (Blanken ir kt., 2022). Bajauskaitė (2022) savo tyrime atkreipė dėmesį į budinčių globotojų patiriamą nerimą, kylantį dėl informacijos stokos, kai į šeimą patenka kūdikiai ir nėra duomenų apie jų sveikatą. Ši problema atskleidžia tarpinstitucinio, tarpžinybinio bendradarbiavimo ir socialinių paslaugų teikimo institucijų sąveikos spragas, kurios trukdo efektyviai organizuoti tinkamą pagalbą ir užtikrinti globojamo vaiko gerovę (Gudžinskienė ir Jasiukonienė, 2024).

Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje „bendradarbiavimas“ apibūdinamas kaip dviejų ar daugiau žmonių, grupių ar veikla, kuri nukreipta į bendro tikslo siekimą. Tai ne tik formali asmenų grupės sąveika, bet ir pasitikėjimu grįsti santykiai, abipusė pagalba, palaikymas siekiant iškeltų rezultatų (Čiūžas, 2018). Norint užtikrinti laikinai globojamo vaiko teises ir geriausius interesus globos koordinatoriai ir budintys globotojai privalo laikytis šių bendradarbiavimo elementų:

Bendri tikslai. Laikinos globos procese pagrindinis tikslas yra vaiko gerovė. Užtikrinti ją reiškia suteikti vaikui saugią aplinką, tenkinti poreikius, sveikatos bei ugdymo užtikrinimas, vaiko ryšių palaikymas su kilmės šeima. Šie tikslai dažnai apibrėžiami individualiame globos plane, kuris sudaromas atsižvelgiant į konkretaus vaiko poreikius ir situaciją (Naujanienė ir kt., 2021). Nusimatę bendrus tikslus ir jų suvokimas užtikrina, kad tiek budintis globotojas, tiek globos koordinatorius sistemingai sieks bendrų rezultatų, kurių esmė yra vaiko interesų užtikrinimas laikinos globos laikotarpiu (Gvaldaitė, 2017).

Abipusis informacijos pasikeitimas. Efektyvus bendradarbiavimas reikalauja sklandaus ir atviro informacijos srauto tarp budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus. Pavyzdžiui, budintis globotojas privalo informuoti apie vaiko emocinę būklę, sveikatos problemas ar kitus svarbius aspektus, o globos koordinatorius teikti atnaujintą informaciją apie teisinius pokyčius, situacijos pasikeitimus, susijusius su vaiko globos procesu (Gudžinskienė ir Jasiukonienė, 2024). Toks atviras informacijos apsikeitimas padeda reaguoti į kintančius poreikius ir užtikrinti, kad globos planas būtų nuolat pritaikomas realiai situacijai (Naujanienė ir kt., 2021). Tuo labiau, kad individualaus vaiko pagalbos plano sudarymas bei įgyvendinimas, jo stebėsena ir vertinimas reglamentuoti Globos centro veiklos apraše ir yra kaip pagalbos įrankis, užtikrinantis kompleksinę bei tikslingą pagalbą vaikui (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018, AR nuo 2025-01-01).

Atsakomybės pasidalinimas. Kiekvienas dalyvis prisiima tam tikrą atsakomybę už bendro rezultato pasiekimą. Budintys globotojai rūpinasi ir užtikrina kasdienę vaiko priežiūrą. Jie yra atsakingi už vaiko bazinius poreikius, sveikatos ir ugdymo užtikrinimą. Globos koordinatoriai atsakingi už paslaugų vaikui ir budinčiam globotojui organizavimą, koordinavimą bei stebėjimą. Pasak Rimkaus (2021), toks pareigų ir atsakomybių pasiskirstymas leidžia efektyviai vykdyti globos procesą ir stiprinti abiejų šalių kompetencijas. Gudžinskienės ir kt. (2017) teigimu, tai ypač svarbu, kai reikia greitai ir operatyviai reaguoti į nestandartines situacijas, kurios gali neigiamai paveikti vaiko gerovę.

Pasitikėjimas ir pagarba. Sėkmingas bendradarbiavimas remiasi tarpusavio pasitikėjimu ir pagarba kitų dalyvių kompetencijai bei indėliui (Gudžinskienė ir Jasiukonienė, 2024). Budintis globotojas ir globos koordinatorius turi vertinti vienas kitą kaip lygius partnerius, kurie dirba bendromis pastangomis vaiko naudai. Tai ypač svarbu sprendžiant sudėtingas situacijas, kai reikia greitai ir efektyviai reaguoti. Pasitikėjimas tarp paslaugų teikėjo ir kliento stiprina paslaugų efektyvumą, bendradarbiavimo naudą ir ilgalaikę partnerystę (Vargo ir Lusch, 2008).

Koordinavimas. Veiksmingas paslaugų koordinavimas garantuoja budinčių globotojų šeimoms kad jos gaus visas reikalingas paslaugas ir paramą tinkamai rūpintis vaikais. Veiklos turi būti gerai suderintos, kad būtų išvengta dubliavimo bei spragų. Koordinavimas taip pat apima reguliarų bendrų susitikimų organizavimą, kuriuose aptariami vaiko progresas ir galimi korektyvai globos plane, bei stebėsena. Pastovus laikinai globojamo vaiko proceso stebėjimas leidžia pritaikyti teikiamas paslaugas kiekvienam vaikui pagal individualius poreikius (Anderson ir Hewner, 2021). Koordinavimą reglamentuoja „Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas“ Nr. A1-28, 2018.

Šie bendradarbiavimo elementai yra esminiai užtikrinant, kad vaiko teisės būtų gerbiamos, o jo gerovė – efektyviai užtikrinama. Vaikų teisių apsaugoje bendradarbiavimas yra nepakeičiamas, nes vaiko gerovė priklauso nuo daugelio veiksnių: šeimos, socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos priežiūros ir teisės aktų. Budintis globotojas ir globos koordinatorius, bendradarbiaudami su kitomis institucijomis, gali užtikrinti, kad vaiko poreikiai būtų patenkinami visapusiškai ir laiku. Pavyzdžiui, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1989) pabrėžia, kad vaiko teisių užtikrinimas reikalauja tarpsektorinio bendradarbiavimo (Vaiko teisių konvencija, 1989). Bendradarbiavimas tarp budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus yra vienas svarbiausių veiksnių užtikrinant vaiko teises ir gerovę laikinosios globos laikotarpiu, tačiau globos sistema veikia kompleksiškai, todėl šis bendradarbiavimas neapsiriboja tik dviem asmenimis. Praktikoje būtina nuolat koordinuoti veiksmus ir su kitais specialistais bei institucijomis, kurios taip pat atsakingos už vaiko gerovę – tai vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistai, psichologai, švietimo ir sveikatos priežiūros įstaigos. Norint geriau

suprasti, kaip bendradarbiavimas prisideda prie vaiko teisių užtikrinimo, tikslinga analizuoti šį reiškinį skirtingais lygmenimis.

Crawford (2012), knygoje „Interprofessional Collaboration in Social Work Practice" teigia, kad bendradarbiavimas gali būti vykdomas skirtingais lygiais, priklausomai nuo dalyvaujančių specialistų vaidmens vaiko gerovės užtikrinimo procese. Autorė išskyrė tris lygmenis: individualų, institucinį ir strateginį.

Individualus lygmuo – tai bendradarbiavimas tarp konkrečių asmenų, kaip šiuo atveju, budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus. Šio etapo pagrindinis uždavinys yra tai, kad abi šalys, atsakingos už vaiko teisių užtikrinimą, veiktų išvien. Svarbu dalintis svarbia informacija, koordinuojant veiksmus, įvertinti vaiko poreikius ir teikti reikiamą pagalbą. Toks glaudus bendradarbiavimas leidžia globos koordinatoriui įvertinti ir budinčio globotojo poreikius bei teikti emocinį palaikymą, siekiant išvengti perdegimo (Anderson ir Hewner, 2021). Šis lygmuo tiesiogiai susijęs su bendradarbiavimu, kai laikinoji globa vaikui nustatyta globos centre, budinčio globotojo šeimoje.

Institucinis lygmuo apima bendradarbiavimą tarp skirtingų institucijų, tokių kaip vaiko teisių teritoriniai skyriai, švietimo, sveikatos priežiūros ir teisėsaugos įstaigos. Pavyzdžiui, jei vaikui reikia specialios pagalbos besimokant, globos koordinatorius gali užmegzti ryšį su švietimo įstaiga, o budintis globotojas – stebėti vaiko progresą ir informuoti apie jo poreikius. Pasak Bučiūno ir Veličkos (2017), tarpinstitucinis bendradarbiavimas dažniausiai vyksta telefonu, susirašinėjant elektroniniais laiškais ir raštais, o sudėtingose situacijose susitinkama gyvai (Bučiūnas ir Velička, 2017). Šis bendradarbiavimo lygmuo glaudžiai susijęs su darbo uždaviniu analizuoti bendradarbiavimo procesą, nes institucijų sąveika su globos centru ir priimami sprendimai tiesiogiai veikia vaiko teisių užtikrinimą budinčio globotojo šeimoje.

Strateginis lygmuo – tai bendradarbiavimas vyriausybės, nevyriausybinių organizacijų ir tarptautinių institucijų lygmeniu, kurio tikslas – plėtoti vaikų teisių apsaugos politiką ir užtikrinti, kad nacionalinė teisė atitiktų tarptautinius standartus (Isoda, 2017). Šiame lygmenyje svarbu, kad būtų sudaromos sąlygos efektyviam bendradarbiavimui visuose lygiuose, o tai ypač aktualu ES vykdomuose projektuose, tokiuose kaip Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos „Paslaugų, skatinančių ir efektyviai palaikančių globą šeimos aplinkoje, vystymas“ (2023). Šio projekto tikslas – diegti ir vystyti paslaugas, kurios skatintų ir palaikytų vaikų globą šeimos aplinkoje, užtikrinant vaikų poreikius ir saugumą (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2023). Projektas orientuotas į bendradarbiavimą tarp skirtingų institucijų, įvairių sričių specialistų ir visuomenės, kurie siekia, kad vaikų teisės būtų užtikrintos visose bendradarbiavimo lygmenyse. Šio projekto pagrindinis tikslas – vystyti globos sistemą taip, kad kiekvienas vaikas turėtų galimybę augti šeimoje.

Projekto sėkmingam įgyvendinimui ir užtikrinimui, darnios bei efektyvios sistemos skatinimui, ypač globos sistemos vystymui, atkreiptinas dėmesys į globos centro koordinatoriaus atliekamas funkcijas. Globos koordinatorius yra tas asmuo, kuris palaiko ryšius su budinčiais globotojais, vertina pagalbos poreikius ir organizuoja reikalingą pagalbą globojamiems vaikams, budintiems globotojams, užtikrina vaiko ryšių su tėvais palaikymą, bendradarbiauja su kitais specialistais ir įstaigomis. Globos koordinatorius padeda užtikrinti, kad globos procesas vyktų sklandžiai, o vaikas augtų saugioje ir emociškai palaikančioje aplinkoje (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018, AR nuo 2025-01-01). Pasak Broža (2024), šis vaidmuo reikalauja ne tik profesinių žinių ir įgūdžių, bet ir gebėjimo dirbti sudėtingomis sąlygomis, kai reikia suderinti įvairių institucijų, specialistų ir šeimos narių interesus. Dažniausiai pasitaikantis iššūkis – informacijos trukumas, išteklių trukumas bei netinkama komunikacija tarp institucijų (Gudžinskienė ir Jasiukonienė, 2024). Straipsnio autorės pabrėžia, kad bendradarbiavimo įgūdžių tobulinimas yra svarbus, siekiant užtikrinti sklandų globos proceso organizavimą bei koordinavimą. (Gudžinskienė ir Jasiukonienė, 2024).

Genienės ir Nedveckos (2021) atliktas tyrimas apie globos centrų teikiamų paslaugų veiksmingumą atskleidžia, su kokiais iššūkiais susiduria globos centrų darbuotojai. Beveik pusė apklaustųjų nurodė didelį darbo krūvį, o trečdalis patyrė profesinį perdegimą (Genienė ir Nedvecka, 2021). Tai tiesiogiai įtakoja globos koordinatorių darbą. Tačiau Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atliktoje apklausoje klientų pasitenkinimas gautomis paslaugomis už 2024 m. parodė aukštus rezultatus (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2024). Net 95% paslaugų gavėjų buvo patenkinti, o tai reiškia, kad rezultatai tiesiogiai priklauso nuo specialistų pastangų, siekiant užtikrinti paslaugų kokybę (Kirtiklienė, 2021). Tam globos centrų specialistams nuolat organizuojami kompetencijų tobulinimo mokymai, konferencijos, metodinė pagalba (Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2024). Budintys globotojai taip pat kelia savo kvalifikaciją ir dalyvauja globos centro organizuojamuose mokymuose, supervizijose, savitarpio paramos grupėse (Dėl Vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2018).

Apibendrinant galima sakyti, kad budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimas yra esminis faktorius, užtikrinantis laikinai prižiūrimo vaiko gerovę ir teises. Bendradarbiavimas apima kelis pagrindinius elementus: bendrus tikslus, abipusį informacijos keitimą, atsakomybės pasidalijimą, pasitikėjimą ir pagarbą. Laikinoje globoje koordinavimas yra svarbus procesas. Globos koordinatorius, bendradarbiaudamas su budinčiu globotoju, kitais specialistais bei institucijomis, palaikydamas ryšius su vaiku ir jo tėvais, užtikrina, kad būtų užtikrinti visi vaiko interesai. Efektyviai komunikacijai reikalingas pasitikėjimas ir pagarbus santykis. Nuolatinis budinčių globotojų ir koordinatorių kompetencijų tobulinimas leidžia siekti geresnių bendradarbiavimo rezultatų.

3. BUDINČIŲ GLOBOTOJŲ PATIRTYS BENDRADARBIAUJANT SU GLOBOS KOORDINATORIAIS UŽTIKRINANT VAIKO TEISES

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo tipas. Vaiko teisių apsauga šiandieninėje visuomenėje patiria daug pokyčių, diegiamos naujovės, semiamasi kitų šalių patirties. Dėl šios dinamiškos aplinkos tyrimo rezultatai galioja tik šiai konkrečiai situacijai. Kaip teigia Kardelis (2017), tyrimo rezultatai negali būti pritaikyti skirtingiems laikotarpiams, nes jie aktualūs šiuo metu, dabartinėmis sąlygomis. Tačiau socialinių tyrimų duomenys yra svarbūs institucijoms, kurios atsakingos už procesų organizavimą bei koordinavimą.

Šiam darbui buvo parinktas kokybinio tyrimo metodas. Remiantis Tidiko (2003) apibrėžimu, kokybinio tyrimo metodas skirtas suprasti ir išnagrinėti socialinių procesų, reiškinių bei konkrečių gyvenimo sričių ar veiklų norminius vystymosi aspektus. Kokybinio tyrimo metodas leidžia išsamiai ištirti tyrimo dalyvių patirtis ir jų supratimą apie nagrinėjamą objektą; šiuo atveju tai budinčių globotojų ir globos koordinatorių bendradarbiavimas. Duomenys bus renkami individualaus pusiau struktūruoto interviu metodo pagalba.

Tyrimo metodai. Duomenų rinkimui pasirinktas pusiau struktūruotas interviu. Tai tyrimo metodas, kuriuo siekiama, užduodant klausimus, suprasti asmenų patirtį, požiūrį ir elgesį jų natūralioje aplinkoje. Naudojant šį metodą tikimasi gauti konkrečiais įrodymais ir dalyvių patirtimi grįstus duomenis, leidžiančius detaliau suprasti vaiko teisių užtikrinimą budinčio globotojo šeimoje bei išanalizuoti budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimo patirtis. Bendraujant su tyrimo dalyviais siekiama ne tik girdėti jų atsakymus, bet ir stebėti tyrimo dalyvių neverbalinę kalbą: kūno judesius, gestus, balso intonaciją, emocijas, mimiką. Interviu metu tyrėjas klausinėja to kas labiausiai aktualu tiriamo klausimo kontekste, todėl pokalbis gali pakrypti visiškai netikėta linkme, kas gali lemti netikėtų įžvalgų apie tiriamą reiškinį (Rupšienė, 2007, p. 64).

Pasak Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016), pusiau struktūruoto interviu metodas turi savo privalumų ir trūkumų. Iš privalumų autorės pažymi šio metodo lankstumą, nes yra galimybė reaguojant į gautus atsakymus užduoti papildomus ar patikslinančius klausimus. Bendraujant su dalyviais tiesiogiai atsiranda galimybė surinkti daugiau informacijos ir labiau įsigilinti į tiriamą sritį. Prie trūkumų galima būtų priskirti tyrėjo subjektyvumą, kuris gali trukdyti objektyviai vertinti duomenis. Pasak Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016), tyrėjas gali interpretuoti gautus duomenis pagal savo asmeninę patirtį. Be to, informacijos gausa apsunkina duomenų analizę. Kadangi pusiau struktūruoto interviu metodas apima išsamų duomenų rinkimą, jų apdorojimas gali pareikalauti daug laiko (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016).

Pattonas (2015) teigia, kad kokybinė duomenų analizė reiškia empirinių duomenų transformavimą į tyrimo išvadas. Kokybinės turinio analizės metu interviu duomenys nuosekliai nagrinėjami, siekiant suprasti, kaip bendradarbiauja globos koordinatoriai su budinčiais globotojais. Kardelis (2017) teigia, kad šis metodas padeda detaliai ir išsamiai įsigilinti į nagrinėjamą temą. Interviu garso įrašai bus transkribuojami, o gauti teksto duomenys bus koduojami, klasifikuojami, analizuojami ir interpretuojami.

Analizuojant gautus duomenis, tikimasi atskleisti gilumines įžvalgas ir tendencijas, patvirtinančias metodo validumą (Rupšienė, 2007). Autorė teigia, kad siekiant išlaikyti validumą, tyrėjas turi laikytis objektyvumo principo ir remtis tik tyrimo dalyvių išsakytomis nuomonėmis, o ne savo patirtimi ir žiniomis.

Tyrimo imtis. Tyrimui atlikti buvo pasirinkta kriterinė imtis. Tyrime dalyvavo dvi dalyvių grupės: budintys globotojai ir globos koordinatoriai.

Tyrime dalyvavo 8 budintys globotojai, laikinai prižiūrintys vaikus, likusius be tėvų globos. Tyrimo dalyviai buvo tikslingai parinkti pagal atvejų atranką, remiantis apibrėžtais kriterijais:

1) budintys globotojai, turintys sutartį su globos centru ir teikiantys paslaugas nemažiau nei 2 metus;

2) budintys globotojai, turintys patirties, prižiūrėję per paslaugų teikimo laikotarpį bent 2 vaikus.

Tyrime dalyvaujantys globos koordinatoriai taip pat atrenkami pagal kriterijus:

1)Turėti globos koordinatoriaus darbo patirties su budinčiais globotojais ne mažiau kaip 2 metus.

Lent. 1 Tyrimo dalyvių charakteristikos

Pareigos	Priskirtas kodas	Darbo patirtis (metai)	Interviu trukmė (min)
Budinti globotoja	BG 1	4	35
Budinti globotoja	BG 2	6	42
Budinti globotoja	BG 3	4	30
Budinti globotoja	BG 4	5	43
Budinti globotoja	BG 5	3	52
Budinti globotoja	BG 6	5	38
Budinti globotoja	BG 7	7	57
Budinti globotoja	BG 8	2	45

Lent. 2 Tyrimo dalyvių charakteristikos.

Pareigos	Priskirtas kodas	Darbo patirtis (metai)	Interviu trukmė (min)
Globos koordinatorė	GK 1	3	47
Globos koordinatorė	GK 2	6	35
Globos koordinatorė	GK 3	1	43
Globos koordinatorė	GK 4	5	28
Globos koordinatorė	GK 5	8	44
Globos koordinatorė	GK 6	8	33
Globos koordinatorė	GK 7	3	48

Tyrimas buvo atliktas remiantis duomenų prisotinimo principu. Pirminę imtį sudarė 6-7 budintys globotojai ir toks pat skaičius globos koordinatorių. Informacija pradėjo kartotis po šešių interviu abiejose dalyvių grupėse, tad budinčių globotojų buvo pridėti dar du interviu, o koordinatorių – vienas.

Tyrimo instrumentas. Pusiau struktūruotas interviu yra pakankamai dažnas instrumentas atliekant mokslinius tyrimus. Kadangi šiuolaikinės technologijos leidžia atlikti interviu įvairiais būdais (telefonu, vaizdo skambučiu ir kt.), buvo pasirinkti gyvi susitikimai globotojų namuose ir organizuoti vaizdo ryšio priemonėmis per „Messenger“ programėlę. Interviu vaizdo skambučiu atitiko visus lūkesčius ir leido sutaupyti laiko, nes nereikėjo vykti į dalyvių namus. Prieš susitinkant su tyrimo dalyviais buvo suderinta dėl susitikimo laiko, planuojamos interviu trukmės, tikslo ir duomenų panaudojimo. Prieš pradedant interviu, visi dalyviai buvo informuoti, kad pokalbiai bus įrašomi į diktofoną.

Pusiau struktūruoto kokybinio interviu pagrindas – preliminariai suformuluojami svarbiausi kiekvienos temos atviri klausimai. Klausimyno struktūra yra lanksti, reaguojanti į realaus interviu eigą (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Kokybiniame tyrime pusiau struktūruotas interviu ypač leidžia tyrėjui lanksčiai reaguoti į pokalbį, atsižvelgiant į tyrėjo interesus. Pastebėjus, kad atsakymai kažkuria tema atskleidžia itin svarbius aspektus, tai gali nulemti, kokie klausimai bus pateikti ir į kurias sritis bus labiau gilinamasi.

Šiame darbe sudaryti du interviu klausimynai, kurie atspindi dviejų skirtingų grupių dalyvių požiūrį į vaiko teisių užtikrinimą ir bendradarbiavimą.

1 Klausimynas budintiems globotojams (žr. priedas Nr. 1, lent. 3)

2 Klausimynas globos koordinatoriams (žr. priedus Nr. 1, lent 4)

Tyrimo eiga. Interviu su budinčiais globotojais ir globos koordinatoriais vyko 2024 m. gruodį ir 2025 m. sausio mėnesiais, globos centrų patalpose ir „*Messenger*“ komunikacijos platformoje, vaizdo skambučiu. Vidutinė interviu trukmė – 41 min. Tyrimo procesas vyko šiais etapais:

Pasirengimas tyrimui. Šiuo etapo metu, išanalizavus mokslinę literatūrą ir atsižvelgiant į pasirinktą darbo temą, pasirinktas kokybinio tyrimo metodas ir pusiau struktūruotas interviu. Tai pakankamai dažnas instrumentas atliekant mokslinius tyrimus, siekiant gauti empirinius duomenis.

Buvo parengti du klausimynai dviem tiriamųjų grupėms. Klausimynai sudaryti iš dviejų blokų, kurie atspindi pagrindinius darbo klausimus: vaiko teisių užtikrinimas budinčio globotojo šeimoje ir budinčių globotojų bei globos koordinatorių bendradarbiavimo patirtis. Siekiant gauti kuo daugiau informacijos iš dalyvių, interviu klausimai yra atviri, kad atsakyta būtų kuo plačiau. Tyrėjui išlieka galimybė paklausti papildomai, kad atsakymai atitiktų iškeltus tyrimo tikslus. Lentelėje pateikti klausimų blokai, atspindintys problemą ir iškeltus tyrimo klausimus.

Dėl budinčių globotojų dalyvavimo tyrime buvo susisiekta su globos centrų vadovais, gautas sutikimas ir budinčių globotojų kontaktai. Su globos koordinatoriais susisiekta tiesiogiai elektroniniu paštu ir telefonu.

Gautų duomenų rezultatų apdorojimas. Pusiau struktūruoto interviu duomenys analizuoti taikant kokybinę turinio analizę, naudojant *QDA Miner Lite* programą. Interviu buvo įrašyti ir transkribuoti. Duomenų analizei paruošti dokumentai buvo importuoti į programą, sukurtas projektas, interviu tekstai koduojami, sukurtos kategorijos, priskirtos temos ir atlikta išsami analizė, kuri leido tyrėjui atsiriboti nuo savo asmeninio vertinimo ir remtis tiksliais programos skaičiavimais.

Išvadų parengimas. Naudojant *QDA Miner Lite* programą, buvo identifikuotos pagrindinės bendradarbiavimo tendencijos ir pateiktos rekomendacijos, kaip tobulinti budinčių globotojų ir globos koordinatorių bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti vaikų, netekusių tėvų globos, teises.

Tyrimo etikos principai. Židžiūnaitės ir Sabaliausko (2017) teigimu, mokslinių tyrimų etikos principai siejami ne vien su etišku tyrėjo elgesiu. Tyrimų etikos klausimas glaudžiai susijęs su tyrimo duomenų validumo ir patikimumo kriterijais (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Etiškas tyrėjų elgesys gali nulemti tyrimo kokybę tiek teigiama, tiek neigiama prasme. Taip pat nuo etiško tyrėjo elgesio priklauso tyrimo duomenų validumas.

Socialinių tyrimų tikslas — gauti naujos informacijos apie visuomenėje vykstančius procesus. Vaiko globa ir viskas, kas susiję su šiuo reiškiniu, yra labai jautri sritis. Atliekant tyrimą, tyrėjas tiesiogiai bendrauja su žmonėmis, kurie patys, jų šeimos nariai ir aplinka susiduria su globojamų vaikų situacijomis, išgyvenimais. Todėl atliekant kokybinį tyrimą pirmiausia privalu laikytis etikos principų: pagarbos, konfidencialumo, geranoriškumo, teisingumo (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017).

Pagarbos principas asmens privatumui. Kaip teigia Tidikis (2003), pagarbos principas nukreiptas ne tik į kitą žmogų, bet ir į save. Gerbdami kitus žmones, būname jiems atidūs, jautrūs, taktiški, malonūs, paprasti ir kuklūs. Dalyviai interviu metu turėjo jaustis saugūs, nespaudžiami dalintis informacija, neturėjo jaustis išnaudojami tik dėl tyrimo rezultatų. Siekiant užtikrinti saugumą, tyrėjas prieš interviu aiškiai pristatė tyrimo tikslą, duomenų panaudojimo tvarką ir paaiškino dalyvių teises. Dalyviai turi teisę neatsakyti į klausimą arba nutraukti dalyvavimą tyrime. Visi interviu buvo vykdomi vadovaujantis pagarbos principu – nė vienas interviu nebuvo nutrauktas dėl dalyvio nenoro

atsakyti į klausimą. Dalyvių nuomonės buvo atidžiai išklausytos, nepertraukiant ir neprieštaraujant išsakytai nuomonei.

Konfidencialumo principas. Labai svarbu užtikrinti kad informacija apie dalyvius būtų konfidenciali. Dalyviai buvo informuojami, kad laikantis anonimiškumo jų vardai ir kiti tapatybę patvirtinantys duomenys bus užkoduoti. Konfidencialumas užtikrintas ir tais atvejais, kai dalyviai to neprašė. Atliekant tyrimą, susitikimai su dalyviais organizuojami jų pasirinktoje aplinkoje. Interviu metu užtikrinama, kad nebūtų pašalinių asmenų. Darbe neatskleidžiami dalyvių vardai ar jų darbo vieta, o vietoj to naudojami kodai (BG1, ...BG7 ir GK1,...GK7).

Geranoriškumo principas. Tyrimo metu tyrėjas pats yra instrumentas, kurio pagalba gaunami duomenys, reikalingi tyrimui. Tik geranoriškai užmegzti pasitikėjimu grįsti santykiai leidžia gauti patikimus duomenis. Dalyviai geranoriškai dalinosi savo patirtimi, atvirai atsakinėjo į klausimus. Keletas dalyvių pateikė svarbios informacijos jau išjungus diktofoną. Ši informacija į tyrimą nebuvo įtraukta.

Ribotumai. Kokybinio tyrimo ribotumai siejami su tyrimo dalyvių gyvenamąja vieta. Visi tyrimo dalyviai gyvena ir dirba didmiestyje arba šalia esančiuose rajonuose. Todėl tai atspindi tik šios konkrečios geografinės vietovės globos centrų praktiką. Kitose Lietuvos miestuose gali egzistuoti kitokie budinčių globotojų ir globos centrų globos koordinatorių bendradarbiavimo ypatumai, kurie nebus atskleisti šio tyrimo metu. Didesnių miestų globotojai gali turėti geresnę prieigą prie socialinių paslaugų, sveikatos priežiūros ar švietimo.

Tyrime dalyvavo globos koordinatoriai ir budintys globotojai. Vienas iš pagrindinių sunkumų, atliekant tyrimą, sudarė globos koordinatorių, sutinkančių dalyvauti tyrime, paieška. Tyrimo dalyvių paieškai buvo išsiųsti elektroniniai laiškai į skirtingų miestų globos centrų el. paštus, tačiau nė vienas globos centras nesureagavo į užklausą. Vėliau tyrimo dalyvius pavyko rasti, susisiekus tiesiogiai su globos centrų koordinatoriais, pasinaudojus kontaktais iš internetinės svetainės.

Tyrimo dalyvių atvirumas. Buvo apklausti du globos koordinatoriai, su kuriais sieja darbinis santykis. Manoma, kad atsakymai galėjo būti pateikti labiau vadovaujantis dokumentų reglamentavimu, o ne praktine patirtimi. Tai apribojo šių duomenų panaudojimą. Šie interviu buvo naudojami kaip papildomas kontekstas, remiantis tomis vietomis, kurios konkretizuoja procesus ir neatspindi subjektyvių vertinimų.

Duomenų analizės metodas. Duomenų analizė buvo atlikta pasitelkiant kokybinės analizės programą *„QDA Miner Lite“*, siekiant išsamiai ištirti interviu duomenis, surinktus iš aštuonių budinčių globotojų ir septynių globos koordinatorių. Ši programinė įranga leido sistemingai apdoroti ir struktūruoti informaciją, atskleidžiant vaiko teisių užtikrinimo budinčio globotojo šeimoje aspektus ir budinčio globotojo bei koordinatoriaus bendradarbiavimo sąsajas.

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo remiamasi Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017) rekomenduojamomis kokybinio tyrimo analizės etapais:

- Interviu tekstai transkribuojami
- Sisteminami, atskleidžiant prasminius vienetus problemai identifikuoti
- Prasminiai vienetai grupuojami į kategorijas ir subkategorijas
- Surinkti duomenys analizuojami, formuluojamos įžvalgos, susijusios su mokslinėmis koncepcijomis bei tyrimo tema

Analizuojant, kaip budinčio globotojo šeimoje užtikrinamos vaiko teisės, svarbu buvo įvertinti abiejų tyrimo dalyvių grupių – budinčių globotojų ir globos koordinatorių – perspektyvas. Kadangi budintys globotojai tiesiogiai rūpinasi vaiko priežiūra, o globos koordinatoriai stebi ir vertina šios paslaugos teikimą, analizuojant duomenis atsakymai buvo nuosekliai lyginami ir apibendrinami, siekiant išryškinti bendras tendencijas bei skirtumus.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

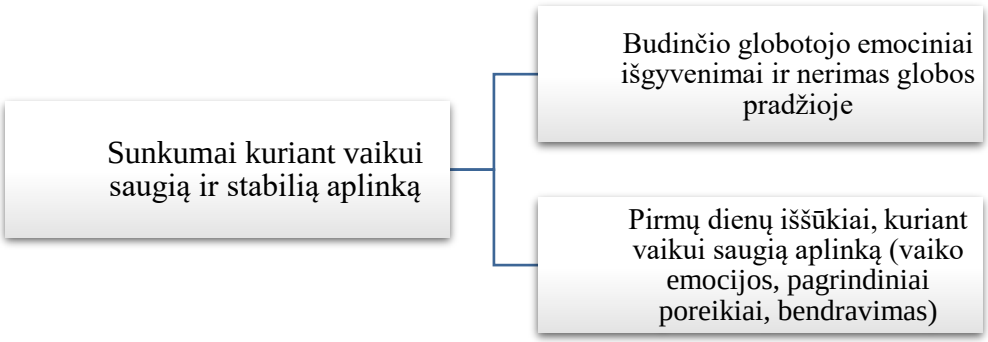
3.2.1 Vaiko teisių užtikrinimas budinčio globotojo šeimoje

Ištikus krizei šeimoje ir esant poreikiui apgyvendinti vaiką budinčio globotojo šeimoje, tiek vaikas, tiek budintis globotojas, tiek globos koordinatorius yra paveikiami situacijos. Vieni išgyvena stiprius jausmus, priimdami vaiką, kiti turi imtis veiksmų ir užtikrinti sklandų darbą, kad vaikas patirtų kuo mažesnę žalą. Šis tyrimas padėjo atsakyti į tokius klausimus: kaip užtikrinamos vaiko teisės nustačius globą globos centre, budinčio globotojo šeimoje ir su kokiais iššūkiais susiduria budintys globotojai ir koordinatoriai bendradarbiaudami, siekiant užtikrinti vaiko teises.

Analizuojant duomenis buvo išskirtos pagrindinės kategorijos, kurios suskirstytos į dar mažesnius vienetus - subkategorijas. Šis suskirstymas atspindi tokius aspektus kaip bendradarbiavimas ir jo svarba, problemos bei iššūkiai, kurie turi poveikį vaiko teisių užtikrinimui.

Tyrimo dalyviai buvo kviečiami pasidalinti savo patirtimi ir atskleisti iššūkius su kuriais susiduria vaiko laikinos globos procese. Gauti rezultatai rodo, kad budinčių globotojų patirtys yra sudėtingos – jose susipina emociniai išgyvenimai ir praktiniai iššūkiai. Pirmoje kategorijoje **„Sunkumai kuriant vaikui saugią ir stabilią aplinką“** buvo išskirtos dvi subkategorijos:

- Budinčio globotojo emociniai išgyvenimai ir nerimas globos pradžioje
- Pirmų dienų iššūkiai, kuriant vaikui saugią aplinką (vaiko emocijos, pagrindiniai poreikiai, bendravimas)

4 pav. Budinčio globotojo patiriami iššūkiai kuriant vaikui saugią aplinka

Budinčio globotojo emociniai išgyvenimai ir nerimas globos pradžioje. Pirmosiomis dienomis, kai vaikas apgyvendinamas budinčio globotojo šeimoje, globotojai susiduria su nerimu ir nežinomybe, kylančiais dėl vaiko sveikatos būklės, šeimos narių reakcijų bei asmeninio pasirengimo tinkamai atliepti vaiko poreikius ir užtikrinti jo gerovę naujoje aplinkoje. (4 pav. ir 2 priedo 4 lentelė).

Interviu metu globotojos pasidalijo, ką jaučia, priimdamos vaikus į savo šeimą: *„Pirmom dienom kažkiek nerimo galbūt nesaugumo. Toks jausmas pakol, pradedi pažinti visus vaiko signalus“ (BG Nr.1).* Budinčios globotojos, turinčios biologinių vaikų, susiduria su papildomu emociniu iššūkiu, nes nerimauja dėl tarpusavio santykių tarp jų vaikų ir globojamo vaiko. Viena iš dalyvių tai įvardija taip: *„<...>baimė kaip mano vaikai priims, vat nu toksai nerimas būna“ (BG Nr. 8)*. Tuo

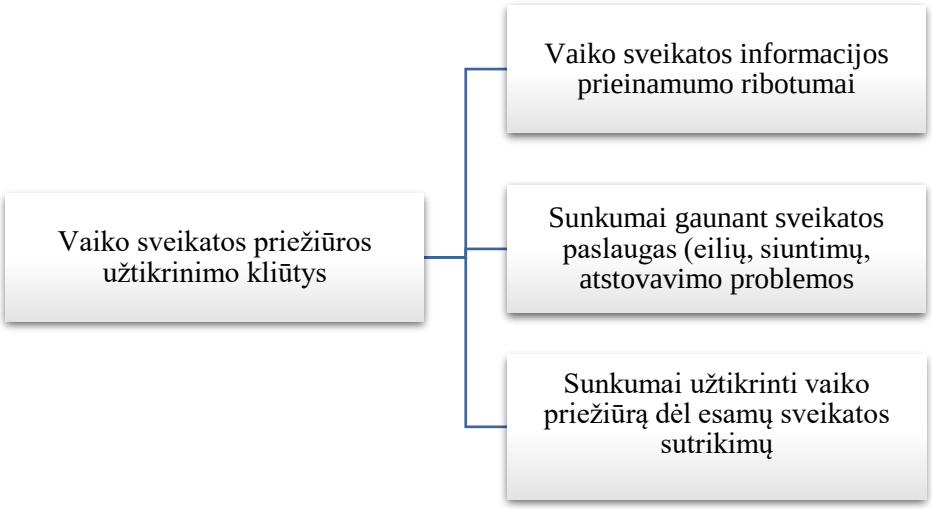
labiau, pasak dalyvių, ribota ar netiksli informacija apie vaiką sukelia neapibrėžtumą ir trukdo pasiruošti vaiko priėmimui: *„Informacija kartais būna ir amžius neatitinka ir visiškai ugdymo įstaiga. Tai net ir ligos <...>“ (BG Nr.2).* Pirmomis dienomis viskas, kas neįprasta, kelia globotojui nerimą, abejones ir vidinį neapibrėžtumo jausmą. Neįprasta vaiko reakcija, elgesio niuansas ar nepažįstama situacija tampa savotišku „klaustuku“, kuris reikalauja nuolatinio budrumo ir jautraus reagavimo. Kaip įvardijo viena iš globotojų: „ *Kas neįprasta, tai jau klaustukas iš karto pakimba“ (BG Nr.6).*

Pirmų dienų iššūkiai, kuriant vaikui saugią aplinką. Globos centras, apgyvendindamas vaiką budinčio globotojo šeimoje, užtikrina, kad vaikas patektų į saugią šeimos aplinką, kurioje juo būtų pasirūpinta ir patenkinti jo fiziniai bei emociniai poreikiai. Tačiau pirmosiomis dienomis budintys globotojai dažnai patiria sunkumų užtikrinant vaikų bazinius poreikius, ypač kai vaikai atvyksta be asmeninių daiktų. Tokiu atveju budintys globotojai turi operatyviai pasirūpinti vaiko fiziniais poreikiais: *„<...> toj pačioj pradžioj, kad ką vaikam, kur būtų miegot, drabužiai, nes dažniausiai atvažiuoja be nieko“ (BG Nr.4).* Papildomų iššūkių kyla, kai vaikas ir globotojas nesusikalba dėl kalbos barjero, o tai dar labiau komplikuoja tiek vaiko poreikių supratimą, tiek emocinio ryšio kūrimą: *„<...>Buvo pas mane mergaitė latvė, <...> aš su ja pati negalėjau susikalbėti. Ji kalba tik latviškai, tai mes bandėm kalbėtis su per google translate“ (BG Nr. 5).* Akivaizdu, kad ankstesni tyrimai (Barbell ir Wright, 2018) taip pat patvirtino šiuos teiginius, tačiau pastaruoju metu vaikai dažniau apgyvendinami pas budinčius globotojus nakties metu, o tai reikalauja didesnio globotojų pasiruošimo. Reaguoti reikia greitai, nes vaiko emocinė būsena būna labiau sutrikusi, pažeidžiama ir reikalaujanti ypatingo dėmesio. Tokiose situacijose budinčių globotojų gebėjimas greitai nuraminti vaiką ir sukurti saugią aplinką yra itin svarbus.

Globotojų teigimu, kai kurie vaikai, atvykę į budinčio globotojo namus, patiria stiprias emocijas: *„Na pradeda verkt ir atrodo, kad nėra dėl ko. Bet verkia ir taip garsiai verkia, ir aš tada jau atrodo, kas čia dabar atsitiko? Aš man kažkoks kažkur vat kirba toks neramumas, kas dėl ko, nes aš atrodo viską jau padariau, kad neturėtų verkt ir vis tiek verkia <...>“ (BG Nr. 3).* Tačiau pasitaiko ir priešingas variantas, kai vaikas, patirdamas stiprias emocijas daug miega. Viena budinti globotoja pasakojo: *„<...> buvo mergaitė, kuri kelias paras miegojo. Tiesiog valgė, miegojo, valgė, miegojo ir į mokyklą nėjom tada“ (BG Nr. 7).*

Vaiko sveikatos priežiūros užtikrinimo kliūtys. Šioje kategorijoje buvo išskirtos tris subkategorijos:

- Vaiko sveikatos informacijos prieinamumo ribotumai
- Sunkumai gaunant sveikatos paslaugas (eilių, siuntimų, atstovavimo problemos
- Sunkumai užtikrinti vaiko priežiūrą dėl esamų sveikatos sutrikimų

5 pav. Budinčio globotojo patiriami iššūkiai užtikrinant prižiūrimų vaikų sveikatą

Vaiko sveikatos informacijos prieinamumo ribotumai. Budintys globotojai rūpindamiesi prižiūrimų vaikų sveikata susiduria su reikšmingais iššūkiais (pav. 5 ir 2 priedo 4 lentelė). Dažnai vaikai patenkantys pas budinčius globotojus, turi sveikatos sutrikimų (Bovenschen ir kt., 2016), todėl budintys globotojai stengiasi užtikrinti vaikams sveikatos priežiūros paslaugas. Tyrimo metu visos aštuonios budinčios globotojos akcentavo šią sritį kaip daug dėmesio reikalaujančią. Budinčios globotojos paminėjo tokius sveikatos sutrikimus kaip autizmo spektro sutrikimas (BG Nr.2, BG Nr. 5), enurezė ir enkoprezė (BG Nr. 7 ir BG Nr.5), pedikuliozė (BG Nr. 2), niežai (BG Nr. 6), kalbinės raidos sutrikimas (BG Nr. 5) ir kiti mišrūs bei specifiniai elgesio ir emocijų sutrikimai. Išvardyti sveikatos ir raidos sutrikimai buvo paminėti budinčių globotojų atsakymuose į klausimą apie vaikų sveikatos poreikių tenkinimą. Taip parodo, kiek daug pagalbos ir dėmesio reikia vaikams, kurie patenka į budinčio globotojo šeimą. Visos budinčios globotojos patikino, jog atvykus vaikams į jų namus pirmiausia atliepia bazinius vaiko poreikius, užtikrina vaikams ramią ir jaukią namų aplinką ir įvertinus poreikį skuba pasirūpinti vaikų sveikata.

Viena dažniausiai įvardintų problemų – ribotas globotojų informuotumas apie vaiko sveikatos būklę. Prieiga prie svarbios medicininės informacijos yra apsunkinta dėl duomenų apsaugos reikalavimų. Globotojai negali prisijungti prie e-sveikatos sistemos, nes prisijungimo teisės priklauso tik biologiniams tėvams. Kaip pastebi viena dalyvė: *„Paprastai nėra tokios galimybės ten prie e-sveikatos prisijungti, kadangi prisijungimus turi tik tėvai <...>“ (BG Nr.7).* Net ir globos koordinatorius, kuris kuruoja globos atvejį, neturi tiesioginės prieigos prie e- sveikatos informacijos: „*Centras mūsų irgi neturi į e-sveikatą priėjimo tik gydytojas“ (BG Nr. 5).*

Sunkumai gaunant sveikatos paslaugas. Be informacijos ribotumo, globotojai susiduria su sunkumais bendraudami su gydytojais, kurie ne visada suteikia informacijos apie vaiko sveikatos būklę: „ *Pagrinde tai mano iššūkiai yra bendravimas su gydytojais specialistais, nes jie ne visada viską papasakoja, rašo ligos istoriją į e-sveikatą, o aš pažiūrėt nieko negaliu“ (BG Nr. 3).* Situaciją

dar labiau apsunkina tai, kad dėl vaiko sveikatos pagalbos tenka kreiptis pirmosiomis apgyvendinimo dienomis, kai dar nebūna parengti visi dokumentai, leidžiantys atstovauti vaiką gydymo įstaigose: „*Tai gydytojas gali pateikti tik tada, kad aš ateinu su popierium, kad aš esu įgaliotą, įgaliotas asmuo <...>“ (BG Nr. 5).* Visos budinčios globotojos akcentavo ilgų laukimo pas gydymo specialistus eilių problemą: „*Nu, gana dideli tarpai nuo siuntimo iki patekimo pas gydytoją nemokamoj sveikatos sistemoj. Ilgiausiai tai pas neurologą laukėm. Aš jau net nežinau apie pusę metų ar kiek. Taip ir nesulaukėm“ (BG Nr.1).* Tokios aplinkybės ne tik lėtina pagalbos teikimą vaikui, bet ir kelia tiesioginę grėsmę jo sveikatai, ypač tais atvejais, kai sveikatos sutrikimai nėra laiku diagnozuojami ar tinkamai gydomi. Ilgą laukimą pas sveikatos specialistus akcentavo ir globos koordinatorė: „*Nu tai turbūt klasika eilės ir specialistų pasiekiamumas. Tai raidos specialistų eilės ilgos. Vaikas užregistruotas į raidos centrą buvo 151 laukimo eilėje, taip ne vizitui tai, bet laukimo eilės“(GK 5)*. Rūpinimasis vaikų sveikata tampa papildomu iššūkiu budintiems globotojams, kurie nori per laiką, kol yra nustatyta laikinoji globa maksimaliai kompensuoti turimus vaikų sveikatos sutrikimus.

Sunkumai trukdantis užtikrinti vaiko priežiūrą dėl esamų sveikatos sutrikimų. Vaikų apgyvendintų budinčių globotojų šeimose sveikatos sutrikimai dažnai būna užleisti dėl nepakankamos priežiūros ar apleistumo. Tai kelia papildomų iššūkių globotojams. Dėl informacijos trūkumo apie vaiko sveikatą apgyvendinimo šeimoje metu globotojai dažnai susiduria su netikėtomis, kartais pavojingomis situacijomis, kurios kelia grėsmę tiek vaiko, tiek globotojo šeimos gerovei. Viena tyrimo dalyvė pasakojo apie situaciją, kai iki galo neišgydytas infekcinis susirgimas atsinaujino ir išplito šeimoje: „*Ligoninei buvo <...> parašyta, kad pasveiko. Ir pasirodo, nepasveiko pas ją atsinaujino ir tada visa šeima tais niežais užsikrėtė. Visi prasirgo, tai vat buvo ne fainai taip“ (BG Nr.5).*

Sveikatos sutrikimai kartais būna įsisenėję dėl to, kad anksčiau nebuvo gydyti, nepaisant to, kad apie juos buvo žinoma. Viename iš interviu globotoja pasakoja: „*Neturėjo klausos. Viena ausis visiškai negirdėjo, na tai kol mes aptikom, kol daėjom. Tik pasirodo, kad visi žinojo, bet nieko nedaryta“ (BG Nr.7).* Tokie atvejai rodo, kaip svarbu yra laiku vaikui suteikti pagalbą, nes sveikatos sutrikimai tiesiogiai veikia jo vystymosi galimybes.

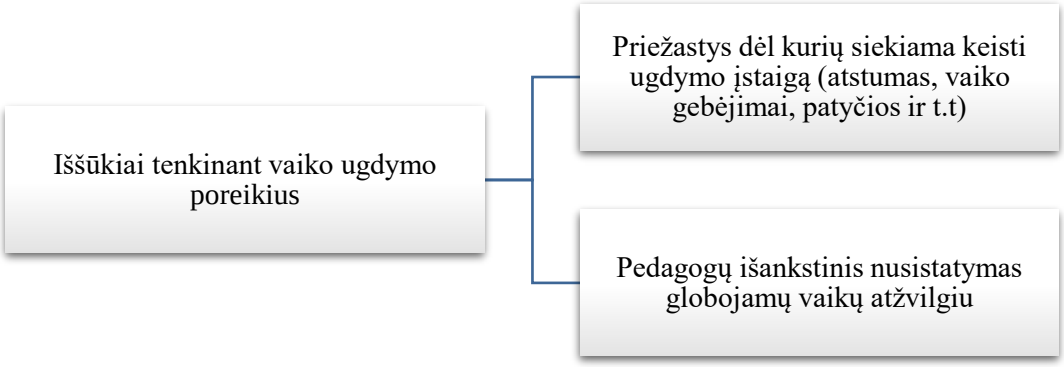
Kalbant apie vaiko fizines ligas, budintys globotojai pasakoja, kad susiduria ir su psichikos bei raidos vaikų sutrikimais, kurie reikalauja specifinių žinių, didesnio pasirengimo ir nuolatinio bendradarbiavimo su specialistais. Tai iliustruoja dar viena patirtis: *„<...> ir sunkus vaikas buvo autistas“ (BG Nr.2).* Ta pati budinti globotoja dalinosi, kad rūpinosi vaiku, kurio priežiūra reikalavo intensyvaus medicininio stebėjimo: “*<...> Aš turėjau labai ligotą, ten mes šiaip poliklinikoj kas 2, 3 dienas buvom visus tyrimus darėm, tik gaila, nespėjau iki galo to reikalo davesti, nes ten tikriausiai astma vaikas duso naktimis“ (BG Nr.2).* Tokie atvejai atskleidžia ne tik budinčių globotojų

pasiryžimą rūpintis vaikais sudėtingomis sąlygomis, bet ir būtinybę užtikrinti jiems reikalingą pagalbą ir resursus, kad būtų galima tinkamai patenkinti individualius vaikų sveikatos poreikius.

Analizuojant duomenis buvo išskirta dar viena kategorija **iššūkiai tenkinant vaiko ugdymo poreikius.** Šiai kategorijai priskirtos dvi subkategorijos:

- Priežastys dėl kurių siekiama keisti ugdymo įstaigą (atstumas, vaiko gebėjimai, patyčios ir t.t.)
- Pedagogų išankstinis nusistatymas globojamų vaikų atžvilgiu

Ugdymo srityje buvo identifikuoti iššūkiai, susiję su vaiko teisės į švietimą įgyvendinimu: globojamų vaikų diskriminacija mokykloje, mokytojų išankstinis neigiamas požiūris į globojamus vaikus, sudėtingas ugdymo įstaigų keitimo procesas (pav. 6 ir 2 priedo 4 lentelė).

Pav. 6 Budinčio globotojo patiriami iššūkiai užtikrinant vaiko ugdymo poreikius

Priežastys, dėl kurių siekiama keisti ugdymo įstaigą. Vienas iš iššūkių, apie kurį kalbėjo ir budintys globotojai, ir globos koordinatoriai – institucijų, ginančių vaikų teises, nepritarimas ugdymo įstaigos keitimui. Net ir tais atvejais, kai pateikiamos objektyvios priežastys, tokios kaip didelis atstumas, vaiko gebėjimų neatitikimas esamos mokyklos programai ir patiriamos patyčios. Globotojai dalijasi patirtimis, kad vaikų vežiojimas į toli esančias mokyklas tampa tiek fizine, tiek emocine našta: *„<...> man labai patinka, kai leidžia pakeisti, nes mano nuomone, vaiko kankinimas vežti pusantros valandos“ (BG Nr.2).* Globos koordinatorė taip pat akcentavo, kad sunkumą kėlė net ne pačios mokyklos keitimas, o vaiko perėjimas į nuotolinį mokymą. Nepaisant to, kad buvo gautas mokyklos pritarimas dėl tokios mokymo formos, vaiko teisių institucija nesutiko su siūlomu sprendimu: *„<...> susidūrėm su sunkumu, kai prašėm, ir mokykla tikrai man pritarė dėl nuotolinio mokymo, bet vaiko teisės tam prieštaravo ir neleido mums, kad vaikas nors savaitę pasimokytų nuotoliniu būdu“ (GK 6).*

Kartais sprendimas keisti ugdymo įstaigą tampa būtinas dėl vaikui kenksmingos socialinės aplinkos, kaip situacijoje, kuria pasidalijo budinti globotoja: *„<...> Nu šita irgi mergaitė blogai, antrus metus paliko septintoj klasėj <...> kad visi vis tiek ją ten gnaibijo, kad jinai antroji, antrą kartą kartoja kursą. Reikėjo pervesti į kitą mokyklą“ (BG Nr.7).* Vis dėlto, kaip akcentuoja koordinatorės, mokyklos keitimas reikalingas tik esant sudėtingai situacijai ir sprendimas priimamas

pasitarus su kitais specialistais: *„<...> Mūsų nėra tikslas pakeisti įstaigos. Visada norisi, kad vaikas išliktų toj pačioj ugdymo įstaigoj, tačiau jeigu tai labai yra kažkoks individualus atvejis, tai sprendžiam, pasitariam su specialistais. Ar vaikui tinkama pakeisti ugdymo įstaigą“ (GK 2).*

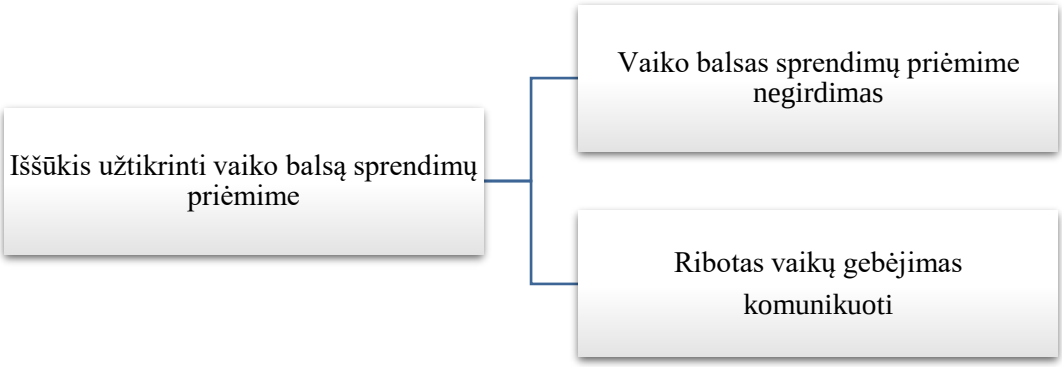
Tyrimo dalyviai išskyrė kitą reikšmingą problemą – ***pedagogų išankstinis neigiamas požiūris į globojamus vaikus***. Vaikai, patenkantys pas budinčius globotojus, dažnai turi mokymosi sunkumų dėl apleistumo, dažno pamokų praleidimo ir įvairių raidos sutrikimų (Dirgėlienė ir kt., 2023). Budinčios globotojos taip pat akcentavo vaikų mokymosi sunkumus ir pažymėjo, kad vaikai, turintys raidos ar emocinių sunkumų, neretai sulaukia nuvertinimo ar netiesioginio atstūmimo. Budinti globotoja dalijosi, kad vienoje situacijoje pedagogė nesuprato vaiko emocinės būsenos ir vertino tik mokymosi gebėjimus, kurie taip pat buvo nepakankami: *„<...> antroj klasėj jinai dar nemoka rašyti nei skaityti.<...> Tai pedagogė iš karto nesuprato ir pasakė, tai, jeigu pas ją tokios problemos šeimoje, tai ką ir mokykla neturi dirbti ?“ (BG Nr. 5).* Tyrimo dalyviai mini, kad kai kurie pedagogai turi išankstinę nuomonę apie vaikų, esančių globoje, mokymosi galimybes ir net nesistengia padėti: *„<...>Požiūris, kad į tuos vaikus, kad ai iš tėvų paimti <...> tai irgi tekdavo eiti ten ir su mokytojom šnekėt ir pasipykti dėl to, kad nu nesvarbu, kad jie yra iš tėvų paimti, bet jie nu kad ir sunkesni, bet nu negalima taip nurašyt“ (BG Nr. 4).* Be to, kai kurie mokytojai taiko netinkamus ugdymo metodus, kurie sukelia vaikui papildomą stresą: *„<...> Mokytoja 3 val. jos neišleisdavo iš mokyklos, tiesiog neišleisdavo, nes jai nesisekdavo su pamokom jinai tiesiog fiziškai nespėdavo“ (BG Nr.2).*

Galiausiai, kartais budintys globotojai jaučia nerealistinius lūkesčius savo atžvilgiu iš ugdymo įstaigų, kad vaikui patekus į globą šeimoje, visos problemos turėtų iš karto išnykti: *„<...> Vienos vat ypatingai mokyklos tas požiūris, kad nu va vaikas atėjo dabar pas budinčią globotoją, tai dabar jinai jau sutvarkys viską. Dabar jau viskas bus gerai. Na ir kadangi nebuvo gerai, tada toks spaudimas gaunasi“ (BG Nr.8).* Tačiau budinčios globotojos pripažįsta, kad kai kuriais atvejais net didelės pastangos padėti vaikui neduoda pageidaujamo rezultato: *„<...> nemato prasmės moksle ir nenori mokyklos baigti, ar kažką jai nereikia, tai vat neprasimuša šitas vaikas niekaip, ir nieko aš negaliu padaryti. Tai pirmą kartą turiu pasiduoti, prisipažinti, kad ne viską galima“ (BG Nr. 7).* Šios patirtys rodo, kad siekiant užtikrinti vaiko teises į kokybišką ugdymą, būtina ne tik sudaryti palankias sąlygas budinčiam globotojui ir globos koordinatoriui priimti sprendimus dėl ugdymo įstaigos keitimo, kai tai būtina vaiko interesams užtikrinti, bet ir formuoti pozityvų, palaikantį pedagogų požiūrį į globojamus vaikus.

Iššūkis užtikrinti vaiko balsą sprendimų priėmime. Šioje kategorijoje taip pat buvo išskirtos dvi subkategorijos:

- Vaiko balsas sprendimų priėmime negirdimas
- Ribotas vaikų gebėjimas komunikuoti

Vaiko balsas sprendimų priėmime negirdimas. Tyrimas atskleidė, kad vaiko balso įtraukimas į sprendimų priėmimą kelia nemažai iššūkių: vaikai nedažnai dalyvauja sprendžiant savo gyvenimo klausimus, o riboti emocinės ir kalbinės raiškos gebėjimai dar labiau apsunkina jų išklausymą (7 ir 2 priedo 4 lentelė).

Pav. 7 Budinčio globotojo iššūkis užtikrinti, kad vaiko nuomonė būtų išgirsta

Nors teisės aktuose deklaruojamas vaiko balso svarbumas, praktikoje dažnai pasigendama realaus vaiko nuomonės įtraukimo ir vertinimo. Kaip sakė viena globotoja: *„<...> (mergaitės vardas) net parašė koordinatorei savo žinutę, kad perduotų visiems specialistams, kaip jinai nori, kaip jinai mato <...> nu atrodo nieks nematė tame prasmės“ (BG Nr.7).* Tokia situacija atskleidžia, kad net aiškiai išreikštas vaiko noras ne visada yra išgirstamas.

Kita patirtis rodo, kad vaiko balsas nėra išklausomas, dėl to, kad jau iš anksto būna priimti institucijos sprendimai, ir nei budinčio globotojo, nei paties vaiko nėra klausiama: *„<...> Tai visą laiką nu ta prasme žiūrint, kokie sprendimai ir jeigu tie sprendimai priklauso nuo vaiko teisių, tai aš jam ir pasakau, kad čia viskas ne nuo manęs priklauso“ (BG Nr. 5).*

Vaikų išsakomi norai, ypač dėl gyvenamosios vietos ar kontaktų su biologiniais tėvais, taip pat kartais yra ignoruojami. Pavyzdžiui, globotoja pasakoja: *„<...> Dabartinis vaikas, kur yra irgi sakė, nenoriu pas mamą, aš noriu čia gyventi arba su močiute gyventų, o galbūt antradienį važiuos pas mamą. Nu, tai yra ir tokių atvejų, sakau“ (BG Nr. 8).* Šios situacijos atskleidžia, kad vaikų balsas dažnai lieka neišgirstas, lyginant su formaliais procesais.

Vaikų gebėjimo išsakyti savo nuomonės ribotumai. Globotojai pastebi, kad vaikai dažnai negali aiškiai išsakyti savo jausmų, poreikių ir patiriamų išgyvenimų dėl įvairių sutrikimų. Kaip teigia viena globotoja: *„<...> pirmas dalykas - ją išgirsti, kas jai skaudu, kas jai svarbu, kas jai reikalinga, ir tada jau gali su tuo toliau...“ (BG Nr. 7).* Tačiau tai nėra lengva užduotis, nes *„<...> vaikai dažniausiai net nemoka nepriklausomai ir 10, ir 16 metų negeba įvardinti savo pojūčių, ką jaučia ir kas tai per emocija“ (BG Nr.1).* Be to, patirtos traumos, baimė būti nesuprastiems ar nubaustiems taip pat riboja vaikų atvirumą: *„<...> Kad aplamai bijodavo atsiverti kad nebūtų, nežinau ar nubaustas ar kitaip...“ (BG Nr.1).* Sudėtinga būna ir tada, kai ypač mažesni vaikai turi kalbos

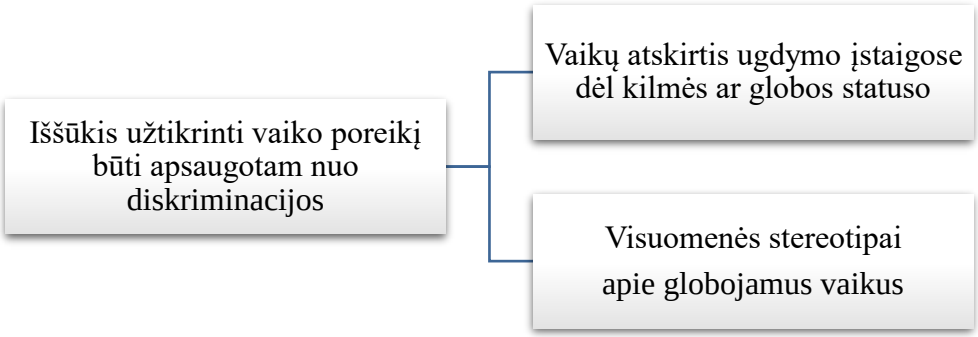
sutrikimų: *„<...> trečiokas ar ketvirtokas buvo, bet nu nešnekėjo. Tai va tada buvo sunku“ (BG Nr. 8).*

Šie iššūkiai parodo, kad siekiant realiai įgyvendinti vaiko teisę būti išgirstam, būtina ne tik formaliai išklausyti vaiko nuomonę, bet kalbant su vaiku prisitaikyti prie vaiko amžiaus, emocinės brandos bei būti susipažinusiam su patirtais vaiko išgyvenimais ar traumomis.

Iššūkis užtikrinti vaiko poreikį būti apsaugotam nuo diskriminacijos. Atliekant tyrimą išryškėjo reikšminga diskriminacijos ir stigmatizacijos problema. Šioje kategorijoje buvo išskirtos dvi subkategorijos:

- Vaikų atskirtis ugdymo įstaigose dėl kilmės ar globos statuso
- Visuomenės stereotipai apie globojamus vaikus

Vaikų atskirtis ugdymo įstaigose dėl kilmės ar globos statuso. Duomenis atskleidžia, kad globojami vaikai dažnai patiria atskirtį ugdymo įstaigose, patyčias dėl tautybės ar globos statuso, o visuomenėje vis dar dominuoja neigiami stereotipai apie globojamus vaikus (pav. 8 ir 2 priedo 4 lentelė).

Pav. 8 Budinčių globotojų iššūkiai užtikrinti vaiko poreikį būti apsaugotam nuo diskriminacijos

Tyrimo dalyvių vienas dažniausiai minimų iššūkių – vaikų atskirtis mokyklose dėl jų kilmės ar globos statuso. Globotojai dalijosi apie diskriminavimą, su kuriuo susiduria jų prižiūrimi vaikai: *„<...> Na galbūt mokykloj truputį su pirmu vaiku buvo, kadangi buvo romas“ (BG Nr.1).* Akivaizdu, kad diskriminacija pasireiškia jau ankstyvame amžiuje, net darželyje, kaip rodo viena globotojos patirtis: *„<...>jie man pasakoja, kad darželyje juos mušė per veidą ir vieną, ir kitą už ausų dėl to, kad jie čigonai. Ir pasakoja, kad jiems trauma“ (BG Nr.2).* Kai kurių mokytojų požiūris į globojamus vaikus išlieka atstumiantis – globojami vaikai laikomi probleminiais ar net „nepataisomais“: *„<...> mokykloje ten susidūriau labai mokytojų yra tokių požiūris, kad į tuos vaikus, kad ai iš tėvų paimti tai čia vos ne galim čia labai su jais“ (BG Nr.4), „<...> Ir ir mokyklos irgi ten karts nuo karto užmeta tokio, kad jei globojamas, tai jam neįmanoma padėti“ (BG Nr. 8).*

Pedagogai turi išankstinius nusistatymus ne tik vaikų atžvilgiu. Viena iš globotojų pasakojo apie susidūrimą su nepagrįstais kaltinimais: *„<...> Kai aš pirmą kartą atėjau į mokyklą su (vaiko*

vardas), tai jai (mokytojai) pasirodė, kad aš mama, pasakė, kad į teismą mane paduos, žodžiu, aš ten ir utėlėta, neugdau vaiko, gavau labai didelius priekaištus“ (BG Nr.2). globos koordinatoriai atkreipia dėmesį, kad šios stigmatizacijos reikalauja aktyvaus įsikišimo ir vaiko interesų ginimo: *„<...> Įvairi dėl tautybės, dėl tėvų gyvenimo būdo, dėl globos nu tokių visokių net kartais atrodo neįtikėtinų dalykų, bet susiduria žmonės, ir ir vat kadangi globos koordinatorius vis tiek visa ta atveju kuruoja, tai, matyt, turi galimybes ir apginti vaiką, jeigu tokia situacija susiklostytų“ (GK 4).*

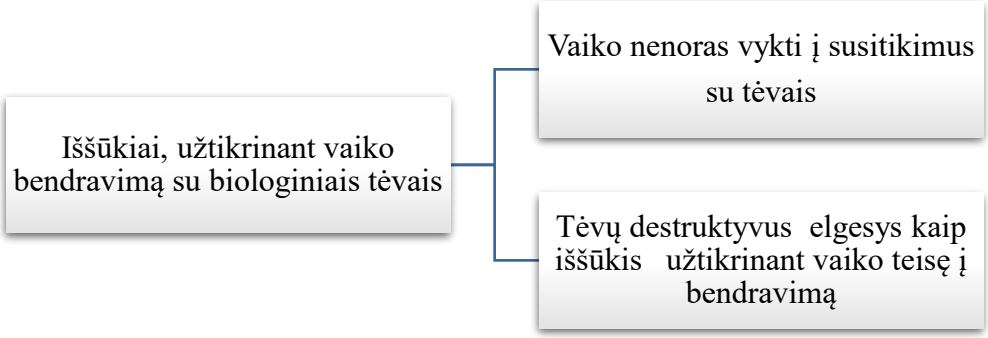
Patyčios ir atskirtis gali turėti itin skaudžių pasekmių vaikų emocinei savijautai. Budinti globotoja pasidalino, kaip prižiūrimos mergaitės klasės draugai jos globos istoriją išnaudojo kaip patyčias: *„<...>kartą jie išėjo ten į mišką, ir stovėjo policija, visa klasė pradėjo iš jos šaipytis ir sakyti, kad čia tavo mamos atvažiavo policija, nes tikriausiai tada irgi su policija, vaiko teisės paėmė, kaip jinai vagilė, tai vaikui buvo daug išgyvenimų“ (BG Nr.2).* Tokios patirtys labai kenkia vaikų savivertei, trukdo jų socialinei integracijai. Vaikai skaudžiai išgyvena izoliaciją ar nepriėmimą savo bendraamžių: *„<...> patyrė diskriminaciją, su ja nieks, nenorėjo nei draugauti, nei sėdėt, nei būt <...> visiškai nuvertinimas savęs“ (BG Nr. 7).*

Visuomenės stereotipai apie globojamus vaikus. Neigiamas visuomenės požiūris į globojamus vaikus dar labiau sustiprina jų patiriamą atskirtį. Tai matyti iš to, kokių komentarų globotojai sulaukia iš aplinkinių: *„<...> Nu, kažkoks toks bendras nusistatymas, kad tie vaikai turi būti nu kažkokie baisūs, ten su suluošinti iš veido. Na, nu tiesiog baisūs“ (BG Nr. 6), „<...> Nu, man man kažkaip labai keista iš žmonių, kad nu yra tas bendras, kad vat globoj, tai turi būt kažkokie tokie, nežinau, antrarūšiai, bet nu jau iš viso nurašyti“ (BG Nr. 6).*

Šios patirtys rodo, kad būtina ne tik aktyviai taikyti diskriminacijos prevencijos priemones ugdymo įstaigose, bet ir keisti visuomenės nuostatas apie globojamus vaikus, siekiant užtikrinti jų teisę į orų gyvenimą ir visapusišką integraciją (Vaiko teisių konvencija, 1989).

Iššūkiai, užtikrinant vaiko bendravimą su biologiniais tėvais. Ši kategorija atskleidžia dvi subkategorijas (pav. 9 ir 2 priedo 4 lentelė):

- Vaiko nenoras vykti į susitikimus su tėvais
- Tėvų destruktyvus elgesys kaip iššūkis užtikrinant vaiko teisę į bendravimą

Pav. 9 Budinčių globotojų iššūkiai užtikrinant vaiko bendravimą su biologiniais tėvais.

Susitikimai su biologiniais tėvais yra reikšminga globojamų vaikų gyvenimo dalis, tačiau jie gali kelti emocinių iššūkių. Tyrimai rodo, kad palaikyti ryšius su biologiniais tėvais yra svarbu vaiko identitetui (Neil, 2012). Vis dėlto tokie susitikimai vaikams dažnai sukelia tokius jausmus kaip kaltė, ilgesys, pyktis ar nerimas, o budintys globotojai turi padėti vaikams išgyventi šias emocijas (Taplin, 2005).

Vaiko nenoras vykti į susitikimus su tėvais. Budintys globotojai susiduria su iššūkiais, kai vaikai nenori ir atsisako bendrauti su savo tėvais, arba tėvų elgesys kelia abejonių dėl tokių susitikimų naudos vaiko gerovei.

Tada globotojams kyla prieštaringi jausmai ir pabrėžia, kad net tada, kai vaikas aiškiai nenori matytis su savo biologiniais tėvais, susitikimai vis tiek organizuojami: *„<...> aš net negaliu priešintis tam, tai ir būna tie susitikimai“ (BG Nr. 4)*. Tyrimas atskleidė, kad dažnai vaikų nenoras kyla ne be pagrindo – vaikai patiria nusivylimą dėl tėvų elgesio, emocinį disbalansą. Kaip pasakojo viena globotoja, kai kuriems vaikams susitikimas su tėvais tampa nemalonia patirtimi: *„<...> mergaitė nenori visiškai su mama pati bendrauti, jokiam pavidale, nei girdėti, nei žinoti, nei matyti“ (BG Nr.7).*

Tėvų destruktyvus elgesys kaip iššūkis užtikrinant vaiko teisę į bendravimą. Budinčios globotojos pažymėjo, kad dažnai tėvų elgesys neatitinka vaiko interesų, nes tėvai rodo susidomėjimą vaiku tik prieš reikšmingus atvejo vadybos ar teismo posėdžius, o atvykusios į susitikimą reiškia priekaištus vaikams, kad jie kažkaip ne taip elgiasi: *„kai mama praktiškai tik prieš teismą sugalvojo, kad reikia vaiką pamatyt, tokį beveik metų nemačius, tai irgi labai tik keista, kai kai pamato ir taip, vos ne su pretenzijom vaikui. Kodėl tas vaikas verkia...“ (BG 6).*

Tėvų destruktyvus elgesys sukelia vaikams papildomų emocinių išgyvenimų. Budinti globotoja pasakojo: *„<...> mama bendravo per kaltinimą, destruktyvų savo kažkokį nu elgiasi, pavyzdžiui, numetant ragelį <...> tada keturmetis rėkia, verkia, kad mama dingo, mama niekada neskambins. Pas mergaitę arba pas berniuką vykdavo priepuoliai, isteriniai tokie, pykčio visokie“ (BG Nr. 5), „<...> taip pat būdavo nu tikrai išbalansuodavo ten ta mama, ten tie pažadai visokie. Tada tie vaikai tokie gyvena tais pažadais“ (BG Nr.4).* Vaikai dažnai tampa tėvų manipuliacijų aukomis. Tėvai skatina vaikus elgtis netinkamai, kas dar labiau apsunkina budinčių globotojų darbą: *„<...> Būdavo, kad tėvai tą mergaitę privertė vogti iš mūsų. Liepė, ir jinai vogdavo pinigus ir daiktus“ (BG Nr. 2).* Emocinį nestabilumą po susitikimų patiria ir labai maži vaikai: *„<...> Po pasimatymo kūdikiai dažniausiai būna suirzę“ (BG Nr.1).*

Budinčių globotojų patirtys parodo, kad bendravimo su tėvais organizavimas reikalauja ypač atsakingo ir individualiai kiekvienam vaikui skirto dėmesio, atsižvelgiant į realius vaiko jausmus ir poreikius, siekiant išvengti papildomų emocinių išgyvenimų.

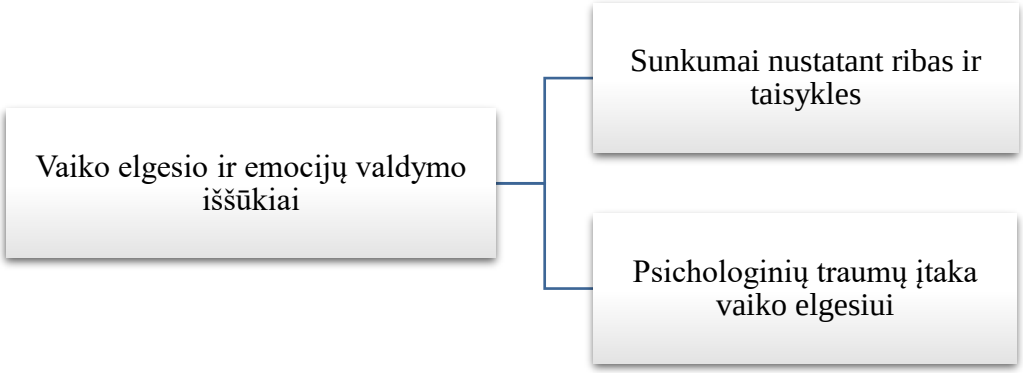
3.2.2 Budinčių globotojų patiriami iššūkiai, prižiūrint vaikus laikinosios globos laikotarpiu

Šiame skyriuje siekiama atskleisti su kokiais iššūkiais susiduria budintys globotojai, prižiūrėdami vaikus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad budintys globotojai, prižiūrėdami vaikus laikinosios globos laikotarpiu, susiduria su daugybe emocinių, praktinių ir socialinių iššūkių. Analizės metu išskirtos trys pagrindinės kategorijos:

- Vaiko elgesio ir emocijų valdymo iššūkiai
- Biologinių tėvų priešiškumas budinčių globotojų atžvilgiu
- Budinčio globotojo emociniai iššūkiai, prižiūrint vaikus

Kategorija **„Vaiko elgesio ir emocijų valdymo iššūkiai“**. Tyrimo metu išryškėjo, kad valdant vaikų elgesį ir emocijas budintys globotojai patiria nemažai iššūkių. Šioje kategorijoje nustatytos dvi subkategorijos (pav. 10 ir 2 priedo 5 lentelė):

- Sunkumai nustatant ribas ir taisykles
- Psichologinių traumų įtaka vaiko elgesiui.

10 pav. Budinčių globotojų patiriami iššūkiai, prižiūrint vaikus laikinosios globos laikotarpiu

Sunkumai nustatant ribas ir taisykles. Priimant vaikus į savo šeimas budintys globotojai turi nustatyti ribas ir taisykles. Tai jautrus procesas, kuriam reikia ypatingo lankstumo ir gebėjimo prisitaikyti prie individualių vaiko poreikių. Be to, tyrimai rodo, kad gebėjimas priimti traumas patyrusį vaiką, nustatyti ribas ir bendrauti yra tiesiogiai susiję su pačių budinčių globotojų asmeniniais išgyvenimais ir vaikystės patirtimis (Lindhiem ir Dozier, 2007). Budintys globotojai yra išklausę GIMK mokymus, kuriuose apie tai kalbama beveik kiekvienoje temoje (GIMK, 2024).

Tyrimo metu budinčios globotojos dalinosi savo patirtimi prižiūrint vaikus ir pasakojo, kad kartais vaikų elgesys tampa sudėtingai valdomas ir reikalauja rimtesnių sprendimų: *„<...> aš tai tokia smulki ir, sakykim, į mano praeitą buvo žymiai stambesnė ir aukštesnė, nu tai ji mane ten pirštu pastumtų ir nebūtų. Nu tada policija yra. Ir vaikui pranešu tada, kad va taip ir taip, jeigu leido (koordinatorė) man, taip ir tau. O toliau turėsiu kreiptis 112“ (BG Nr. 7).* Tokios situacijos rodo, kad globotojai priversti įtraukti kitas institucijas dėl savo ir vaiko saugumo.

Tinkamas ribų nustatymas nuo pat pradžių yra itin svarbus vaiko adaptacijai. Tačiau patirtys rodo, kad universalių taisyklių taikymas gali būti neveiksmingas. Globotojai turi jautriai prisitaikyti prie konkretaus vaiko poreikių ir emocinės būklės. Kaip pasakoja viena iš globotojų: *„Pavyzdžiui, buvo mano taktika per pirmą mėnesį nėra taisyklių, taip? ir viena kartą aš savipagalboj prisiklausiau, kaip čia taip ir pirmą dieną reikia taisyklių vienos globotojos ir pabandžiau pritaikyti, tai žinokit, aš buvau nepatenkinta rezultatu, nes vaikas buvo kitoks, neatsipalaidavęs“ (BG Nr. 2).* Ši patirtis atskleidžia, kad per anksti arba netinkamai nustatytos ribos gali sukelti vaiko pasipriešinimą ir nesaugumo jausmą.

Psichologinių traumų įtaka vaikų elgesiui. Vaikų, apgyvendintų budinčių globotojų šeimose, psichologinių traumų pasekmės atsispindi elgesyje (Kiaunytė ir Lygnugarienė, 2019). Autorių teigimu, tai stipriai veikia jų emocinę būseną ir savijautą (Kiaunytė ir Lygnugarienė, 2019). Tyrimo metu atskleista, kad trauminės patirtys lemia įvairias vaikų reakcijas, nuo gėdos jausmo iki destruktyvaus elgesio. Kaip pasakojo viena globotoja: *„<...> jam būdavo gėda už tai, ką jisai jaučia, kad nenori grįžti į šeimą“ (BG Nr.1).* Taip pat vaikų nerimas, išgyvenimai ir baimės labiausiai atsiskleidžia naktį. Globotojos pastebi, kad vaikai prieš miegą tampa neįprastai ramūs, sustingę, tarsi laukdami grėsmės: *„<...> naktį, pavyzdžiui, kaip eina miegot, tai jie labai bailūs tampa. Tokie ramūs, bailūs, sustingę, toks jausmas, kad iš tikrųjų kažkas artėja ir gali būti kažkas“ (BG Nr.5).* Fiziologiniai sunkumai taip pat yra traumos pasekmė. Net dvi globotojos pasakojo apie vyresnius vaikus, kurie turi šlapinimosi ir tuštinimosi nelaikymo problemas: *„<...> Su viena mergaite 12 metų ėjom pampersų pirkti. Nes ji ir kakojo ir sisiojo“ (BG Nr. 7), „<...>berniukas turėjo problemą, sisiojimasi, tiesiog šlapinasi ne naktį, naktį jis išmiegodavo, ryte normaliai į tualetą, o dienos metu ir buvo va ta bėda <...> psichologas nustatė, kad tai yra emocijų slopinimas, ne išreiškimas (BG Nr. 5).* Tais atvejais, kai vaikas nedrįsta papasakoti, kas su juo vyksta, skausmas išreiškiamas vėliau, netiesioginiais būdais: *„<...>Jo, jie ateina sužeisti, sužaloti, tai visko būna, tai kiekvienas vaikas labai skirtingai savo emocijas reiškia, vienas ten verkė, ir niekas negirdi, kad jisai verkia, naktį jisai tik ryte atsikėlęs pasako, aš visą naktį praverkiau, kitas ten būna, nežinau, tokie yra buvę pykčio priepuoliai tokie“ (BG Nr.8).*

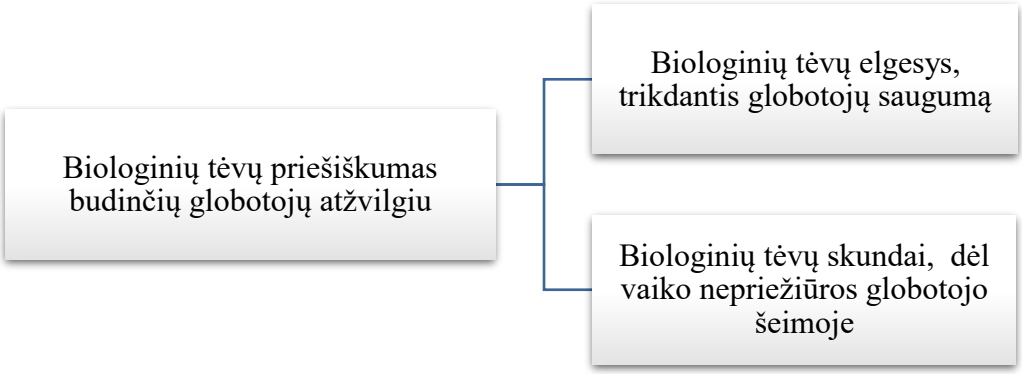
Interviu metu budinčios globotojos pasakojo, kad vaikai dažnai negali nurimti, nuolat būna pernelyg aktyvūs, o ramybės būsena jiems atrodo svetima: „<...> *Taip, jų elgesys yra visiškai destruktyvus. Jie. Na iš tikrųjų. Jiems ramybės būsena yra nematyta, dažniausia tai yra kažkoks tai kažkur bėgt, kažką daryt, kažkur nu jie yra tokie vaikai, dažniausiai energingi“ (BG Nr. 5).* Traumų padariniai dažnai pasireiškia agresyviu elgesiu. Globotojos pastebi, kad kai kurie vaikai agresiją naudoja kaip pagrindinę bendravimo priemonę, nes tokio elgesio buvo išmokę savo artimoje aplinkoje: *„<...> Nu man su agresija sunkiausia. Matyt, taip priprato, taip šeimoje buvo. Tai parėks, pastums ir viskas bus gerai, taip, kaip yra kaip ji nori“ (BG Nr. 7).*

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikų elgesys kelia nemažai iššūkių budintiems globotojams. Moterys įvardijo elgesio problemas, kurios ypač neramina: tai vaikų savižala, agresyvus elgesys ir suicidinės mintys. Globotojos svarstė, kad su tokiais iššūkiais susidoroti reikia turėti daugiau kantrybės, empatijos bei žinių, kokius auklėjimo metodus taikyti. Moterys dalinosi, kad tokiais atvejais labai padeda savitarpio paramos grupės ir supervizijos. Vanderfaeillie ir kt. (2013) pažymi, kad globėjų gebėjimas atpažinti vaikų poreikius bei bendradarbiauti su globos specialistais gali pagerinti vaikų gerovę ir prisitaikymą (Vanderfaeillie, J., ir kt., 2013).

Budinčių globotojų atskleisti iššūkiai rodo, kad vaikų patirtos traumos stipriai paveikia jų elgesį ir emocinę būseną, todėl globotojams būtinas ypatingas jautrumas, kantrybė bei profesionalus palaikymas, padedantis atliepti vaikų išgyvenimus ir padėti jiems atstatyti saugumo jausmą.

Biologinių tėvų priešiškumas budinčių globotojų atžvilgiu. Bendravimas su biologiniais tėvais yra sudėtinga globos proceso dalis. Siekiant geriausių rezultatų, būtinas koordinatorių, psichologų ir kitų specialistų bendradarbiavimas, kad vaikai galėtų palaikyti ryšį su savo tėvais be žalos jų emocinei gerovei, o budintys globotojai nepatirtų priešiškumo iš vaiko tėvų savo atžvilgiu. Tyrimo metu išryškėjo pagrindiniai iššūkiai, keliantys įtampą budintiems globotojams: konfliktiniai bendravimo atvejai, netikėti biologinių tėvų kontaktai, skundai dėl netinkamos vaikų priežiūros ir manipuliacinis elgesys. Šie veiksniai buvo suskirstyti į subkategorijas (pav. 11 ir 2 priedo 5 lentelė).

- Biologinių tėvų elgesys, trikdantis globotojų saugumą
- Biologinių tėvų skundai dėl vaiko nepriežiūros globotojo šeimoje

Pav. 11 Biologinių tėvų priešiškumas budinčių globotojų atžvilgiu

Biologinių tėvų elgesys, trikdantis globotojų saugumą. Biologinių tėvų elgesys neretai trikdo globotojų saugumo jausmą, sukelia nerimą dėl galimų konfliktinių situacijų. Globotojos interviu metu dalijasi patirtimi, kai biologiniai tėvai netikėtai pasirodo jų namų ar ugdymo įstaigų aplinkoje, kas kuria nesaugumo atmosferą: *„<...> Gąsdina, kai pamatai prie durų, ir tada galvoji: Aha, gerai, šiandien, jeigu gera nuotaika. O jeigu kaip kitą kartą bus blogos nuotaikos, kas tada gali būti?“ (BG Nr.8).* Tėvai laikinosios globos laikotarpiu turi domėtis vaiku, jo sveikata ir ugdymu, tačiau, kai jie neinformuodami budinčio globotojo ar globos koordinatoriaus pasiima vaiką iš mokyklos, tai didina įtampą ir aštrina situaciją: *„<...> Turėjau atvejį, kai kai mama tiesiog atvažiuodavo prie mokyklos ir*

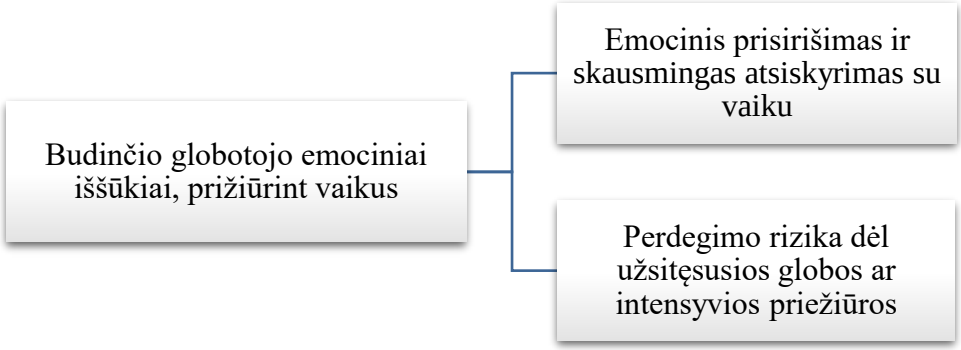
ten vaiką pasiimdavo“ (BG Nr.8) arba *„<...> mama skambina, tai man buvo labai sunku, jinai ateina va taip garsiakalbį man, ir ta mama, gal aš pas jūs važiuosiu, aš noriu savo vaikus auginti“ (BG Nr. 2).* Toks tėvų elgesys verčia budinčius globotojus jaustis nesaugiai ir nerimauti dėl prižiūrimo vaiko.

Biologinių tėvų skundai dėl vaiko nepriežiūros globotojo šeimoje. Be tiesioginių kontaktų globotojai susiduria su biologinių tėvų skundais, kuriuose jie kaltina budinčius globotojus netinkama jų vaikų priežiūra. Tikėtina, kad tėvų priešiškas nusiteikimas budinčių globotojų atžvilgiu yra tik paslėptas kaltės jausmas dėl negebėjimo patiems auginti savo vaikus. Budinti globotoja pasakoja: *„<...> dėl kiekvieno rašydavo skundus<...>“ (BG Nr.8), „<...> mama parašė tą skundą, kad aš apnuodijau (vaiką)“ (BG Nr.8), „<...> tėvai į teismą mane padavė“ (BG Nr.2).* Tyrimas atskleidė, kad budintys globotojai susiduria ne tik su vaikų auklėjimo ir emocinio palaikymo iššūkiais, bet ir sudėtingu santykiu su biologiniais tėvais, kuris reikalauja papildomų emocinių resursų ir dažnai trukdo kurti saugią bei stabilią aplinką vaikui.

Emociniai budinčių globotojų iššūkiai, prižiūrint vaikus.

Tyrimo dalyviai įvardijo dar vieną iššūkį, prižiūrint savo šeimoje globojamus vaikus. Tai emocinis prisirišimas prie vaiko ir skausmingas atsiskyrimas, kai baigiasi laikinoji globa. Ilgalaikės globos atvejais globotojai neišvengiamai sukuria emocinį ryšį su vaikais, o vaikai, savo ruožtu, prisiriša prie globotojų. Tyrimai rodo, kad ilgai užsitęsęs globos laikotarpis apsunkina atsiskyrimą tiek vaikui, tiek globotojams, nes atsiskyrimas suprantamas kaip praradimas, sukeliantis emocinį skausmą (Bowlby, 1988). Stiprūs emociniai išgyvenimai gali padidinti perdegimo budinčių globotojų riziką. Išskiriant šiuos du aspektus buvo apibrėžtos dvi subkategorijos: (pav. 12 ir 2 priedo 5 lentelė).

- Emocinis prisirišimas ir skausmingas atsiskyrimas su vaiku
- Perdegimo rizika dėl užsitęsusios globos ar intensyvios priežiūros

Pav. 12 Budinčio globotojo emociniai iššūkiai, prižiūrint vaikus

Emocinis prisirišimas ir skausmingas atsiskyrimas su vaiku. Pasak tyrimo dalyvių, budintys globotojai pažymi, kad jų „širdis plyšta į milijoną gabaliukų“, kai tenka grąžinti vaiką tėvams ar į kitą šeimą. Globotojams, ilgainiui prisiimantiems tėvų vaidmenį, natūraliai kyla konfliktas tarp savo emocijų ir laikino globėjo statuso: *„<...> atrodo, kad žinot, kuo vėliau išeis vaikas, tuo jam bus sunkiau. Irgi pagalvoju, kad ir mums bus galbūt sunkiau. Galų gale, kaip vyras reaguos, kaip visada*

dabar prie jo lipa, jeigu jis atsisėda, iškart atbėga ir jam ant kelių. Smagu bus bus, matyt“ (BG Nr.3). Budinti globotoja nerimavo ir dėl vaiko, kad pagal raidos etapą vaikas jau pradėjo skirti savus nuo svetimų, ir dėl to bus sunkiau prisitaikyti prie naujos šeimos: *„<...> Nu kaip gaila vaikų, va šito šitos mergaitės ypač gaila, nes dar vasarą jinai puikiai ėjo pas visus ir aš taip norėjau, kad išeitų į tikrai naują šeimą ir būt nebūtų buvus problema tikrai, o dabar jau ką jinai priprato ir...“ (BG Nr.6).*

Pasak budinčios globotojos, prisirišimas prie vaiko dažnai perauga į vidinį norą, kad vaikas liktų jos šeimoje, nepaisant to, kad budinčio globotojo paskirtis – užtikrinti laikinąją globą: *„<...> nu tiesiog tu jau bandai prisisavint tą vaiką sau. Nes jisai auga, nu, tu jau pradedi neįsivaizduoti, kaip tu gali be to, vaiko gyventi ir kokia prasmė buvo, kad jisai atėjo pas tave“ (BG Nr. 5).* Globos koordinatoriai atskleidė, kad mato tokias tendencijas ir supranta kodėl kyla tokie jausmai: *„<...>Man atrodo, kad tiesiog iškreipia pačią tą situaciją, kuo ilgiau tai užsitęsia, tai tampa panašu į nuolatinę globą. Tai ne tas pats, kai vaikas pagyveno tam tikrą laiką ir ir keliauja toliau, o dabar gaunasi, kad tai tampa jo tokie tikri namai, nes jis, pavyzdžiui, kokius metus ar pusantrų neturi kitų namų, tik šituos. Jis jau nebepanašu į tarpinę stotelę, tai panašu į namus“ (GK 7).*

Perdegimo rizika dėl užsitęsusios globos ar intensyvios priežiūros. Budintys globotojai dirba pagal individualią veiklą, sudarę sutartį su globos centru. Išleidus vaiką, jiems priklauso atostogos darbingumui atstatyti (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018). Tačiau dėl užsitęsusios globos kyla problemų išlaikant pusiausvyrą tarp vaikų poreikių ir savo asmeninio gyvenimo. Gali atsirasti sunkumų, susijusių su emociniu perdegimu, nes, kaip pažymi Vanderfaeillie (2013), nuolatinis stresas ir nenuoseklumas tampa kasdienybe. Tyrimas atskleidė, kad globotojai nuolat patiria įtampą ir nerimą, laukdami sprendimų dėl vaiko ateities: *„<...>Darbo gal nepaveikia paveikia psichologinę būseną, čia tu daugiau visą tą laikotarpį buvau įtampoje, nes nežinai, kaip kada greitai tai išsispręs? Pakabintas būni“ (BG Nr. 1).* Pasak kitos budinčios globotojos, svarbu turėti pagalbą: *„<...> vienas, čia tai išprotėtum, su viskuo ir su savimi, ir su tuo vaiku“ (BG Nr.7).*

Gauti tyrimo duomenys parodė, kad užsitęsusi globa kelia emocinius iššūkius tiek vaikams, tiek budintiems globotojams. Budintiems globotojams būtinas stiprus emocinis palaikymas ir psichologinė pagalba, siekiant padėti jiems tinkamai tvarkytis su prisirišimu ir atsiskyrimo jausmu.

3.2.3 Globos koordinatoriaus darbo iššūkiai: balansas tarp vaiko ir budinčių globotojų poreikių

Globos koordinatorius yra asmuo, kuris atlieka esminį vaidmenį vaiko laikinosios globos laikotarpiu. Jis yra tarpininkas tarp budinčio globotojo, vaiko teisių tarnybos, savivaldybės gerovės skyriaus, vaiko šeimos ir kitų specialistų, siekiančių užtikrinti sklandų globos procesą (Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018).

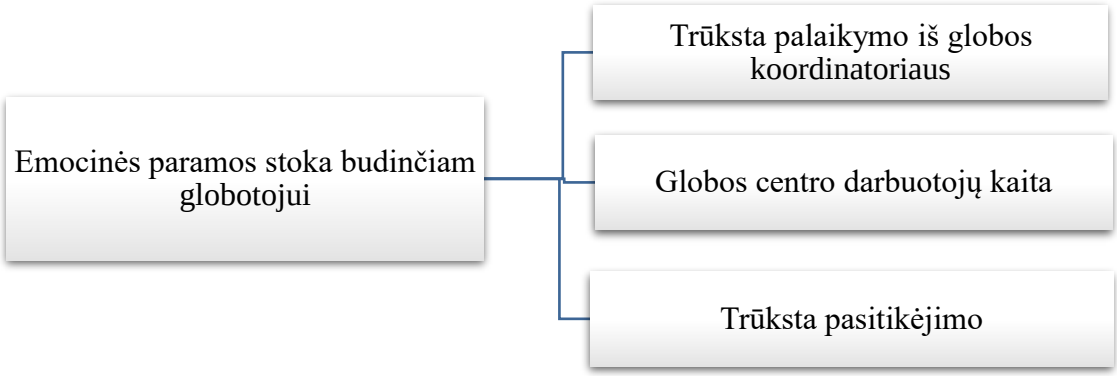
Tyrimo tikslas – atskleisti, kaip budinčių globotojų ir globos koordinatorių bendradarbiavimas padeda užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą globos laikotarpiu. Tyrime dalyvavo septynios globos koordinatorės, dirbančios skirtinguose globos centruose. Interviu metu buvo užduodami panašūs klausimai budinčioms globotojoms ir globos koordinatorėms apie bendradarbiavimą, kad būtų galima palyginti atsakymus ir padaryti atitinkamas išvadas.

Analizuojant duomenis buvo išskirtos dvi kategorijos atskleidžiančios veiksnius, kurie trukdo efektyviam budinčių globotojų ir globos koordinatorių bendradarbiavimui.

- Emocinės paramos stoka budinčiam globotojui
- Nepakankamas informacijos dalijimasis

Kategorijoje „**Emocinės paramos stoka budinčiam globotojui**“ buvo išskirtos trys subkategorijos (pav. 13, prieduose lent. 6):

- Trūksta palaikymo iš globos koordinatoriaus
- Globos centro darbuotojų kaita
- Trūksta pasitikėjimo

Pav. 13 Veiksniai trukdantys efektyviam budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimui

Trūksta palaikymo iš globos koordinatoriaus. Tyrimo duomenys atskleidė, kad budintys globotojai dažnai jaučiasi stokojantys emocinio palaikymo iš globos koordinatoriaus, ypač krizinių situacijų metu. Vietoj konstruktyvios pagalbos ir nuraminimo kai kurie globotojai patiria dar didesnį spaudimą, kuris kelia nesaugumo jausmą. Kaip pasakoja viena globotoja, sunkiu metu, kai labai reikėjo, ji nesulaukė palaikymo, o išgirdo tik grasinimus: *„<...> tėvai į teismą mane padavė <...> buvau labai išsigandusi <...> Tai jinai (koordinatorė) kažkaip tą matė: „Atleisiu tave iš darbo“, tai*

man dar smūgis didesnis, tada ir jautiesi toksai, kai gal reikėjo palaikymo, kad nieko tokio (BG Nr.2). Kita globotoja taip pat prisiminė atvejus, kai krizinėse situacijose likdavo viena, nesulaukusi nei atsakymų, nei konsultavimo: *„<...> nesulaukiau aš ten tikrai, nes sakau, būdavo visko, Nes nu ten baisių situacijų būdavo ir aš nežinodavau, ką daryt <...> aš jokio atsakymo negaudavau, nieko tiesiog pati turėdavau spręsti“ (BG Nr. 4).*

Emocinio palaikymo trūkumas buvo jaučiamas ir kasdieniame bendravime – kai kurie globotojai jautė, kad į jų patiriamus sunkumus buvo žiūrima formaliai, be nuoširdaus dėmesio ar realios pagalbos: *„<...> kad aš galėčiau atsiremti, į paklausti nu nebuvo šito. Va ten tai tik reikėjo ateit popierius pasirašyti, ir kuo mažiau kreipėsi, tuo geriau“ (BG Nr. 7).*

Tyrimas atskleidė, kad dalis globotojų apskritai vengė kreiptis pagalbos, nes jautė, kad koordinatoriai palaiko griežtą, formalų požiūrį ir stokoja lankstumo: *„<...>Praktiškai nesikreipiu. Mano koordinatorė griežta, pas ją, viskas pagal taisykles“ (BG Nr. 2).* Kai kurios budinčios globotojos turėjo keisti darbo vietą, nes jų patirtys buvo ypač skaudžios, jos jautėsi visiškai paliktos vienos be pagalbos ir paramos: *„<...> buvo man patirtys juoda <...> visiškas toks vat ką tu, ką kaip išmanai, taip tu ir dirbk. Iš ten išėjau į niekur“ (BG Nr.7).* Net ir tada, kai globotojai aktyviai siekė pagalbos sudėtingose situacijose dėl vaikų elgesio, jie susidūrė su nuvertinimu ir kritika: *„<...>Tikrai nesulaukiau iš globos koordinatorės jokios pagalbos. Čia pas mus, nes būdavo, pasakydavo: kaip tu nesusitvarkai su 11 metų vaiku?“ Nu tiesiog, o ten buvo žiauri situacija ir atrodo prašai patarimo ar kažko va. Ir tave nuteikia, kad kaip tu čia nesusitvarkai“ (BG Nr. 4).*

Trūksta pasitikėjimo. Vadovaujantis globos centro veiklos aprašu (2018), viena iš globos koordinatoriaus funkcijų – vertinti budinčio globotojo globos kokybę. Ši funkcija, pasak koordinatorės (GK2), yra reikalinga, kad būtų galima pamatyti darbo rezultatus ir spręsti iškylančias problemas. Interviu metu budinčių globotojų buvo klausiama apie tai, kaip jos jaučiasi globos kokybės vertinimo metu. Budinčių globotojų pateikti atsakymai rodo, kad emocinei savijautai ir kokybiškam darbui turi įtakos, kai jaučiamas pasitikėjimas jais ir jų atliekamu darbu. Moksliniai tyrimai taip pat patvirtina, kad patiriami iššūkiai darbe, nepasitikėjimas bei nesėkmės tiesiogiai įtakoja asmens produktyvumą ir motyvaciją dirbti (Elliot ir kt.,2017). Autorius pažymi, kad neigiamos patirtys darbe gali turėti ilgalaikį poveikį žmogaus emocinei būsenai, ypač kai jos yra susijusios su asmeninių kompetencijos vertinimais (Elliot ir kt., 2017, p. 123).

Tyrimo metu budinti globotoja dalijosi, kad vertinimas jai kelia nemalonius jausmus. *„<...>Aš blogai jaučiuosi, kai mane vertina, gal tą pirminė patirtis“ (BG Nr.2).* Pirminė neigiama patirtis gali būti susijusi tiek su profesiniu, tiek su asmeniniu gyvenimu, tačiau jos poveikis išlieka aktualus ir dabartiniame darbe su vaikais. Kita budinti globotoja taip pat pabrėžia, kad pasitikėjimas labai priklauso nuo gaunamo grįžtamojo ryšio kokybės: *„<...> Savo darbą vis kaip pati labiau*

kritiškai vertinu tai. Gal kartais žinai. Pasitikėjimo jausmą pastiprina, kai pasako kad viskas gerai. Sulaukiu pagyrimų tik iš gydytojų, ir iš kitų specialistų.“ (BG Nr.1).

Tyrimas atskleidė, kad budinčios globotojos nesulaukia įvertinimo ar simbolinio dėkingumo, o jei toks ir buvo, tai bendras visiems. *„<...> Ne, manęs niekada nieks centre tai nežinau, negyrė, aš gaunu per Kalėdas padėkos raštą. Nu, kaip ir visi bendrai mes padėką gaunam, o taip, kad mane girtų, ne“ (BG Nr. 2).*

Globos centro darbuotojų kaita. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad globos centro specialistų kaita turi reikšmingą poveikį globotojų patirčiai ir emocinei savijautai. Stabilus ryšys su globos koordinatoriumi siejamas su saugumo jausmu, pasitikėjimu ir sklandžiu bendradarbiavimu. Viena budinti globotoja teigia: *„<...>Aš turėjau labai gerą globos koordinatorę. Jaučiausi saugi ir globojama visą laikotarpį“ (BG Nr.1).* Tuo tarpu kitos budinčios globotojos patirtis buvo kitokia: *„<...> Gal pradžioj, kai man pakeitė globos koordinatorių, šita pasirodė labai griežta ir priekabi“ (BG Nr.2).* Interviu metu su dar viena budinčia globotoja iš viso paaiškėjo, kad jai teko dirbti ne su vienu globos koordinatoriumi: *„<...> kiek vaikų, tiek koordinatorių, nes taip gavosi tiesiog. Tai vienas išeina, tai kita į dekretą išeina, tai gal kaip nors, tai turiu ką palygint. Nu, tai vienas truputį buvo, bet ten grynai toks žmogiškas, žmogaus toks požiūris kitoks, taip sakant, darbo valandos pasibaigė ir viskas...“ (BG Nr.6).* Tai rodo, kad darbuotojų kaita globos centruose pakankamai didelė. Genienės (2021) atliktame tyrime buvo nustatyta, kad didelis globos koordinatorių darbo krūvis ir mažas atlyginimas turi įtakos darbuotojų perdegimui. Tyrime taip pat pabrėžiama, kad nuo globos centro darbuotojų motyvacijos priklauso ar globos centro veikla bus efektyvi (Genienė ir Nedvecka, 2021, p. 81).

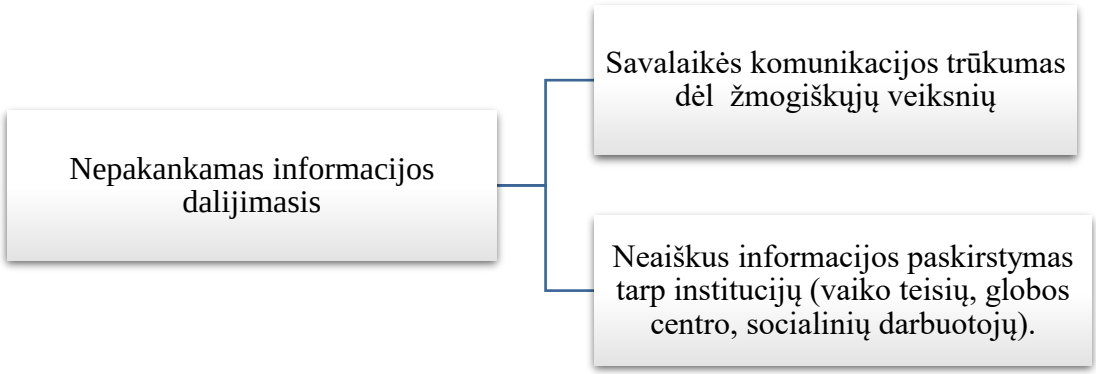
Tyrimo duomenys taip pat patvirtino, kad budinčių globotojų emocinės paramos užtikrinimas turi didelę reikšmę, kaip bus atliepti vaiko poreikiai bei užtikrinti geriausi interesai. Neužtikrinant globotojams emocinės paramos, didėja perdegimo rizika bei pasitraukimas iš budinčio globotojo veiklos.

Nepakankamas informacijos dalijimasis. Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad viena iš esminių bendradarbiavimo problemų tarp budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus yra nesavalaikis informacijos pasidalijimas. Šioje kategorijoje buvo nustatytos dvi subkategorijos (pav. 14 ir 2 priedo 6 lentelė):

- Savalaikės komunikacijos trūkumas dėl žmogiškųjų veiksnių
- Neaiškus informacijos paskirstymas tarp institucijų (vaiko teisių, globos centro, socialinių darbuotojų

Savalaikės komunikacijos trūkumas dėl žmogiškųjų veiksnių. Kaip paaiškėjo atliekant tyrimą, dažniausiai tai nutinka dėl žmogiškųjų veiksnių, tokių kaip individualios specialistų savybės, atsakomybės jausmo stoka ar tarpasmeninių nesutarimų. Budinčios globotojos dalijosi patirtimi, kai

informacijos trūkumas buvo susijęs su koordinatorės asmeninėmis savybėmis: *„<...> su viena koordinatore buvo, kai trūko informacijos, bet gal labiau iš jos pačios, kad ten tiesiog taip išeina, tai mamadieniui, tai tai kokia savaitė atostogų ir visai.*

Pav.14 Nepakankamos informacijos dalijimosi priežastys

„<...> Čia nemato reikalo pranešti. Būtent kažkokia problema iškyla būtent tuo momentu“(BG Nr.6) žaidžia žmogiškasis faktorius ir charakterių nesutapimai tarp žmonių. Tai arba nėra kaip tik su konfliktu, tai pakeisti koordinatorių, rasti sau komfortiška arba bandyti prisitaikyti“ (BG Nr. 1).

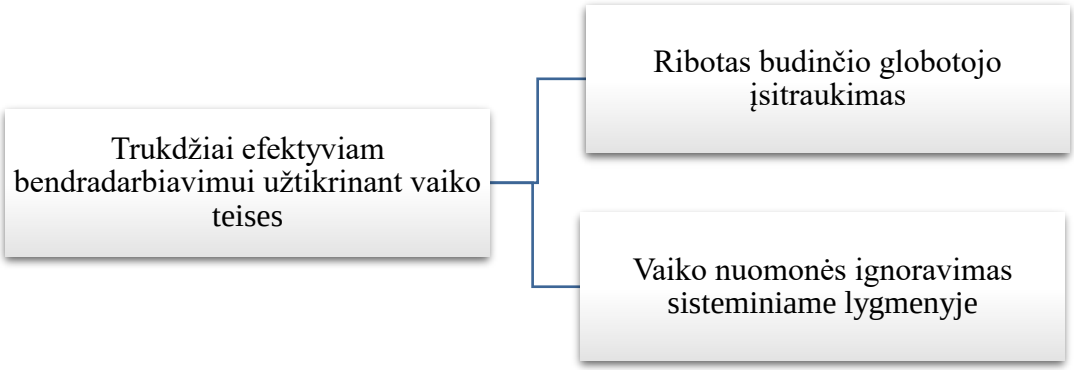
Neaiškus informacijos paskirstymas tarp institucijų (vaiko teisių, globos centro, socialinių darbuotojų). Interviu metu globos koordinatorė akcentavo savalaikės informacijos svarbą: *„<...>jeigu ne pasidalina, pavyzdžiui, aktualia informacija. Apie vaiką arba tai, kas vyksta, nes labai svarbu, kad savalaikiai dalintųsi aktualia informacija“ (GK 4).* Akivaizdu, kad aktuali ir greitai perduota informacija yra būtina tiek globotojų veiksmingam darbui, tiek vaiko poreikių užtikrinimui. Pasak specialistės, yra buvę atvejų, kai informacija ją pasiekė pavėluotai arba atsitiktinai, jau po kažkokių įvykių. *„<...> nu kartais būna, kurie mažiau bendradarbiauja, bendrauja, tai sužinau kartais kai kurių dalykų, kurių nu, kuriuos norėčiau žinoti iš karto po įvykio, o ne suėjus kažkiek laikui“ (GK 6).*

Gauti empiriniai duomenys leidžia teigti, kad budintys globotojai ir globos koordinatoriai susiduria su iššūkiais, susijusiais su informacijos stoka ne tik tarpusavyje, bet ir tarpinstituciniu lygmeniu – vaiko teisių apsaugos skyrių, globos centrų, socialinių darbuotojų ir kt. Informacijos trūkumas arba jos vėlavimas apsunkina efektyvų globos proceso organizavimą ir sprendimų priėmimą. Budinti globotoja pabrėžia, kad nepakankamas informacijos prieinamumas sukelia neužtikrintumo jausmą: *„Aišku, tai jo yra buvę, kai aš jaučiuosi nepakankamai informuota, bet dažniausiu atveju gaunasi taip, kad nu ir koordinatorė nežino tos informacijos“ (BG Nr.8).* Tai rodo, kad informacijos trūkumas nėra tik globos centro problema, bet sisteminis reiškinys. Bet kokiu atveju, tai apsunkina vaiko poreikių tenkinimą.

Tyrimo metu nustatyta, kad globos koordinatoriai ieško informacijos, bendradarbiaudami su skirtingomis institucijomis, kurios gali suteikti informacijos apie vaiką: *„<...> kuo labiau išsiaiškinti su visais kitais specialistais, tai kokia gi čia toliau bus situacija nu ten pakalbint vaiko teisių*

specialistus, ten bendrauti su socialiniais darbuotojais, atvejo vadybininke. Kas vyksta, ką jie mato“ (GK 7)? Tai labai svarbu, kai vaikas patenka į globą ne pirmą kartą, ir informacijos turėjimas yra ypač svarbus, kad būtų galima tęsti pradėtus veiksmus arba nedubliuoti to, kas jau buvo atlikta: „<...> *jinai buvo 3 kartus krizių centre, vieną kartą laikinoji globoj. Ir aš negavau nieko. Jeigu būtų tie popieriai, tai būtų labai gerai. Atidarai, ką su tuo vaiku buvo, kur jis jau kažką bandė. Ir tada nu žymiai greičiau būtų“ (BG Nr.7).* Panašiai mano ir kita budinti globotoja:
„<...> aplamai bendroj sistemoj kažkaip galbūt norėtųsi daugiau informacijos, sistemos, kas su tuo vaiku vyksta, kad pasidėlioti savo“ (BG Nr. 1).

- Ribotas budinčio globotojo įsitraukimas
- Vaiko nuomonės ignoravimas sisteminiame lygmenyje

Pav. 15 Globos koordinatoriaus bendradarbiavimo iššūkiai užtikrinant vaiko teises

Ribotas budinčio globotojo įsitraukimas. Vienas reikšmingų trukdžių užtikrinant vaiko teises yra ribotas budinčių globotojų įsitraukimas į bendradarbiavimo procesus. Globos koordinatoriai pabrėžia, kad nepakankamas atvirumas apsunkina situacijos vertinimą ir kokybišką pagalbos teikimą. Tokiais atvejais globos koordinatoriai eikvoja daugiau pastangų išsiaiškinti situaciją. Ribotas bendradarbiavimas mažina pasitikėjimą budinčio globotojo atliekamų veiksmų kokybe: *„<...> man yra iššūkis tada, kai su manimi ribočiau, bendradarbiauja ir aš vis tiek turiu daugiau dėti pastangų. Ir man yra sunkiau suprasti tuo metu, ar tikrai darbas atliekamas kokybiškai<...> radus bendrą kalbą, viskas sekasi sklandžiau“ (GK 1).* Panašią mintį išreiškė ir kita globos koordinatorė, akcentuodama, kad mažiau bendradarbiaujančių globotojų atžvilgiu sunkiau įvertinti jų atliekamo darbo kokybę: *„<...> kurios globotojos nebendradarbiauja arba mažiau bendradarbiaujantis, yra sunku pastebėti, pastebėti, ar jisai gerai atlieka savo funkcijas“ (GK 2).*

Atliekant tyrimą, buvo prielaidų, kad budintys globotojai yra pakankamai parengti ir galbūt galėtų dirbti savarankiškai, tačiau duomenys rodo, kad rūpintis vaikais yra labai sudėtingas ir atsakingas darbas, reikalaujantis daug pastangų ir komandos įsitraukimo. Tą patvirtina kita globos koordinatorė: „<...> *Kai kurie žmonės galbūt ir ir pabandę šitą darbą <...> galvoja, kad <...>nereikia jam jokio nei koordinatoriaus, nei kontrolės. (GK 2)*. Toks globotojų požiūris apsunkina abipusį pasitikėjimą ir efektyvų keitimąsi informacija tarp globos koordinatoriaus ir budinčio globotojo.

Interviu metu globos koordinatorė pasakojo, kad pasitaiko atvejų, kai globotojai slepia problemas (pvz., mokykloje), o globos koordinatorius apie jas sužino pavėluotai arba netiesiogiai: *„<...>iš tikrųjų yra šeimų, kurios labai kontroliuoji ir jie ten sugeba ir apgaut, ir paslėpti, ir nuslėpti kažkokiose mokykloje problemas ar kaip, kad rodos, važinėji ir vis tiek nežinai išlenda iš kažkur ten paskui“ (GK 3).*

Vaiko nuomonės ignoravimas sisteminiame lygmenyje. Dar vienas reikšmingas aspektas – vaiko balso ignoravimas platesniame, sisteminiame lygmenyje. Globos koordinatoriai dalijosi tokia patirtimi, kai vaikų noras nebendrauti su biologiniais tėvais yra ignoruojamas, o institucinis spaudimas organizuoti susitikimus išlieka, net kai tai akivaizdžiai prieštarauja vaiko interesams. Taip pat buvo akcentuota, kad vaiko teisių sistema vis dar linkusi tenkinti suaugusiųjų (tėvų ar institucijų) poreikius, o vaiko balsas lieka neišgirstas: *„<...>Manęs negirdi. O tėvus, kad jie reikalauja susitikimų su savo vaikais kažkodėl visi girdi. Tai visi reikalauja iš mūsų susitikimų organizavimo, nors tą vaiką kartais globėjai ant rankų nešant, kiek jis nenori. Ir kiek kreipėmės į visur, kol kas man nepavyko, kad kažkas leistų man, vaikų teises ar kas nors ten, vaikas nenori, neigiamai veikia. Tai tokio gyvenime dar nebuvo. Nesulaukiu pagalbos“ (GK 3).* Dar viena globos koordinatorė išsakė savo nuomonę šiuo klausimu ir paantrino: *„<...>Sisteminiam požiūriui aš tai taip drąsiai galiu sakyti, kad sistema orientuota į suaugusio poreikius, ir tai yra labai akivaizdu. O ir labai patogu turbūt visiems, nes vaikas jisai nepasiskųs<...>, aš apie vaiko teises kalbu sistema galvoja, kad vis tiek juo dabar yra pasirūpinta. Tai vadinasi, nereikia nieko spręsti čia ir dabar, ir jeigu ten kažkoks skundas, nepasitenkinimas, ir vat, kažkaip sistema tarnauja ne vaiko poreikiams, o suaugusio poreikiams. Tas labai iš tikrųjų skaudu“ (GK 5).*

Šie koordinatorių atsakymai parodo, kad sistemoje vis dar yra įsitikinimas, kad nustatant globą savaime tampa suprantama, kad vaiko poreikiai patenkinti ir jis yra saugus. Tačiau toks požiūris nepaiso tikrųjų vaiko jausmų, patirčių ir išgyvenimų. Šio tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad vaiko balsas lieka neišgirstas ypač instituciniu lygmeniu. Būtų tikslinga šią temą tirti išsamiau.

DISKUSIJA

Analizuojant gautus empirinius tyrimo duomenis, buvo atskleista:

Laikinos globos laikotarpis yra sunkus išbandymas vaikui (Gvaldaitė, 2017). Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1989) numato, kad jeigu vaikas neteko šeimos ar negali joje likti, valstybė privalo užtikrinti jam apsaugą ir globą. Nustačius globą globos centre, budintis globotojas yra tas asmuo, kuris atlieka svarbų vaidmenį laikinai prižiūrimo vaiko gyvenime; tačiau proceso sklandumui ir vaiko poreikiams užtikrinti reikalingas koordinavimas ir bendradarbiavimas (Gudžinskienė ir Jasiukonienė, 2024).

Budinčio globotojo patiriami iššūkiai tenkinant vaikų poreikius laikinos globos laikotarpiu. Atliktas tyrimas atskleidė, kad užtikrinti vaiko likusio be tėvų globos poreikius yra sudėtingas procesas, tiek budintiems globotojams, tiek koordinuotą pagalbą teikiantiems specialistams. Ankstesnių tyrimų rezultatai patvirtina šiuos teiginius, ypač kalbant apie laikinąją globą (Blanken ir kt., 2022; Budrienė ir Kiaunytė, 2021).

Moksliniuose tyrimuose pabrėžiama, kad saugi aplinka vaikui yra svarbi jo emocinei ir fizinei raidai, ypač vaikams, kurie paimti iš savo šeimos (Barbell ir Wright, 2018; Kuprėnaitė ir kt., 2019) Tyrimo rezultatai patvirtino, kad budinčio globotojo šeimoje vaikams suteikiama saugi aplinka, patenkinami baziniai poreikiai, užtikrinama sveikata ir ugdymas. Tačiau informacijos trūkumas vaiko apgyvendinimo metu budintiems globotojams sukelia nerimą, nes dažnai vaikai turi daug įvairių sutrikimų ir negalavimų (Ford ir kt., 2007). Kartais pagalbos suteikimas yra gyvybiškai svarbus globojamam vaikui, o kartais – budinčio globotojo šeimos narių sveikatos saugumui (Žalimienė, 2007). Dėl to budintys globotojai išgyvena nerimą, ir tai apsunkina saugios aplinkos kūrimą. Andersson (2021) darbuose aptariami laikinųjų globotojų patiriamo streso dėl neapibrėžtumo aspektai patvirtina, kad savalaikės informacijos apie vaiką trūkumas neigiamai veikia globos proceso kokybę.

Analizuojant tyrimo duomenis, buvo išryškinti vaiko sveikatos priežiūros ir užtikrinimo iššūkiai: ribota prieiga prie vaiko sveikatos informacijos, ilgos laukimo eilės pas specialistus, vaikų turimos ligos. Todėl budinčiam globotojui reikalinga koordinuota pagalba, kad vaiko sveikatos poreikiai būtų patenkinti laiku. Šiame tyrime (Tamutienė, 2018) analizuojamos realios problemos, susijusios su vaiko gerovės užtikrinimu, įskaitant sveikatos paslaugų trūkumus ir ilgą laukimo laiką, norint gauti pagalbą.

Laikinosios globos laikotarpiu budinčiam globotojui tenka užduotis užtikrinti vaiko ugdymosi poreikius. Tyrimu atskleista, kad šioje srityje budintys globotojai susiduria su iššūkiais, nes ne visada gali keisti prižiūrimo vaiko ugdymo įstaigos, net ir tais atvejais, kai dėl didelio atstumo iki mokyklos kenčia vaiko dienotvarkė arba kai vaikas patiria patyčias. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad globojami vaikai dažnai susiduria su mokytojų išankstiniu neigiamu požiūriu, nuvertinimu ir netinkamais

ugdymo metodais. Sunkumai mokykloje gali turėti įtakos vaiko adaptacijai tiek globotojo šeimoje, tiek klasėje, jei tai nauja ugdymo įstaiga. Pedagogų lūkesčiai, kad budintys globotojai per trumpą laiką galės kompensuoti vaiko žinių spragas bei įtakoti vaiko elgesį, didina spaudimą globotojams. Vaikų nepriėmimas ir stigmatizacija dėl globos savo tyrime įrodė Kenny (2023) ir nustatė, kad švietimo sistemoje mokytojai dažnai turi žemesnius lūkesčius šiems vaikams. Jie labiau remiasi stereotipais ir įsitikinimais nei realiais vaiko pasiekimais. Gvaldaitė (2017) nustatė, kad mokyklos dažnai nepaiso globojamų vaikų specialiųjų poreikių, ir tai gali didinti jų atskirtį bei neigiamai veikti vaiko savivertę. Autorė nustatė, kad globojami vaikai turi integracijos sunkumų, o sėkmingam ugdymuisi reikalinga saugi aplinka (Gvaldaitė, 2017).

Tyrimas atskleidė, kad vaiko nuomonės išklausymas ir įtraukimas kelia tam tikrų iššūkių dėl vaiko ribotų galimybių. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad vaikai retai dalyvauja sprendžiant klausimus, susijusius su jų gyvenimo situacija. Sveikatos sutrikimai, riboti emocinės raiškos gebėjimai ir amžius visą tai dar labiau apsunkina jų išklausymą. McCafferty (2017) pabrėžia, kad vaikų nuomonės turi būti išklausomos ir turėti įtakos sprendimams susijusiems su vaiku. Maniušytės (2024) teigimu, vaiko nuomonės išklausymas svarbus, siekiant ugdyti sveiką asmenybę. Autorė sukūrė metodiką, kuria vadovaujantis dirbantys su vaikais specialistai gali išklausyti vaiko nuomones.

Moksliniai tyrimai patvirtina, kad vaiko ryšių palaikymas su biologine šeima yra svarbus vaiko identitetui (Neil, 2012; Mattson, 2019). McWey ir Cui (2021) nustatė, kad dažnesni vaiko ir tėvų susitikimai turi įtakos greitesniam vaiko susigrąžinimui į biologinę šeimą. Magistrinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad susitikimai su vaiko šeima kelia iššūkius tiek vaikui, tiek globotojui. Dažnai pasitaiko, kad vaikas nenori bendrauti su tėvais dėl ankstesnių neigiamų patirčių bei silpno emocinio ryšio. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad net trumpi susitikimai sukelia kūdikiams nerimą ir suirzimą. Tokias pačias įžvalgas savo tyrime nustatė Ainsworth ir Hansen (2017). Jie nustatė, kad mažesni vaikai po susitikimų su tėvais dažnai patiria elgesio pokyčius – tampa neramūs, suirzę, išsibalansavę. Tėvų destruktyvus elgesys, pavyzdžiui, neištesėti pažadai, kaltinimai ar net vaikų įtraukimas į netinkamą elgesį, sukelia vaikams papildomą emocinę žalą (McWey ir Cui, 2021; Neil, 2012).

Budinčių globotojų patiriami iššūkiai prižiūrint vaikus laikinosios globos laikotarpiu.

Atlikto tyrimo rezultatai patvirtina, kad budintys globotojai, besirūpindami vaikais, netekusiais tėvų globos, patiria nemažai iššūkių. Vienas iš jų - valdyti netinkamą vaikų elgesį, kuris dažniausiai yra susijęs su vaikų patirtomis traumomis ankstyvoje vaikystėje. Tyrimo dalyviai atskleidžia, kad sunkaus elgesio vaiko priežiūra reikalauja emocinių ir psichologinių resursų. Tokius pat tyrimo rezultatus pateikė Katševskaja ir Naujanienė (2021), patvirtindamos, kad globojami vaikai dažnai yra jautresni, psichologiškai labiau pažeidžiami ir turintys netinkamo elgesio apraiškų.

Tyrimas atskleidė dar vieną iššūkį, keliantį nerimą budintiems globotojams - tai vaiko tėvų priešiškumas, nukreiptas į budinčius globotojus. Anksčiau, savo tyrime, Kirtiklienė (2021) nustatė,

kad biologinių vaiko tėvų nepagrįsti kaltinimai bei konfliktai su budinčiais globotojais ar tiesiog globėjais įtakoja vaiko emocinį stabilumą ir trukdo adaptuotis naujoje šeimoje. Be to, šiame tyrime teigiama, kad budintys globotojai tokiais atvejais jaučiasi nesaugūs (Kirtiklienė, 2021).

Budinčių globotojų emocinis prisirišimas prie vaiko per laikinos globos laikotarpį bei atsiskyrimas globai pasibaigus yra jautrus ir emociškai sunkus išbandymas. Tyrimo dalyviai tai prilygino „savo“ vaiko netekčiai. Tyrimas atskleidė, kad vaikai ir globotojai užmezga artimus emocinius ryšius, kurie sunkiai nutrūksta, ir tam įtakos turi laikinosios globos trukmė. Šiuo laikotarpiu budintys globotojai dažnai jaučiasi pavargę dėl situacijos neapibrėžtumo. Schofield ir Beek (2005) nustatė, kad globėjai patiria įtampą tarp profesinių reikalavimų ir tėviškų jausmų, ypač kai reikia laikytis oficialių taisyklių, kurios gali prieštarauti jų natūraliam norui rūpintis vaiku kaip savo šeimos nariu. Tyrimo rezultatai parodo, kad globėjai, gebantis lanksčiai derinti šiuos vaidmenis, patiria mažiau streso.

Perdegimo rizika minėta tyrimo dalyvių pasakojimuose. Globos koordinatoriai, žinodami apie tai, turėtų atidžiau stebėti budinčio globotojo emocinę būseną, rekomenduoti psichologo konsultacijas ir atokvėpio paslaugas. Reaguojant laiku, galima išvengti budinčio globotojo emocinio pervargimo, kas gali atsiliepti vaiko priežiūros kokybei (Gvaldaitė, 2020).

Veiksniai, trukdantys efektyviam budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimui. Atliekant tyrimą buvo svarbu išgirsti tyrimo dalyvių nuomones, išanalizuoti atsakymus ir atskleisti, kiek svarbus bendradarbiavimas tarp budinčių globotojų ir globos koordinatorių vaiko laikinos globos procese. Kiek yra reikalingas šio proceso koordinavimas, jei budintys globotojai yra pasirengę šiai veiklai, išklausę mokymus, bei daugelis turi vaiko auginimo patirties. Taigi tyrimas atskleidė, kad abi šalys turi aiškiai apibrėžtus vaidmenis, o bendradarbiavimas yra svarbus siekiant užtikrinti vaiko gerovę.

Budinčių globotojų patirtys rodo, kad nepaisant to, jog jie yra baigę GIMK mokymus ir turi savo vaikų auginimo patirties, emocinės paramos poreikis prižiūrint globojamus vaikus išlieka labai svarbus. Tyrimo metu paaiškėjo, kad kritinėse situacijose budintys globotojai dažnai nesulaukė palaikymo iš globos koordinatoriaus, patyrė emocinį nesaugumą ir spaudimą, o ne konstruktyvią pagalbą. Ši tendencija atitinka Bujauskaitės (2022), Markuckienės ir Eidukevičiūtės (2021) įžvalgas, jog globotojai, nepaisant profesinio pasirengimo, išlieka emociškai pažeidžiami ir jiems būtina jausti koordinatorių palaikymą, ypač susidūrus su vaikų emociniais sunkumais ar biologinių tėvų spaudimu.

Be to, darbuotojų kaita globos centruose ir informacijos stokos problema dar labiau apsunkina globos procesą. Blanken ir kt. (2022) pabrėžia, kad efektyvus tarpžinybinis bendradarbiavimas yra būtinas užtikrinant sklandų vaikų globos procesą. Tyrime išryškėjo, kad informacijos perdavimo spragos, netikslus ar pavėluotas informacijos apie vaiką pateikimas trukdo budinčiam globotojui tinkamai pasiruošti vaiko priežiūrai ir patenkinti jo poreikius. Gvaldaitė (2017) taip pat pabrėžia, jog

komunikacijos kokybė tarp institucijų tiesiogiai veikia globojamų vaikų gerovę. Todėl, užtikrinant kokybišką vaiko priežiūrą, kai globa nustatyta globos centre, būtina stiprinti globotojų ir koordinatorių bendradarbiavimą. Sklandus ir savalaikis informacijos perdavimas užtikrins, kad vaiko poreikiai būtų prioritetiniai.

Globos koordinatorių patiriami iššūkiai. Tyrimas atskleidė, kad globos koordinatoriaus vaidmuo yra svarbus užtikrinant vaiko laikinosios globos procesą. Vadovaujantis globos centro veiklos aprašu (2018, AR nuo 2025-01-01), globos koordinatorius veikia kaip tarpininkas tarp visų su vaikais dirbančių institucijų: budinčio globotojo, vaiko teisių specialistų, savivaldybės, vaiko šeimos ir kt. Pasak Brožos (2024), globos koordinatorius padeda spręsti iškilusias problemas, dažnai susijusias su informacijos trūkumu apie vaiko sveikatą. Globos koordinatorius tarpininkauja ir padeda spręsti sudėtingus klausimus dėl tėvų bendravimo su vaikais, padeda globotojui jei kyla sunkumų valdyti vaikų elgesį bei užtikrina visokeriopą pagalbą vaikui.

Atlikto tyrimo rezultatai išryškino kliūtis, kurios trukdo sklandžiai bendradarbiauti laikinos globos laikotarpiu. Specialistai išskyrė kelis veiksnius: budinčių globotojų noras dirbti izoliuotai, vengiant globos koordinatoriaus kontrolės, o kartais net slepiant svarbią informaciją apie vaiko situaciją mokykloje ar šeimoje. Šios kliūtys apsunkina vaiko poreikių nustatymą ir reikiamos pagalbos organizavimą. Tai savo tyrime patvirtina Gvaldaitė (2017), kuri teigia, kad veiksmingas abiejų šalių bendradarbiavimas leidžia kokybiškai vykdyti globą, o informacijos slėpimas ar uždarumas didina vaiko pažeidžiamumą. Gudžinskienė ir Jasiukonienė (2024) nustatė, kad bendradarbiavimo stoka apsunkina koordinatoriaus darbą ir kelia grėsmę vaiko teisių užtikrinimui.

Dar viena svarbi tyrimo metu išryškėjusi problema – vaiko nuomonės ignoravimas sisteminiu lygmeniu. Analizuojant duomenis buvo fiksuoti atvejai, kai institucijos nepaiso vaiko aiškaus nenoro palaikyti ryšius su savo tėvais ir pirmenybę teikia suaugusiųjų interesams. McCafferty (2017) patvirtina šią tendenciją ir teigia, kad vaiko balsas sprendimų priėmime dažnai lieka simboliniu. Kairiūkštytė (2021) pažymi, kad sistema vis dar orientuota į tėvus, o ne į vaikų poreikius. Tokia praktika rodo, kad vaiko teisių užtikrinimui reikalingas ne tik formalus teisinių procesų laikymasis, bet ir realus vaiko interesų pripažinimas sprendžiant klausimus dėl ryšio palaikymo ir bendravimo su tėvais.

Bendradarbiavimas – sritis, kurioje visada bus svarbios vertybės. Bendradarbiaujant būtina puoselėti tarpusavio pasitikėjimą ir atvirumą. Konstruktyvaus dialogo dėka galima rasti sprendimus, kurie atitinka tiek vaiko poreikius, tiek budinčių globotojų bei globos koordinatorių lūkesčius. Dirgėlienė (2023) atkreipia dėmesį, kad globos koordinatoriai turėtų įsiklausyti į globotojų išsakytus lūkesčius, bei pripažintų, kad budinčio globotojo veikla reikalauja daug emocinių resursų. Budintiems globotojams svarbu pripažinti, kad koordinatoriai taip pat dažnai susiduria su taisyklėmis ir procesais,

kuriu privalu laikytis, bei iššūkiais užtikrinant visų paslaugų gavėjų gerovę (Kiaunytė ir Lygnugarienė, 2019).

Apibendrinant, kad vaikas jaustųsi saugus, mylimas ir išgirstas visų pastangos turėtų būti nukreiptos į efektyvų bendradarbiavimą. Nuolatinis vertybių puoselėjimas ir pagarba vieni kitiems yra pagrindas stipriems santykiams, kurie leistų įveikti iššūkius ir kurti geranorišką globos aplinką (Gudžinskienė ir Jasiukonienė, 2024).

IŠVADOS

1. Laikinoji globa yra svarbi vaiko gerovės užtikrinimo priemonė, kai vaiko teisės yra pažeidžiamos ar neužtikrinamos ir vaikas lieka be įstatyminio atstovo. Vaiko laikinoji globa - tai priežiūros organizavimo forma, kai laikini globėjai rūpinasi vaiko saugumu, fizine ir emocine gerove. Laikinos globos tikslas - grąžinti vaiką į šeimą. Analizuoti nacionaliniai bei tarptautiniai teisės aktai patvirtina, kad sprendimai dėl vaiko laikinosios globos nustatymo turi būti grindžiami vaiko interesų viršenybės principu ir orientuoti į vaiko sveikatą, saugumą, ugdymą ir visapusišką raidą. Nuo 2018 m. veikiantys globos centrai ir įdiegtas budinčių globotojų institutas sudarė sąlygas vaikams augti šeimai artimoje aplinkoje. Globos centrai koordinuoja, prižiūri ir teikia pagalbą vaikams ir globotojams, o budintys globotojai tiesiogiai užtikrina vaiko kasdienę priežiūrą. Laikinos globos laikotarpiu globos centrai veikia kaip vaiko įstatyminiai atstovai, užtikrindami, kad vaiko teisės būtų gerbiamos ir kad jo interesams būtų teikiama pirmenybė.
2. Lietuvos Respublikos teisės aktai apibrėžia vaiką kaip asmenį, neturintį aštuoniolikos metų, nebent įstatymai numatytų kitaip. Atlikta analizė parodė, kad vaiko teisių samprata šiuolaikiniame kontekste grindžiama požiūriu į vaiką kaip į asmenį, turintį visas žmogaus teises, kurio interesai turi būti prioritetiniai visais sprendimų priėmimo lygmenimis. Vadovaujantis Vaiko teisių konvencija (1989), kiekvienas vaikas turi teisę į saugumą, orumą, sveikatą, ugdymą, nediskriminavimą, ryšį su tėvais ir nuomonės reiškimą. Laikinos globos atvejų, kai vaikas atskiriamas nuo tėvų, budinčio globotojo šeimoje turi būti užtikrintos jo teisės į saugią aplinką, bendravimą su tėvais ir nuomonės išklausymą prieš priimant sprendimus dėl jo ateities.
3. Vaiko teisių užtikrinimas budinčio globotojo šeimoje priklauso nuo daugelio veiksnių: budinčio globotojo pasirengimo, savalaikės pagalbos, emocinio palaikymo ir sklandaus bendradarbiavimo su globos koordinatoriumi. Tyrimas atskleidė, kad:

- vaikų fizinių ir emocinių poreikių užtikrinimas pirmosiomis dienomis po apgyvendinimo yra ypač sudėtingas dėl informacijos trūkumo, netikslumų ir praktinių kliūčių, susijusių su sveikatos priežiūra ar ugdymo įstaigomis.
- Vaiko nuomonės išklausymas priimant sprendimus išlieka nepakankamas, nors teisės aktuose deklaruojama vaiko teisė būti išgirstam. Praktikoje tiek budintys globotojai, tiek globos koordinatoriai susiduria su atvejais, kai vaiko nuomonė ignoruojama institucijoms priimant sprendimus ypač dėl bendravimo su tėvais ar gyvenamosios vietos nustatymo.
- Ugdymo srityje išryškėjo problemos dėl ugdymo įstaigos keitimo ir mokytojų išankstinio neigiamo požiūrio į globojamus vaikus.
- Be to tyrimas atskleidė, kad globojami vaikai susiduria su diskriminacija tiek švietimo įstaigose, tiek visuomenėje dėl kilmės ar globos statuso.

- Biologinių tėvų destruktyvus elgesys kelia vaikams emocinius išgyvenimus.

  Šių aplinkybių visuma patvirtina, kad efektyviai tarpusavyje bendradarbiaujant specialistai ir budintys globotojai gali sumažinti neigiamą krizės poveikį vaikui laikinos globos laikotarpiu.

4. Tyrimas atskleidė, kad budinčių globotojų ir globos koordinatorių bendradarbiavime yra silpnų vietų. Budinčio globotojo emocinio palaikymo stoka, informacijos dalijimosi spragos bei darbuotojų kaita trukdo efektyviam bendradarbiavimui, o kartu ir vaiko teisių užtikrinimui.

   Tyrimas atskleidė, kad globos koordinatoriai susiduria su sunkumais, kai budintys globotojai yra nelinkę aktyviai bendrauti, nori dirbti izoliuotai, vengia koordinatoriaus kontrolės, o kartais net slepia svarbią informaciją apie vaiko situaciją. Tokiais atvejais koordinatoriai negali objektyviai įvertinti vaiko situacijos ir užtikrinti vaiko teisių bei saugumo.

REKOMENDACIJOS

Atlikus empirinį tyrimą ir vadovaujantis pateiktomis išvadomis, siūlomos rekomendacijos:

1. **Budintiems globotojams:**
    - Dalyvauti emocinio atsparumo ir streso valdymo mokymuose, organizuojamuose globos centruose, siekiant stiprinti emocinį atsparumą, išmokti valdyti stresą ir išvengti emocinio perdegimo.
2. **Globos koordinatoriams:**
    - Stiprinti empatišką ir pasitikėjimu grįstą bendradarbiavimą su budinčiais globotojais, ypač teikiant pagalbą globos pradžioje bei užsitęsus globai.
    - Suteikti gaires ir priemones budintiems globotojams, kad žinotų, kaip elgtis diskriminavimo atvejais ugdymo įstaigose, ir kaip atstovauti globojamų vaikų teisėms.
3. **Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai:**
    - Peržiūrėti ir optimizuoti informacijos srautus tarp globos centro ir vaiko teisių teritorinių skyrių, kad informacija apie planuojamą apgyvendinti vaiką budinčio globotojo šeimoje būtų pateikta kuo anksčiau, siekiant užtikrinti tinkamą priežiūrą bei poreikių tenkinimą.
4. **Globos centrui**
    - Bendradarbiauti su ugdymo įstaigomis, informuoti apie globojamų vaikų diskriminacijos problematiką ir organizuoti susitikimus su mokyklos bendruomene, siekiant keisti neigiamus stereotipus apie globojamus vaikus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ainsworth F., ir Hansen P. (2017). Vaikų, esančių globoje, elgesio supratimas prieš ir po tėvų bendravimo. *„Children Australia“ , 42* (1), 5-8. http://doi.org/10.1017/cha.2016.50
2. Alifanovienė, D., ir Šerytė, R. (2006). Laikinosios vaikų globos plėtros galimybės specialistų požiūriu. *Specialusis ugdymas, 1*(14), 27–41. Prieiga per internetą: https://www.lituanistika.lt/content/5664
3. Anderson, A., ir Hewner, S. (2021). Care Coordination: A Concept Analysis. *AJN, American Journal of Nursing, 121*(12), 30–38. https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000803188.10432.e1
4. Ausley, K. G. (2022). *A preliminary investigation of Trust-Based Relational Intervention in reducing at-risk behavior for children in care* (Honors thesis, Southeastern University). Southeastern University FireScholars. https://firescholars.seu.edu/honors/86
5. Bačiulienė, K., ir Zaborskis, A. (2004). Požiūris į vaiko sveikatą Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje. *Medicina, 40*(8) Kaunas 715–720. https://www.academia.edu/105380849
6. Barbell, K., ir Wright, L. (2018a). *Family Foster Care in the Next Century* (B. Kathy ir W. Lois, Sud.; 1-asis leid.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781351320481
7. Bardauskienė, R., ir Pivorienė, J. (2018).Socialinio darbo paslaugų veiksmingumas šeimoms, kurių vaikai yra laikinai globojami. *SHS Web of Conferences* (40, p. 7 p.).. https://doi.org/10.1051/shsconf/20184001003
8. Baumeister, R. F., ir Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin, 117*(3), 497–529. https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497
9. Bereikienė, D. (2017). Atstovavimo nepilnamečiams vaikams ypatumai. *Public Security and Public Order, 19*, 108–116. https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/view/5640
10. Blanken, M., Mathijssen, J., Van Nieuwenhuizen, C., Raab, J., ir Van Oers, H. (2022). Tarpsektorinis bendradarbiavimas: sudėtingų vaikų priežiūros paslaugų teikimo sistemų palyginimas. *Journal of Health Organization and Management, 36*(9), 79–94. https://doi.org/10.1108/JHOM-07-2021-0281
11. Bovenschen, I., Lang, K., Zimmermann, J., Förthner, J., Nowacki, K., Roland, I., ir Spangler, G. (2016). Foster children’s attachment behavior and representation: Influence of children’s pre-placement experiences and foster caregiver’s sensitivity. *Child Abuse ir Neglect, 51*, 323–335. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.08.016
12. Bowlby, J. (1979). The Bowlby-Ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences, 2*(4), 637–638. https://doi.org/10.1017/S0140525X00064955
13. Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development.* Basic Books.

14. Brown, J. D., Serbinski, S., Gerritts, J., ir Anderson, L. (2016). Engagement tactics with foster parents: Experiences of resource workers. *Social Work and Social Sciences Review, 18*(3), 80–100. https://doi.org/10.1921/swssr.v18i3.956
15. Brown, S. M., Rienks, S., McCrae, J. S., ir Watamura, S. E. (2019). The co-occurrence of adverse childhood experiences among children investigated for child maltreatment: A latent class analysis. *Child Abuse ir Neglect, 87*, 18–27. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.11.010
16. Bučiūnas, G., ir Velička, V. (2017). Keitimasis informacija ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas tiriant smurto artimoje aplinkoje atvejus. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (18)*. https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/view/5630
17. Budrienė, J., ir Kiaunytė, A. (2021). Pagalba šeimai, kuriant saugią aplinką vaikui laikinosios globos metu. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai 28*(2), 39–61. https://doi.org/10.7220/2029-5820.28.2.2
18. Bujauskaitė, Ž. (2022). Budinčių globotojų fenomenas: tarp galimybių ir visuomenės lūkesčių. *Socialinio darbo patirtis ir metodai, 30*(2), 59–83. DOI: 10.7220/2029-5820.30.2.3
19. *Child maltreatment*. (2024, lapkričio 5). https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment
20. Coore Desai, C., Reece, JA ir Shakespeare-Pellington, S. (2017). Smurto prevencija vaikystėje taikant tėvystės programas: pasaulinė apžvalga. *Psychology, Health & Medicine , 2*2 (sup1), 166–186. https://doi.org/10.1080/13548506.2016.1271952
21. Čiūžas, A. (2018). Visuotinė Lietuvių Enciklopedija. *Visuotinė Lietuvių Enciklopedija.* Gauta 2025 m. vasario 15 d., https://www.vle.lt/straipsnis/bendradarbiavimas/
22. Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo. (2018, AR nuo 2025-01-01) TAR, 2018-01-19, Nr. 877
23. Dėl Vaiko gerovės 2022–2026 metų veiksmų plano patvirtinimo. (2022). TAR, 2022-01-24, Nr. 1034.
24. Dėl Vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo. (2002, AR nuo 2024-07-01). Valstybės žinios, 2002-04-05, Nr. 35-1275. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163202/asr
25. Dirgėlienė, I., ir Kiaunytė, A. (2005). Supervizija Lietuvos socialinio darbo kontekste. *Acta Paedagogica Vilnensia, 15*, 240–254. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2005.15.9744
26. Dirgėlienė, I., Rimkevičiūtė, A., ir Ramūnė, Š.-A. (2023). Globėjų į(sigalinimo) raiška savitarpio pagalbos grupėje. *Tiltai, 90*(1), 66–87. https://doi.org/10.15181/tbb.v90i1.2519
27. Dubicka, N. (2024). Etninės problemos ir jų sprendimas socialiniame darbe su globėjais. *(baigiamasis darbas)*. https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/48386

28. Elliot, A. J., Dweck, C. S., ir Yeager, D. S. (2017). *Handbook of Competence and Motivation: Theory and Application.* Guilford Publications. https://chools.in/wp-content/uploads/2021/03
29. Engler, A. D., Sarpong, K. O., Van Horne, B. S., Greeley, C. S., ir Keefe, R. J. (2022). A Systematic Review of Mental Health Disorders of Children in Foster Care. *Trauma, Violence, ir Abuse, 23*(1), 255–264. https://doi.org/10.1177/1524838020941197
30. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987 https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841
31. Fisher, Gibbs, Sinclair, ir Wilson. (2000). Sharing the care: The qualities sought of social workers by foster carers. *Child ir Family Social Work, 5*(3), 225–233. https://doi.org/10.1046/j.1365-2206.2000.00165.x
32. Ford, T., Vostanis, P., Meltzer, H., ir Goodman, R. (2007). Psychiatric disorder among British children looked after by local authorities: Comparison with children living in private households. *British Journal of Psychiatry, 190*(4), 319–325. https://doi.org/10.1192/bjp.bp.106.025023
33. Gaižauskaitė, I., ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu.* https://doi.org/10.1007/978-3-031-43292-7_10
34. Genienė, R., ir Nedvecka, J. (2021). Globos centrai ir profesionalūs globėjai: nuo projekto iki tvarios socialinės vaikų priežiūros politikos. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 23*, 68–83. https://doi.org/10.15388/stepp.2021.38
35. Globos centrai. (2023). Statistika. https://globoscentrai.lt/viskas?id=47. https://globoscentrai.lt/curators
36. Golm, D. (2023). Deinstitutionalisation: A global effort to improve developmental outcomes for children. *Adoption and Fostering, 47*(4), 375–378. https://doi.org/10.1177/03085759231217673
37. Grinkevičienė, J. (2022). Padėti vaikams sunkiu momentu: laikinųjų globėjų patirtis globojant vaikus. *(Baigiamasis darbas.)* https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/41264
38. Groza, V., ir Bunkers, K. M. (2017). Best Practices for Residential/Institutional/Group Care of Children: A Harm Reduction Framework. A. V. Rus, S. R. Parris, ir E. Stativa (Sud.), *Child Maltreatment in Residential Care* (p. 477–492). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57990-0_22
39. Gudžinskienė, V ir Navaitis, G. (2016). Įvaikinimas: deinstitucionalizacija - palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymas. *Socialinis darbas, 14*(2), 134-147. https://doi.org/10.13165/Sd-16-14-2-01

40. Gudžinskienė, V., ir Jasiukonienė, I. (2024). Socialinio darbuotojo ir vaiko teisių apsaugos specialisto bendradarbiavimo svarba. *Socialinės gerovės tyrimai, 22*(1), 49-71. https://doi.org/10.13165/SD-24-22-1-03
41. Gvaldaitė, L. (2017). Priėmimas globojant vaiką: Patirtis, kurianti naują kultūrą. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 14*, 48–63. https://doi.org/10.15388/STEPP.2017.14.10415
42. Gvaldaitė, L. (2020). Įtėvių ir globėjų savigalbos grupės – šeimų stiprinimo ir įgalinimo instrumentai. *Socialinio darbo patirtis ir metodai, 26*(2), 39–59. https://doi.org/10.7220/2029-5820.26.2.2
43. Gvaldaitė, L., ir Šimkonytė, S. (2016). Vaikų globos namų deinstitucionalizacija Lietuvoje: Ar „vežimas“ judės į priekį? *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 12*, 55–73. https://doi.org/10.15388/STEPP.2016.12.9817
44. Isoda, V. (2017). Europos Sąjungos institucijos kaip regioninės tarptautinės visuomenės struktūros dalis. *Jaunųjų mokslininkų darbai, 47*(1), 36–44. https://doi.org/10.21277/jmd.v47i1.86
45. Johnston, J. R., Walters, M. G., ir Olesen, N. W. (2005). Is It Alienating Parenting, Role Reversal or Child Abuse? A Study of Children's Rejection of a Parent in Child Custody Disputes. *Journal of Emotional Abuse, 5*(4), 191–218. https://doi.org/10.1300/J135v05n04_02
46. JT Generalinė Asamblėja, U. G. A. (64th. (2010, vasario 24). *Guidelines for the Alternative Care of Children: Resolution /: adopted by the General Assembly.* UN,. https://digitallibrary.un.org/record/673583
47. JT Vaiko teisių konvencija (1989). Valstybės žinios, 1995-07-21, Nr. 60-1501 https://www.unicef.org/lt/documents/jt-vaiko-teisiu-konvencija
48. Kairienė, B., ir Žiemienė, R. (2007). *Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje.* https://repository.mruni.eu/handle/007/13005
49. Kairiūkštytė, A. (2021). *Ar vaiko nuomonės išklausymas sprendžiant su juo susijusius klausimus visuomet atitinka geriausius vaiko interesus?* VDU. https://hdl.handle.net/20.500.12259/131109
50. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir-metodai* (2-asis leid.). p. 488, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. ISBN 9785420017715
51. Kenny, K. (2023). The educational experiences of children in care across five decades: A new perspective on the education of looked after children in the UK. *Adoption ir Fostering, 47*(1), 22–39. https://doi.org/10.1177/03085759231157415

52. Kiaunytė, A., ir Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: Kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį? *Socialinis darbas ir metodai, 23*(1), 69–94. https://doi.org/10.7220/2029-5820.23.1.3
53. Kirtiklienė. (2021). *Vaikų globa šeimose: budinčių globotojų retrospektyvinė patirtis.* MRU. https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/10fa6469-bddd-45b8-8846-7231ea9b3b4a/content
54. Kuprėnaitė, Ž., Lubienė, J., ir Dikovičiūtė, D. (2020). Pagalbos vaikui ypatumai po jo atskyrimo nuo biologinės šeimos. *Health Sciences, 30*(3), 21–24. https://doi.org/10.35988/sm-hs.2020.063
55. Lehmann, S., Hysing, M., ir Sivertsen, B. (2024). Academic Performance, Health and Support Needs: Comparing Foster Care Alumni and Peers in Higher Education in Norway. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 21*(11), Article 11. https://doi.org/10.3390/ijerph21111470
56. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Trečioji knyga. Šeimos teisė (Žin., 2000, Nr. 74-2262, AR nuo 2023-04-01) Prieiga internete: https://www.infolex.lt/ta/60696:str3.264
57. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (2002). Gauta 2025 m. vasario 22 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890
58. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, Pub. L. No. X–493 (2006, galiojanti suvestinė redakcija 2025-01-01 - 2028-12-31). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr
59. Lietuvos Respublikos Vaiko Teisių Apsaugos Kontrolieriaus (2023) Veiklos Ataskaita (No. Nr. 4-9; p. 148). (2024). Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. file:///C:/Users/Larisa/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/948a1daf-c720-4331-9155-e0db0eccc67f/vtak-2023-metu-veiklos-ataskaita-2024-03-29-nr-nr-4-9%20(1).pdf
60. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierius ataskaita (2022) (p. 6–17). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f5a0a9d0d20511ed9b3c9397e1236c2a?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=1dff1706-ba60-4e84-91ee-48ab6c11be1e
61. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas, Pub. L. No. IX–886 (2002 galiojanti suvestinė redakcija 2023-01-01 - 2025-06-30). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167900
62. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Pub. L. No., I-1234 (1996, galiojanti suvestinė redakcija 2024-01-01). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr

63. Lindell, K. U., Sorenson, C. K., ir Mangold, S. V. (2020). The Family First Prevention Services Act: A New Era of Child Welfare Reform. *Public Health Reports®*, *135*(2), 282–286. https://doi.org/10.1177/0033354919900892
64. Lindhiem, O., ir Dozier, M. (2007). Caregiver commitment to foster children: The role of child behavior. *Child Abuse ir Neglect*, *31*(4), 361–374. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.12.003
65. Markuckienė, V., ir Eidukevičiūtė, J. (2021). Budinčių globotojų patirtys kuriant vaikui saugią aplinką. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai / *Social Work. Experience and Methods*, 73–92. https://doi.org/10.7220/2029-5820.27.1.4
66. Mattsson, T. (2019). Constitutional Rights for Children in Sweden. T. Haugli, A. Nylund, R. Sigurdsen, ir L. R.L. Bendiksen (Sud.), *Children's Constitutional Rights in the Nordic Countries* (p. 103–119). Brill | Nijhoff. https://doi.org/10.1163/9789004382817_007
67. McCafferty, P. (2017). Implementing Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child in Child Protection Decision-Making: A Critical Analysis of the Challenges and Opportunities for Social Work. *Child Care in Practice*, *23*(4), 327–341. https://doi.org/10.1080/13575279.2016.1264368
68. McWey, L. M., ir Cui, M. (2021). More contact with biological parents predicts shorter length of time in out of home care and mental health of youth in the child welfare system. *Children and Youth Services Review*, *128*, 106164. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106164
69. Meidienė, I. (2010). Vilniaus pedagoginis universitetas *(Magistro darbas).* https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/865e5283-bcee-4771-b106-6bfbda3d1153/content
70. Meškauskienė, A., ir Kiaunytė, A. (2023). Social support for families: How to prevent institutional care. *Social Work: Experience and Methods / Socialinis Darbas: Patirtis Ir Metodai*, *31*(1), Article 1. https://ejournals.vdu.lt/index.php/SWEM/article/view/5979
71. Mitchell, M. B. (2016). The Family Dance: Ambiguous Loss, Meaning Making, and the Psychological Family in Foster Care. *Journal of Family Theory ir Review*, *8*(3), 360–372. https://doi.org/10.1111/jftr.12151
72. Naujanienė, R., Ruškus, J., Laitinen, M., Motiečienė, R., Eidukevičiūtė, J., ir Vyšniauskytė-Rimkienė, J. (2021). *Vaiko ir šeimos gerovė: Problemos apibrėžtys, intervencijos ir valstybės vaidmuo.* Vytauto Didžiojo universitetas. https://doi.org/10.7220/9786094674990
73. Neil, E. (2012). Making sense of adoption: Integration and differentiation from the perspective of adopted children in middle childhood. *Children and Youth Services Review*, *34*(2), 409–416. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.11.011

74. Patton, M. Q. (2023). *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice.* SAGE Publications. https://books.google.lt/books?id=HXitEAAAQBAJ
75. Paukštė, R. (2023). *Vaikų vienišų tėvų šeimose gyvenimo kokybės užtikrinimas* / (Mykolo Romerio universitetas, baigiamasis darbas). https://gs.elaba.lt/object/elaba:166541110/
76. Pivorienė, J. (2007). Atvejo vadyba socialinio darbo metodikoje. *Socialinis darbas, 6*(1), 8-19. https://repository.mruni.eu/handle/007/13031
77. Pūras, D. (2010). *Institucinė globa – vaikų iki trejų metų amžiaus teisių pažeidimas.* http://vtaki.lt/uploads/documents/files/naujienos/institucine-globa-vaiku-iki-treju-metu-amziaus-teisiu-pazeidimas.pdf
78. Purvis, K., Cross, D., ir Sunshine, W. L. (2019). *Ryšys su vaiku.* Vaga.
79. Purvis, K. B., Cross, D. R., Dansereau, D. F ir Parris, S. R. (2013). Trust-Based Relational Intervention (TBRI): A systemic approach to complex developmental trauma. *Child& Youth Services, 34*(4), 360-386. https://doi.org/10.1080/0145935X.2013.859906
80. Rimkus, V. (2021). Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: globėjų požiūrio analizė. *Tiltai, 73*(1), 105–132. https://doi.org/10.15181/tbb.v73i1.1268
81. Ruiz-Romero, K. J., Salas, M. D., Fernández-Baena, F. J., ir González-Pasarín, L. (2022). Is contact with birth parents beneficial to children in non-kinship foster care? A scoping review of the evidence. *Children and Youth Services Review, 143*, 106658. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106658
82. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija.* https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija
83. Salokangas, R. K. R., Schultze-Lutter, F., Schmidt, S. J., Pesonen, H., Luutonen, S., Patterson, P., Graf Von Reventlow, H., Heinimaa, M., From, T., ir Hietala, J. (2020). Childhood physical abuse and emotional neglect are specifically associated with adult mental disorders. *Journal of Mental Health, 29*(4), 376–384. https://doi.org/10.1080/09638237.2018.1521940
84. Skeels, H. M. (1938). Mental development of children in foster homes. *Journal of Consulting Psychology, 2*(2), 33–43. https://doi.org/10.1037/h0056092
85. Somers, C. L., Goutman, R. L., Day, A., Enright, O., Crosby, S., ir Taussig, H. (2020). Academic achievement among a sample of youth in foster care: The role of school connectedness. *Psychology in the Schools, 57*(12), 1845–1863. https://doi.org/10.1002/pits.22433
86. *Kokias klaidas dažniausiai daro suaugusieji, norėdami išklausyti vaiko nuomonę, ir kaip to išvengti?* - Manosveikata.lt. (2024, gegužės 22). https://www.manosveikata.lt/seima/tevai-ir-

vaikai/specialiste-kokias-klaidas-dazniausiai-daro-suaugusieji-noredami-isklausyti-vaiko-nuomone-ir-kaip-to-isvengti/

87. Specialisto rizika patirti antrinę (psichologinę) traumą: Kaip apsisaugoti? (2020, spalio 15). *Šeimos Santykių Institutas.* Prieiga per internetą: https://www.ssinstitut.lt/2020/10/15/specialisto-rizika-patirti-antrine-psichologine-trauma-kaip-apsisaugoti/
88. Steenbakkers, A., van der Steen, S., ir Grietens, H. (2018). The needs of foster children and how to satisfy them: Asistematic review of the literature. *Clinical Child and Family Psychology Review, 21*(1), 1-12. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/s10567-017-0246-1
89. Stražinskaitė, D. (2018). *Ne giminės vaikų globos ugdomosios funkcijos raiška* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: https://hdl.handle.net/20.500.12259/118318
90. Stražinskaitė, D., ir Zaleskienė, I. (2017). Alternatyvioji tėvystė: „auginimo“ ir „globos“ reiškinių tarpusavio sąveika. *Pedagogika, 128*(4), 147–163. https://doi.org/10.15823/p.2017.60
91. Šivickytė, A. Žydžiūnaitė, V. (2008). Laikinųjų globėjų patirtys bendraujant su globojamo vaiko tėvais. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai. 2,* 109-130. https://www.lituanistika.lt/content/25575
92. Taplin, S. (2005). *Is all contact between children in care and their birth parents „good“ contact?* NSW Departament of Community Servises. https://www.researchgate.net/publication/237292107_
93. Tyler, S., Allison, K., ir Winsler, A. (2006). Child Neglect: Developmental Consequences, Intervention, and Policy Implications. *Child and Youth Care Forum, 35*(1), 1–20. https://doi.org/10.1007/s10566-005-9000-9
94. Trivedi, S. (2019). The Harm of Child Removal (2019). *SSRN Electronic Journal.* https://doi.org/10.2139/ssrn.3341033
95. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (2024). *Veiklos ataskaita.* Gauta 2025 m. kovo 9 d., https://vaikoteises.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ataskaitos/metines-veiklos-ataskaitos/https://vaikoteises.lrv.lt/public/canonical/1741207566/2220/2024%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf
96. Vain, C. (2025, kovo 6). *Netiesioginio šališkumo supratimas: Sąmoningumas ir mažinimas.* https://cpdonline.co.uk/knowledge-base/mental-health/implicit-bias-impact/
97. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (2023). *Veiklos ataskaita* (No. Nr. 5-1; p. 182). https://vaikoteises.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/FrklDTrhg4Q.pdf

98. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (2023). *Paslaugų, skatinančių ir efektyviai palaikančių globą šeimos aplinkoje, vystymas.* https://vaikoteises.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/projektai/paslaugu-skatinanciu-ir-efektyviai-palaikanciu-globa-seimos-aplinkoje-vystymas/
99. Van Heijningen, C. J. M., Van Berkel, S. R., Langereis, I., Elzinga, B. M., ir Alink, L. R. A. (2025). Losing a parent during childhood: The impact on adult romantic relationships. *Family Process, 64*(1), e13060. https://doi.org/10.1111/famp.13060
100. Vargo, S., ir Lusch, R.F. (2008). Service-dominant logic: Continuing the evolution. *Jornal of the Academy of Marketing Science. 36*(1), 1-10. https://doi.org/10.1007/s11747-007-0069-6
101. Z. Giedrimas; S.Ignatovičienė; R. Breidokienė; E. Ignatovič. (2013). *Vaikas, gimęs mūsų širdyse: Atmintinė vaiko globėjams ir įtėviams.* VšĮ PPI. Pieiga internete: 6525_vaikas-gimes-musu-sirdyse-atmintine-globejams-internetui.pdf
102. Žalimienė, L. (2007). *Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas.* Metodinė priemonė. p.272. ISBN 978-9955-786-00-9. https://sppd.lrv.lt/uploads/sppd/documents
103. Žydžiūnaitė ir Sabliauskas. (2017). *Kokybiniai tyrimai. Principai r metodai*. Vilnius: VAGA
104. Žiobienė, E. (2022). Vaiko teisių apsaugos institucijų sistema: raida, vaidmuo ir svarba. *Administracinės teisės noveles*, 208-235. https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/18163

SANTRAUKA

Lietuvoje nuo 2018 m. veikia globos centrai, kurie užtikrina, kad vaikai, netekę tėvų globos, būtų apgyvendinami šeimose, siekiant išvengti traumuojančios patirties apgyvendinant juos institucijoje. Nustačius laikinąją globą globos centre, vaikai apgyvendinami budinčių globotojų šeimose. Budintys globotojai tai asmenys, kurie suteikia saugią aplinką vaikams, pasirūpina jų fiziniais ir emociniais poreikiais, užtikrina, kad vaikai galėtų jaustis priimti. Jie sudaro sąlygas vaikams vystytis sveikoje bei palaikančioje aplinkoje. Rūpintis vaikais, kurie yra netekę savo tėvų - nelengva, todėl budintys globotojai, bendradarbiaudami su globos koordinatoriais, siekia kuo geriau atliepti vaikų poreikius ir užtikrinti geriausius vaiko interesus. Budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimas yra ypač svarbus veiksnys laikinos globos procese.

Šiame magistriniame baigiamajame darbe nagrinėjama, kaip užtikrinamos vaiko teisės budinčių globotojų šeimose, kokie iššūkiai kyla prižiūrint vaikus ir kaip bendradarbiavimas tarp budinčių globotojų ir globos koordinatorių veikia vaiko teisių užtikrinimą.

Darbo tikslas – išanalizuoti, kaip bendradarbiavimas tarp šių dviejų grandžių prisideda prie vaiko gerovės užtikrinimo, kokie iššūkiai kyla praktikoje ir kokios sąlygos būtinos efektyviam bendradarbiavimui.

Teorinėje dalyje remiantis nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais, atskleidžiama, kad laikinoji globa yra viena iš vaiko apsaugos priemonių, kai šeima patiria krizę. Pabrėžiama, kad kiekvienas sprendimas turi būti grindžiamas vaiko interesų viršenybės principu, atliepiant jo saugumo, sveikatos, ugdymo ir visapusiško vystymosi poreikius.

Empirinėje dalyje atliktas kokybinis tyrimas - pusiau struktūruotas interviu su budinčiais globotojais ir globos koordinatoriais. Duomenų analizė atskleidė, kad budintys globotojai susiduria su emociniais ir praktiniais iššūkiais: vaiko emocinės būklės nestabilumu, informacijos stoka, vaiko diskriminacija ugdymo įstaigose, sudėtingais santykiais su biologiniais tėvais ir sunkumais laiku užtikrinti sveikatos priežiūrą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaiko nuomonė globos procese dažnai lieka nepakankamai girdima: sprendimų priėmimo centre neretai atsiduria suaugusiųjų interesai, o vaikų emocinė gerovė ne visada tinkamai įvertinama.

Tyrimas atskleidė, kad dalis budinčių globotojų nėra linkę aktyviai bendradarbiauti, vengia koordinatoriaus kontrolės, o kartais slepia svarbią informaciją apie vaiko situaciją. Taip pat nustatyta, kad bendradarbiavimą apsunkina emocinio palaikymo trūkumas, informacijos dalijimosi spragos bei dažna globos centrų darbuotojų kaita. Visa tai trukdo efektyviai užtikrinti vaiko teises.

Analizuojant gautus duomenis, pateikiamos rekomendacijos, kaip tobulinti bendradarbiavimą tarp budinčių globotojų ir globos koordinatorių, siekiant geresnio vaiko teisių užtikrinimo ir globos proceso efektyvumo.

SUMMARY

Since 2018, care centres have been operating in Lithuania to ensure that children who have lost parental care are placed with families, avoiding the traumatic experience of being placed in an institution. After being placed in temporary care in a foster care centre, children are placed with caregivers on duty. Caregivers on duty are people who provide a safe environment for children, take care of their physical and emotional needs, and ensure that they feel accepted. They enable children to develop in a healthy and supportive environment. Caring for children who have lost their parents is not easy, which is why the caregivers, in cooperation with the foster care coordinators, strive to respond to the needs of the children in the best possible way and to ensure the child's best interests. Cooperation between caregivers on duty and care coordinators is one of the most important factors in the care process.

This Master's thesis examines how children's rights are ensured in the families of duty carers, the challenges that arise in this process, and how the cooperation between caregivers and care coordinators affects the guarantee of these rights.

The aim of this paper is to analyse how the cooperation between these two links contributes to the well-being of the child, what challenges arise in practice and what conditions are necessary for effective cooperation.

The theoretical part of the paper draws on national and international legislation to show that temporary foster care is one of the means of child protection when a family is in crisis. It stresses that every decision must be based on the principle of the best interests of the child, taking into account their safety, health, education and full development.

The empirical part of the study was qualitative research - semi-structured interviews with caregivers on duty and care coordinators. The data analysis revealed that caregivers face emotional and practical challenges: instability of the child's emotional state, lack of information, discrimination against the child in educational institutions, difficult relationships with biological parents and difficulties in ensuring timely health care. The results show that children's voices are often not heard enough in the care process: the interests of adults are often at the centre of decision-making, and children's emotional well-being is not always properly considered.

The study revealed that some of the caregivers are not willing to cooperate actively, avoid the coordinator's control, and sometimes hide important information about the child's situation. Furthermore, lack of emotional support, gaps in information sharing and frequent turnover of care centre staff were also found to complicate cooperation. All this hinders the effective enforcement of children's rights.

The analysis of the data provides recommendations on how to improve the cooperation between caregivers on duty and foster care coordinators in order to better ensure the rights of the child and the efficiensy of the foster care process.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Lentelė 3 Klausimynas budintiems globotojams

Tema	Klausimai	Šaltiniai
Vaiko teisių ir geriausių interesų užtikrinimas budinčio globotojo kasdienėje veikloje	1 Kaip ir kokios informacijos sulaukiate apie planuojamą apgyvendinti jūsų šeimoje vaiką? Kokie sunkumai, iššūkiai kylą priimant vaiką į savo šeimą? Kokios pagalbos sulaukiate?	(Lindell ir kt., 2020)
	2 Kokiais vaiko poreikiais pasirūpinate pirmiausia, kai jis patenka į Jūsų šeimą? Kaip nustatote poreikius, kai vaikas neturi galimybės jums pasakyti (mažas, nekalba, neįgalus, patyręs stresą ir pan.)? Kokius iššūkius patiriate siekdami juos patenkinti? Kokios pagalbos sulaukiate iš globos koordinatoriaus?	(Schofield ir Beek, 2005).
	3 Kaip užtikrinate, kad laikinai prižiūrimas vaikas galėtų išsakyti savo nuomonę ir dalyvauti sprendimuose susijusiuose su juo, pagal jo amžių ir brandą? Pateikite pavyzdžių.	Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1989)
	4 Kaip užtikrinate, kad laikinai prižiūrimas vaikas gautų tinkamą sveikatos priežiūrą? Kaip gaunate būtiną informaciją, kai vaikas pas jus patenka savaitgalį? Kokie iššūkiai kyla ir kaip juos sprendžiate? Pateikite pavyzdžių.	(Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas, 1994)
	5 Kaip užtikrinate, kad vaikas turėtų galimybes gauti kokybišką ugdymą ir lavinimą? Kokius iššūkius patiriate šiuo klausimu, kaip sprendžiate?	(Švietimo įstatymas, 1991)
	6. Kaip užtikrinama vaiko teisė bendrauti su savo tėvais ar artimaisiais? Kokius iššūkius pairiate ir kaip juos sprendžiate? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (1989)
	7 Kaip užtikrinate, kad laikinai prižiūrimas vaikas būtų apsaugotas nuo bet kokios formos diskriminacijos? Ar turite pavyzdžių, kai globojamas vaikas patyrė diskriminaciją?	(Duncan ir McKenzie, 2018).
	8 Vaikai, patekę į budinčio globotojo šeimą, dažnai atsineša sunkios patirties, tokios kaip smurtas, nepriežiūra ar tėvų priklausomybės, kaip Jums pavyksta valdyti vaiko emocinę būklę ir tuo pačiu tvarkytis su savo pačių emociniais išgyvenimais? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	(Caw ir Sebba, 2013, p. 109)

	Kas jums padeda?	
	9 Papasakokite koks vaikų elgesys Jums kelia nerimą. Kaip Jums pavyksta suvaldyti iššūkius, susijusius su vaiko elgesiu? Kaip dažnai kreipiatės į globos koordinatorių dėl pagalbos ar konsultacijos auklėjimo klausimais? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	(LR CK 3.248, 2000)
	10 Pasidalinkite kiek laiko vidutiniškai jūsų šeimoje gyvena vaikai? Kokius iššūkius patiriate, kai vaikai ilgą laiką gyvena jūsų šeimoje? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	(Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002)
	11 Vaiko bendravimas su tėvais: kokių specifinių poreikių ar sunkumų šiuose susitikimuose pastebite? Kokių veiksmų imatės, kai susitikimai su tėvais akivaizdžiai kenkia vaiko interesams? Kaip dažnai kreipiatės į globos koordinatorių dėl pagalbos ar konsultacijos šiais klausimais?	(Mattsson, 2019)
Bendradarbiavimo patirtis su globos koordinatoriumi	12 Kaip vertinate bendradarbiavimą su globos koordinatoriumi užtikrinant vaiko teises: a) į bendravimą su biologiniais tėvais b) teisė į sveikatą c) į švietimą, d) nediskriminavimą Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	(Brown ir kt., 2019)
	13 Papasakokite kaip vyksta globos kokybės vertinimo procesas? Koks yra Jūsų vaidmuo? Kaip pildote įsivertinimo anketą? Kokius savo darbo pokyčius ar rezultatus pastebite? Ar tai yra naudinga? Kaip jaučiatės, kai jūs vertina?	(Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018)
	14 Su kokiais iššūkiais esate susidūręs bendradarbiaudamas su globos koordinatoriumi? Kaip šiuos iššūkius pavyko įveikti? Papasakokite ar yra buvę situacijų, kai jautėtės nepakankamai palaikomi ar informuoti? Kaip tai paveikė jūsų darbą? Papasakokite sėkmės atvejų, kai buvote įvertinti. Kaip tai paveikė jūsų darbą?	(Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, 2018, p.33.10)
	15 Kaip, Jūsų manymu, globos koordinatorius padeda užtikrinti vaiko gerovę jūsų šeimoje? Kokius pagrindinius globos koordinatoriaus veiksmus ar sprendimus išskirtumėte kaip svarbiausius globos procese?	(Bereikienė, 2017)
	16 Kokie konkretūs veiksmai ar pokyčiai, Jūsų nuomone, galėtų pagerinti bendradarbiavimą tarp Jūsų ir globos koordinatoriaus?	(J. D. Brown ir kt., 2016)
	17 Kokių papildomų resursų, mokymų ar informacijos, Jūsų nuomone, trūksta, kad galėtumėte efektyviau bendradarbiauti su globos koordinatoriumi ir geriau užtikrinti vaiko teises?	(Harris, 2018).

Lentelė 4 Klausimynas globos koordinatoriams:

Klausimų blokas	Klausimai	Šaltiniai
Vaiko teisių įgyvendinimas ir užtikrinimas nustatant laikinąją globą globos centre, budinčio globotojo šeimoje	1 Koks yra jūsų vaidmuo užtikrinant vaiko teises ir geriausius interesus budinčio globotojo šeimoje? Kaip padedate vaikui ir budinčiam globotojui apgyvendinant vaiką budinčio globotojo šeimoje? Kokių kyla iššūkių? Kaip sprendžiate?	JT vaiko teisių konvencija, (1989) (Buchanan ir McKenzie, 2012).
	2 Kaip vertinate budinčio globotojo šeimoje laikinai prižiūrimo vaiko poreikius? Kokie iššūkiai kyla? Kaip sprendžiate situacijas, kai jūsų ir globotojo nuomonės dėl vaiko poreikių ar gerovės skiriasi?	(Rupšienė, 2007). (Schofield ir Beek, 2009).
	3 Kaip užtikrinate, kad budinčio globotojo šeimoje laikinai prižiūrimas vaikas galėtų išsakyti savo nuomonę ir dalyvautų sprendimuose susijusiuose su juo, priklausomai nuo jo amžiaus? Pateikite pavyzdžių.	(Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija 1989)
	4 Su kokiais sunkumais susiduriate užtikrindami, kad budinčio globotojo šeimoje prižiūrimas vaikas gautų tinkamą sveikatos priežiūrą?	(Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas, 2002)
	5 Su kokiais sunkumais susiduriate, padėdami budinčiam globotojui spręsti klausimus dėl vaiko teisės į švietimą ir ugdymą? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	(Kučiauskaitė, 2020). (Duncan ir McKenzie, 2018). (Kenny, 2023)
	6 Kokiais būdais jūs padedate budintiems globotojams spręsti problemas, jei vaikui bendravimas su biologiniais tėvais sukelia emocinį disbalansą? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	(Ainsworth ir Hansen, 2017)
	7 Kaip užtikrinate, kad laikinai prižiūrimas vaikas būtų apsaugotas nuo bet kokios formos diskriminacijos? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių. 7.1 Kokie iššūkiai dažniausiai kyla šioje srityje? Kaip juos sprendžiate?	(McKenzie ir kt. 2016).
	8 Kaip užtikrinate, kad vaikai patyrę smurtą, nepriežiūrą, emocinį apleistumą gautų reikiamą pagalbą, kai jie patenka į budinčio globotojo šeimą? Kokius sprendimo būdus ir pagalbą siūlote budinčiam globotojui, kai kyla sudėtingos situacijos, su vaikų teisių apsauga? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	(Kardelis 2017).
	9 Kaip jūs padedate budintiems globotojams spręsti globojamo vaiko elgesio problemas, kad vaiko teisė į saugią ir palaikančią aplinką būtų užtikrinta?	(McCulloch ir Tuffrey, 2019).

	Kokius konkrečius sprendimo būdus siūlote globotojams sudėtingose situacijose? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	
	10 Kokius sprendimus siūlote budintiems globotojams, susiduriantiems su prižiūrimo vaiko emociniais sunkumais dėl užsitęsusios globos? Kaip, jūsų manymu, užsitęsusi globa veikia vaikų ir budinčių globotojų gerovę? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžių.	Vaiko teisų apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (2023) Metinė ataskaita. (Budrienė ir Kiaunytė, 2021, p. 49)
	11 Kaip padedate globotojams, kai kyla konfliktų ar kai vaiko tėvai yra priešiški? Kokių veiksmų imatės, kai susitikimai su tėvais akivaizdžiai kenkia vaiko interesams? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų pavyzdžių.	(Grinkevičienė, 2022)
Globos koordinatoriaus bendradarbiavimo patirtis su budinčiu globotoju	12 Kaip vertinate bendradarbiavimą su budinčiais globotojais, užtikrinant vaiko teises: a) į bendravimą su biologiniais tėvais b) teisė į sveikatą c) į švietimą, d) nediskriminavimą c) vaiko nuomonės išklausimo Pateikite sėkmingų, nesėkmingų pavyzdžių.	(Sakavičiūtė, 2023, p. 45).
	13 Kokie, jūsų nuomone, yra didžiausi iššūkiai, su kuriais globotojai susiduria kasdien rūpindamiesi vaikais? Kaip padedate juos spręsti? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų pavyzdžių.	Dėl Globos centro veiklos aprašo patvirtinimo, A1-28, Nr.877 (2018).
	14 Su kokiais iššūkiais susiduriate bendradarbiaudami su budinčiais globotojais užtikrinant vaiko teises? Kaip šiuos iššūkius pavyko įveikti? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžius.	(Sakavičiūtė, 2023, p.45)
	15 Ar galėtumėt išskirti esminius globos kokybės skirtumus, vaiko poreikių, teisių ir geriausių interesų užtikrinimo, tais atvejais, kai budintys globotojai aktyviai bendradarbiauja su jumis, ir tų, kurie nėra taip įsitraukę? Pateikite sėkmingų, nesėkmingų atvejų pavyzdžius.	(Grinkevičienė, 2022, p. 27)
	16 Kokie konkretūs veiksmai ar pokyčiai padėtų pagerinti bendradarbiavimą tarp jūsų ir budinčio globotojo?	(Markuckienė ir Eidukevičiūtė, 2021)
	17 Kokių įrankių, mokymų ar pagalbinių resursų, jūsų nuomone, trūksta, kad galėtumėte geriau remti budinčius globotojus jų kasdieniame darbe?	(Genienė ir Nedvecka 2021)

Priedas Nr. 2

Lentelė 4. Budinčio globotojo patiriami iššūkiai tenkinant vaikų poreikius laikinos globos laikotarpiu.

Kategorija	**Subkategorija**	**Interviu teksto segmentai**
Sunkumai kuriant vaikui saugią ir stabilią aplinką	Budinčio globotojo emociniai išgyvenimai ir nežinomybė globos pradžioje	*„<...>Pirmom dienom kažkiek nerimo galbūt nesaugumo. Toks jausmas pakol, pradedi pažinti visus vaiko signalus“ (BG Nr.1)* *„<...>Informacija kartais būna ir amžius neatitinka ir visiškai ugdymo įstaiga. Tai net ir ligos“ (BG Nr.2).* *„<...>baimė kaip mano vaikai priims, vat nu toksai nerimas būna“ (BG Nr. 8)* *„<...>Kai pati pati pradžia, tai tos gal baimes, nors ir atrodo, žinojau, kur einu, bet vis tiek“ (BG Nr. 4)* *„<...> Kas neįprasta, tai jau klaustukas iš karto pakimba“ (BG Nr.6).*
	Pirmų dienų iššūkiai, kuriant vaikui saugią aplinką (vaiko emocijos, pagrindiniai poreikiai, bendravimas)	*„<...>Na pradeda verkt ir atrodo, kad nėra dėl ko. Bet verkia ir taip garsiai verkia, ir aš tada jau atrodo, kas čia dabar atsitiko? Aš man kažkoks kažkur vat kirba toks neramumas, kas dėl ko, nes aš atrodo viską jau padariau, kad neturėtų verkt ir vis tiek verkia“ (BG Nr. 3).* *„<...>buvo mergaitė, kuri kelias paras miegojo. Tiesiog valgė miegojo, valgė, miegojo ir į mokyklą nėjom tada“ (BG Nr. 7)* *„<...>Buvo pas mane mergaitė latvė,<...> aš su ja pati negalėjau susikalbėti. Ji kalba tik latviškai, tai mes bandėm kalbėtis su per google translate“ (BG Nr. 5).* *„<...>toj pačioj pradžioj, kad ką vaikam, kur būtų miegot, drabužiai, nes dažniausiai atvažiuoja be nieko (BG Nr.4).*
Vaiko sveikatos priežiūros užtikrinimo kliūtys	Vaiko sveikatos informacijos prieinamumo ribotumai	*„<...> Pagrinde tai mano iššūkiai yra bendravimas su gydytojais specialistais, nes jie ne visada viską papasakoja, rašo ligos istoriją į e-sveikatą o aš pažiūrėt nieko negaliu“ (BG Nr. 3)* *„<...> Paprastai nėra tokios galimybės ten prie e- sveikatos prisijungti, kadangi prisijungimus turi tik tėvai“ (BG Nr.7).* *„<...> Duomenis iš e-sveikatos gali pateikti tik gydytojas, tai tik gydytojas. Centras mūsų irgi neturi į e-sveikatą priėjimo tik gydytojas“ (BG Nr. 5)*
	Sunkumai gaunant sveikatos paslaugas (eilių, siuntimų, atstovavimo problemos)	*„<...>Nu gana dideli tarpai nuo siuntimo iki patekimo pas gydytoją nemokamoj sveikatos sistemoj“ (BG Nr.1).* *„<...>Ilgiausiai tai pas neurologą laukėm. Aš jau net nežinau apie pusę metų ar kiek. Taip ir nesulaukėm“ (BG Nr.1).*

		„<...> Tai gydytojas gali pateikti tik tada, kad aš ateinu su popierium, kad aš esu įgaliotą, įgaliotas asmuo“ (BG Nr. 5). *„<...>Nu tai turbūt klasika eiles ir specialistų pasiekiamumas. Tai raidos specialistų eilės ilgos. Vaikas užregistruotas į raidos centrą buvo 151 laukimo eilėje, taip ne vizitui tai, bet laukimo eiles“(GK 5)*
	Sunkumai užtikrinti vaiko priežiūrą dėl esamų sveikatos sutrikimų	*„<...> Ligoninei buvo <...> buvo parašyta, kad pasveiko. Ir pasirodo, nepasveiko pas ją atsinaujino ir tada visa šeima tais niežais užsikrėtė. Visi prasirgo tai vat buvo ne fainai taip“ (BG Nr.5)* *„<...> Neturėjo klausos. Viena ausis visiškai negirdėjo, na tai kol mes aptikom, kol daėjom. Tik pasirodo, kad visi žinojo, bet nieko nedaryta „ (BG Nr.7).* *„<...> Aš turėjau labai ligotą, ten mes šiaip poliklinikoj kas 2, 3 dienas buvom visus tyrimus darėm, tik gaila, nespėjau iki galo to reikalo davesti, nes ten tikriausiai astma vaikas duso naktimis, duso darželyje, buvo kirmėlės, užkištos bronchus visus tai“ (BG Nr.2).* *„<...> Ir sunkus vaikas buvo autistas“ (BG Nr.2)*
Iššūkiai tenkinant vaiko ugdymo poreikius	Priežastys dėl kurių siekiama keisti ugdymo įstaigą (atstumas, vaiko gebėjimai, patyčios ir t.t)	*„<...> man labai patinka, kai leidžia pakeisti. Nes mano nuomone vaiko kankinimas vežti pusantros valandos“ (BG Nr.2).* *„<...> susidūrėm su sunkumu, kai prašėm, ir mokykla tikrai man pritarė dėl nuotolinio mokymo, bet vaiko teises tam prieštaravo ir neleido mums, kad vaikas, nors savaitę pasimokytų nuotoliniu būdu“ (GK 6).* *„<...> Nu šita irgi mergaitė blogai, antrus metus paliko septintoj klasėj <...> kad visi vis tiek ją ten gnaibijo, kad jinai antroji, antrą kartą kartoja kursą. Reikėjo pervesti į kitą mokyklą“(BG Nr.7).* *„<...> Mūsų nėra tikslas pakeisti įstaigos. Visada norisi, kad vaikas išliktų toj pačioj ugdymo įstaigoj, tačiau jeigu tai labai yra kažkoks individualus atvejis, tai sprendžiam, pasitariam su specialistais. Ar vaikui tinkama pakeisti ugdymo įstaigą“ (GK 2).*
	Pedagogų išankstinis nusistatymas globojamų vaikų atžvilgiu	*„<...> antroj klasėj jinai dar nemoka rašyti nei skaityti.<...> Tai pedagogė iš karto nesuprato ir pasakė, tai, jeigu pas ją tokios problemos šeimoje, tai ką ir mokykla neturi dirbti ?“ (BG Nr. 5).* *„<...>Požiūris, kad į tuos vaikus, kad ai iš tėvų paimti <...> tai irgi tekdavo eiti ten ir su mokytojom šnekėt ir pasipykti dėl to, kad nu nesvarbu, kad jie yra iš tėvų paimti, bet jie nu kad ir sunkesni, bet nu negalima taip nurašyt“ (BG Nr. 4).*

		„<...> nemato prasmės moksle ir nenori mokyklos baigti, ar kažką jai nereikia, tai vat neprasimuša šitas vaikas niekaip, ir nieko aš negaliu padaryti. Tai pirmą kartą turiu pasiduoti, prisipažinti, kad ne viską galima“ (BG Nr. 7). *„<...> Mokytoja 3 val. jos neišleisdavo iš mokyklos, tiesiog neišleisdavo, nes jai nesisekdavo su pamokom jinai tiesiog fiziškai nespėdavo“ (BG Nr.2).* *„<...> Vienos vat ypatingai mokyklos tas požiūris, kad nu va vaikas atėjo dabar pas budinčią globotoją, tai dabar jinai jau sutvarkys viską. Dabar jau viskas bus gerai. Na ir kadangi nebuvo gerai, tada toks spaudimas gaunasi“ (BG Nr.8).*
Iššūkis užtikrinti vaiko balsą sprendimų priėmime	Vaiko balsas sprendimų priėmime	*„<...> (mergaitės vardas) net parašė koordinatorei savo žinutę, kad perduotų visiems specialistams, kaip jinai nori, kaip jinai mato <...> nu atrodo nieks nematė tame prasmės“ (BG Nr.7).* *„<...> Tai visą laiką nu ta prasme žiūrint, kokie sprendimai ir jeigu tie sprendimai priklauso nuo vaiko teisių, tai:: aš jam ir pasakau, kad čia viskas ne nuo manęs priklauso“ (BG Nr. 5).* *„<...> Dabartinis vaikas, kur yra irgi sakė, nenoriu pas mamą, aš noriu čia gyventi arba su močiute gyventų, o galbūt antradienį važiuos pas mamą. Nu, tai yra ir tokių atvejų, sakau“ (BG Nr. 8).*
	Ribotas vaikų gebėjimas komunikuoti	*„<...> pirmas dalykas ją išgirsti, kas jai skaudu, kas jai svarbu, kas jai reikalinga, ir tada jau gali su tuo toliau...“ (BG Nr. 7)* *„<...> vaikai dažniausiai net nemoka nepriklausomai ir 10 ir 16 metų negeba įvardinti savo pojūčių, ką jaučia ir kas tai per emocija.“ (BG Nr.1)* *„<...> Kad aplamai bijodavo atsiverti kad nebūtų, nežinau ar nubaustas ar kitaip...“ (BG Nr.1).* *„<...> trečiokas ar ketvirtokas buvo, bet nu nešnekėjo. Tai va tada buvo sunku“ (BG Nr. 8)*
Iššūkis užtikrinti vaiko poreikį būti apsaugotam nuo diskriminacijos	Vaikų atskirtis ugdymo įstaigose dėl kilmės ar globos statuso	*„<...> Na galbūt mokykloj truputį su pirmu vaiku buvo, kadangi buvo romas“ (BG Nr.1).* *„<...> Kai aš pirmą kartą atėjau į mokyklą su (vaiko vardas) tai jai (mokytojai) pasirodė, kad aš mama, pasakė kad į teismą mane paduos, žodžiu aš ten ir utėlėta, neugdau vaiko, gavau labai didelius priekaištus. Galiausiai mes kai į ppt patekom vaikui nustatė, kad jinai neturi intelekto, nei aš kalta buvau, nei vaikas kaltas“ (BG Nr.2).* *„<...> mokykloje ten susidūriau labai mokytojų yra tokių požiūris, kad į tuos vaikus, kad ai iš tėvų*

		paimti tai čia vos ne galim čia labai su jais.“ (BG Nr.4). *„<...> Ir ir mokyklos irgi ten karts nuo karto užmeta tokio, kad jei globojamas, tai jam neįmanoma padėti“ (BG Nr. 8).* *„<...>kartą jie išėjo ten į mišką ir stovėjo policija visa klasė pradėjo iš jos šaipytis ir sakyti, kad čia tavo mamos atvažiavo policija, nes tikriausiai tada irgi su policija, vaiko teisė paėmė, kaip jinai vagilė, tai vaikui buvo daug išgyvenimų“ (BG Nr.2)* *„<...>jie man pasakoja, kad darželyje juos mušė per veidą ir vieną, ir kitą už ausų. dėl to, kad jie čigonai. Ir pasakoja, kad jiems trauma“ (BG Nr.2)* *„<...> patyrė diskriminaciją su ja nieks, nenorėjo nei draugauti nei sėdėt, nei būt <...> visiškai nuvertinimas savęs“(BG Nr. 7).*
	Visuomenės stereotipai apie globojamus vaikus	*„<...> Nu, kažkoks toks bendras nusistatymas, kad tie vaikai turi būti nu kažkokie baisūs, ten su suluošinti iš veido. Na nu tiesiog baisūs (BG Nr. 6).* *„<...> Nu, man man kažkaip labai keista iš žmonių, kad nu yra tas bendras, kad vat globoj, tai turi būt kažkokie tokie, nežinau, antrarūšiai, bet nu jau iš viso nurašyti“ (BG Nr. 6).* *„<...> Įvairi dėl tautybės, dėl tėvų gyvenimo būdo, dėl globos nu tokių visokių net kartais atrodo neįtikėtinų dalykų, bet susiduria žmonės ir ir vat kadangi globos koordinatorius vis tiek visa ta atveju kuruoja, tai, matyt, turi galimybes ir apginti vaiką jeigu tokia situacija susiklostytų“ (GK 4).*
Iššūkiai, užtikrinant vaiko bendravimą su biologiniais tėvais	Vaiko nenoras vykti į susitikimus su tėvais	*„<...> Jeigu yra poreikis, tai aš net negaliu priešintis tam, tai ir būna tie susitikimai“ (BG Nr. 4)* *„kai mama praktiškai tik prieš teismą sugalvojo, kad reikia vaiką, pamatyt tokį beveik metų. Nemačius tai irgi labai tik keista, kai kai pamato ir taip, vos ne su pretenzijom vaikui. Kodėl tas vaikas verkia...“ (BG 6)* *„<...> mergaitė nenori visiškai su mama pati bendrauti, jokiam pavidale, nei girdėti, nei žinoti, nei matyti“ (BG Nr. 7).*
	Tėvų destruktyvus elgesys kaip iššūkis užtikrinant vaiko teisę į bendravimą	*„<...> taip pat būdavo nu tikrai išbalansuodavo ten ta mama, ten tie pažadai visokie.* *Tada tie vaikai tokie gyvena tais pažadais“ (BG Nr.4)* *„<...> Būdavo ,kad tėvai tą mergaitę privertė vogti iš mūsų. Liepė ir jinai vogdavo pinigus ir daiktus pusę metų“ (BG Nr. 2)*

		„<...> mama bendravo per kaltinimą, destruktyvų savo kažkokį nu elgiasi, pavyzdžiui, numetant ragelį <...> tada keturmetis rėkia, verkia, kad mama dingo, mama niekada neskambins. Pas mergaitė arba pas berniuką vykdavo priepuoliai isteriniai tokie, pykčio visokie“ (BG Nr. 5). *„<...> Po pasimatymo kūdikiai dažniausiai būna suirzę“(BG Nr.1).*

Lentelė 5. Budinčių globotojų patiriami iššūkiai, prižiūrint vaikus laikinosios globos laikotarpiu

Kategorija	**Subkategorija**	**Interviu teksto segmentai**
Vaiko elgesio ir emocijų valdymo iššūkiai	Sunkumai nustatant ribas ir taisykles	*„<...> aš tai tokia smulki ir, sakykim į mano praeitą buvo žymiai stambesnė ir aukštesnė, nu tai ji mane ten pirštu pastumtų ir nebūtų. Nu tada policija yra. Ir vaikui pranešu tada, kad va taip ir taip, jeigu leido (koordiatorė) man, taip ir tau. O toliau turėsiu kreiptis 112“ (BG Nr. 7).* *„<...>Pavyzdžiui, buvo mano taktika per pirmą mėnesį nėra taisyklių, taip? ir viena kartą aš savipagalboj prisiklausiau, kaip čia taip ir pirmą dieną reikia taisyklių vienos globotojos ir pabandžiau pritaikyti, tai žinokit, aš buvau nepatenkinta rezultatu, nes vaikas buvo kitoks, neatsipalaidavęs“ (BG Nr. 2).*
	Psichologinių traumų įtaka vaiko elgesiui	*„<...> jam būdavo gėda už tai, ką jisai jaučia, kad nenori grįžti į šeimą“ (BG Nr.1).* *„<...> naktį, pavyzdžiui, kaip eina miegot, tai jie labai bailūs, tampa. Tokie ramūs, bailūs, sustingę, toks jausmas, kad iš tikrųjų kažkas artėja ir gali būti kažkas“ (BG Nr.5).* *„<...> Su viena mergaite 12 metų ėjom pampersą pirkti. Nes ji ir kakojo ir sisiojo“ (BG Nr. 7).* *„<...>berniukas turėjo problemą, sisiojimasi, tiesiog šlapinasi ne naktį, naktį jis išmiegodavo ryte normaliai į tualetą, o dienos metu ir buvo va ta bėda <...> psichologas nustatė, kad tai yra emocijų slopinimas, ne išreiškimas (BG Nr. 5).* *„<...> Taip, jų elgesys yra visiškai destruktyvus. Jie. Na iš tikrųjų. Jiems ramybės būsena yra nematyta, dažniausia tai yra kažkoks tai kažkur bėgt, kažką daryt, kažkur nu jie yra tokie vaikai, dažniausiai energingi“. (BG Nr. 5)* *„<...>Jo, jie ateina sužeisti sužaloti tai visko būna, tai kiekvienas vaikas labai skirtingai savo emocijas reiškia vienas ten verkė ir niekas negirdi, kad jisai verkia naktį jisai tik ryte atsikėlęs pasako aš visą naktį praverkiau, kitas ten būna, nežinau, tokie yra buvę pykčio priepuoliai tokie“ (BG Nr.8)*

		„<...> Nu man su agresija sunkiausia. Matyt taip priprato, taip šeimoje buvo. Tai parėks pastums ir viskas bus gerai taip, kaip yra. Kaip ji nori“ (BG Nr. 7).
Biologinių tėvų priešiškumas budinčių globotojų atžvilgiu	Biologinių tėvų elgesys, trikdantis globotojų saugumą	*„<...> Gąsdina , kai pamatai prie durų ir tada galvoji aha gerai šiandien, jeigu gera nuotaika. O jeigu kaip kitą kartą bus blogos nuotaikos, kas tada gali būti?“ (BG Nr.8).* *„<...> Turėjau atvejį, kai kai mama tiesiog atvažiuodavo prie mokyklos ir ten vaiką pasiimdavo“ (BG Nr.8).* *„<...> mama skambina, tai man buvo labai sunku, jinai ateina va taip garsiakalbį man, ir ta mama, gal aš pas jūs važiuosiu, , aš noriu savo vaikus auginti“ (BG Nr. 2).*
	Biologinių tėvų skundai, dėl vaiko nepriežiūros globotojo šeimoje	*„<...> dėl kiekvieno rašydavo skundus. Tai čia jau būtų buvę tikriausiai baisu“ (BG Nr.8)* *„<...> tėvai į teismą mane padavė“ (BG Nr.2)* *„<...> mama parašė tą skundą, kad aš apnuodijau (vaiką)“ (BG Nr.8)*
Budinčio globotojo emociniai iššūkiai, prižiūrint vaikus	Emocinis prisirišimas ir skausmingas atsiskyrimas su vaiku	*„ <...> atrodo, kad žinot, kuo vėliau išeis vaikas, tuo jam bus sunkiau. Irgi pagalvoju, kad ir mums bus galbūt sunkiau. Galų gale, kaip vyras reaguos, kaip visada dabar prie jo lipa, jeigu jis atsisėda, iškart atbėga ir jam ant kelių. Smagus bus bus, matyt.“ (BG Nr.3).* *„<...> Nu kaip gaila vaikų va šito šitos mergaitės ypač gaila, nes dar vasarą jinai puikiai ėjo pas visus ir aš taip norėjau, kad išeitų į tikrai naują šeimą ir būt nebūtų buvus problema tikrai, o dabar jau ką jinai priprato ir...“(BG Nr.6)* *„<...>Darbo gal nepaveikia paveikia psichologinę būseną čia tu daugiau visą tą laikotarpį buvau įtampoje, nes nežinai kaip kada greitai tai išsispręs? Pakabintas būni“ (BG Nr. 1).* *„<...> nu tiesiog tu jau bandai prisisavint tą vaiką sau. Nes jisai auga, nu, tu jau pradedi neįsivaizduoti, kaip tu gali be to, vaiko gyventi ir kokia prasmė buvo, kad jisai atėjo pas tave“ (BG Nr. 5)* *„<...>Man atrodo, kad tiesiog iškreipia pačią tą situaciją, kuo ilgiau tai užsitęsia, tai tampa panašu į nuolatinę globa. Tai ne tas pats kai vaikas, pagyveno tam tikrą laiką ir ir keliauja toliau, o dabar gaunasi, kad tai tampa jo tokie tikri namai, nes jis, pavyzdžiui, kokius metus ar pusantrų neturi kitų namų tik šituos jis jau nebepanašu į tarpinę stotelę, tai panašu į namus“ (GK 7).*

	Perdegimo rizika dėl užsitęsusios globos ar intensyvios priežiūros	*„<...>Budintis globotojas ir vaikas, ir jisai prisiriša per ilgą laiko tarpą. Būna sunku atsiskirti, jeigu tokia mintis ateina, vis tiek reikės atsiskirti. Tai yra per ilgai užsibuvęs vaikas <...> ir tada atsiskyrimas yra nelengvas.“(GK 2)* *„<...> Ir jinai pas mus pragyveno pusantrų metų iki įvaikinimo. Tas laikas man <...>tai vaiko netektis, nes vis tiek nu tu supranti su tavim dirba psichologas, supranti savo misija, bet tu vis tiek prarandi, kaip savo vaiką“(BG Nr.5).* *„<...> Ilgai turbūt tiktai fizinis nuovargis , kadangi viena . Kad nėra galimybės atsitraukti nuo pailsėt, daugiausiai nedamiegojimo sukeltos visos pasekmės“ (BG Nr. 1).* *„<...> vienas, čia tai išprotėtum, su viskuo ir su savimi, ir su tuo vaiku“ (BG Nr.7).*

Lentelė 6. Veiksniai trukdantys efektyviam budinčio globotojo ir globos koordinatoriaus bendradarbiavimui

Kategorija	**Subkategorija**	**Interviu teksto segmentai**
Emocinės paramos stoka budinčiam globotojui	Trūksta palaikymo iš globos koordinatoriaus	*„<...> tėvai į teismą mane padavė <...> buvau labai išsigandusi <...> Tai jinai (koordinatorė) kažkaip tą matė: „Atleisiu tave iš darbo“, tai man dar smūgis didesnis, tada ir jautiesi toksai, kai gal reikėjo palaikymo, kad nieko tokio (BG Nr.2).* *„<...> nesulaukiau aš ten tikrai, nes sakau, būdavo viską, Nes nu ten baisių situacijų būdavo ir aš nežinodavau, ką daryt <...> aš jokio atsakymo negaudavau, nieko tiesiog pati turėdavau spręsti“ (BG Nr. 4).* *„<...> kad aš galėčiau atsiremti, į paklausti nu nebuvo šito. Va ten tai tik reikėjo ateit popierius pasirašyti ir kuo mažiau kreipėsi, tuo geriau „ (BG Nr. 7).* *„<...>Praktiškai nesikreipiu. Mano koordinatorė griežta pas ją, viskas pagal taisykles“ (BG Nr. 2).* *„<...> buvo man patirtys juoda <...> visiškas toks vat ką tu, ką kaip išmanai taip tu ir dirbk. Iš ten išėjau į niekur“ (BG Nr.7).* *„<...>Tikrai nesulaukiau iš globos koordinatorės jokios pagalbos. Čia pas mus, nes būdavo, pasakydavo: kaip tu nesusitvarkai su 11 metų vaiku?“ Nu tiesiog, o ten buvo žiauri situacija ir atrodo prašai patarimo ar kažko va. Ir tave nuteikia, kad kaip tu čia nesusitvarkai (BG Nr. 4)* *„<...> Ne, manęs niekada nieks centre tai nežinau, negyrė, aš gaunu per Kalėdas padėkos raštą. Nu, kaip ir visi bendrai mes*

		padėką gaunam, o taip, kad mane girtų ne“ (BG Nr. 2).
	Globos centro darbuotojų kaita	*„<...>Aš turėjau labai gerą globos koordinatorę. Jaučiausi saugi ir globojama visą laikotarpį“ (BG Nr.1).* *„<...> Gal pradžioj, kai man pakeitė globos koordinatorių, šita pasirodė labai griežta ir priekabi“ (GK Nr.2).* *„<...> kiek vaikų tiek koordinatorių, nes taip gavosi tiesiog. Tai vienas išeina, tai kita į dekretą išeina, tai gal kaip nors, tai turiu ką palygint. Nu, tai vienas truputį buvo, bet ten grynai toks žmogiškas, žmogaus toks požiūris kitoks, taip sakant, darbo valandos pasibaigė ir ir viskas...“ (BG Nr.6).*
	Trūksta pasitikėjimo	*„<...>Aš blogai jaučiuosi, kai mane vertina, gal tą pirminė patirtis“(BG Nr.2)* *„<...> Savo darbą vis kaip pati labiau kritiškai vertinu tai. Gal kartais žinai. Pasitikėjimo jausmą pastiprina, kai pasako kad viskas gerai. Sulaukiu pagyrimų tik iš gydytojų, ir iš kitų specialistų.“ (BG Nr.1).*
Nepakankamas informacijos dalijimasis	Savalaikės komunikacijos trūkumas dėl žmogiškųjų veiksnių	*„<...>jeigu ne pasidalina, pavyzdžiui, aktualia informacija. Apie vaiką arba tai, kas vyksta, nes labai svarbu, kad savalaikį dalintųsi aktualia informacija“. GK 4* *„<...> su viena koordinatore buvo, kai trūko informacijos, bet gal labiau iš jos pačios, kad ten tiesiog taip išeina tai mamadieniui, tai tai kokia savaitė atostogų ir visai nemato reikalo pranešti. Būtent kažkokia problema iškyla būtent tuo momentu“ (BG Nr.6)* *„<...> nu kartais būna, kurie mažiau bendradarbiauja, bendrauja, tai sužinau kartais kai kurių dalykų, kurių nu, kuriuos norėčiau žinoti iš karto po įvykio, o ne suėjus kažkiek laikui“ (GK 6).* *„<...> Čia žaidžia žmogiškasis faktorius ir charakterių nesutapimai tarp žmonių. Tai arba nėra kaip tik su konfliktu, tai pakeisti koordinatorių, rasti sau komfortiška arba bandyti prisitaikyti“ (BG Nr. 1).*
	Neaiškus informacijos paskirstymas tarp institucijų (vaiko teisių, globos centro, socialinių darbuotojų).	*„ <...> Aišku, tai jo yra buvę, kai aš jaučiuosi nepakankamai informuota, bet dažniausiu atveju gaunasi taip, kad nu ir koordinatorė nežino tos informacijos“ (BG Nr.8).* *„<...> kuo labiau išsiaiškinti su visais kitais specialistais, tai kokia gi čia toliau bus situacija nu ten pakalbint vaiko teisių specialistus, ten bendrauti su socialiniais darbuotojais, atvejo vadybininke. Kas vyksta, ką jie mato?“(GK 7)*

		„ <...> jinai buvo 3 kartus krizių centre, vieną kartą laikinoji globoj. Ir, aš negavau nieko. Jeigu būtų tie popieriai, tai būtų labai gerai. Atidarai, ką su tuo vaiku buvo, kur jis jau kažką bandė. Ir tada nu žymiai greičiau būtų“ (BG Nr.7). *„<...> aplamai bendroj sistemoj kažkaip galbūt norėtųsi daugiau informacijos, sistemos, kas su tuo vaiku vyksta, kad pasidėlioti savo“ (BG Nr. 1).*

Lentelė 7 Globos koordinatoriaus bendradarbiavimo iššūkiai užtikrinant vaiko teises

Kategorija	**Subkategorija**	**Interviu teksto segmentai**
Trukdžiai efektyviam bendradarbiavimui užtikrinant vaiko teises	Ribotas budinčio globotojo įsitraukimas	*„<...> man yra iššūkis tada, kai su manimi ribočiau, bendradarbiauja ir aš vis tiek turiu daugiau dėti pastangų. Ir man yra sunkiau suprasti tuo metu, ar tikrai darbas atliekamas kokybiškai<...> radus bendrą kalbą, viskas sekasi sklandžiau“ (GK 1).* *„<...> kurios globotojos nebendradarbiauja arba mažiau bendradarbiaujantis, yra sunku pastebėti, pastebėti, ar jisai gerai atlieka savo funkcijas“ (GK 2).* *„<...> Kai kurie žmonės galbūt ir ir pabandę šitą darbą <...> galvoja, kad <...>nereikia jam jokio nei koordinatoriaus, nei kontrolės. (GK 2).* *„<...>iš tikrųjų yra šeimų, kurios labai kontroliuoji ir jie ten sugeba ir apgaut, ir paslėpti, ir nuslėpti kažkokiose mokykloje problemas ar kaip, kad rodos, važinėji ir vis tiek nežinai išlenda iš kažkur ten paskui“ (GK 3).*
	Vaiko nuomonės ignoravimas sisteminiame lygmenyje	*„<...>Manęs negirdi. O tėvus, kad jie reikalauja susitikimus su savo vaikais kažkodėl visi girdi. Tai visi reikalauja iš mūsų susitikimų organizavimo, nors tą vaiką kartais globėjai ant rankų nešant, kiek jis nenori. Ir kiek kreipėmės į visur, kol kas man nepavyko, kad kažkas leistų man, vaikų teises ar kas nors ten, vaikas nenori, neigiamai veikia. Tai tokio gyvenime dar nebuvo. Nesulaukiu pagalbos“ (GK 3).* *„<...>Sisteminiam požiūriui aš tai taip drąsiai galiu sakyti, kad sistema orientuota į suaugusio poreikius ir tai yra labai akivaizdu. O ir labai patogu turbūt visiems nes vaikas jisai nepasiskųs<...>, aš apie vaiko teises kalbu sistema galvoja, kad vis tiek juo dabar yra pasirūpinta. Tai vadinasi, nereikia nieko spręsti čia ir dabar, ir jeigu ten kažkoks skundas, nepasitenkinimas ir vat, kažkaip sistema tarnauja ne vaiko poreikiams o suaugusio poreikiams. Tas labai iš tikrųjų skaudu“ (GK 5)*